

છેલ જરાર.



૨૩૬૪૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૯૪૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દેવદાસ

વિષય - : ૩

શૂરવીર છેલજરાર.

અને

સતી મુમનાની
રસીક વાર્તા.

સંશોધન કરી છપાવી પ્રસિદ્ધકર્તા.
બુકસેલર મંગળદાસ બેઠતાચમ શાહ.

ચીચીશહ—અમદાવાદ.

પ્રત ૪૦૦૦

આદિતિ ૫ મી

સને-૧૯૨૦

સંવત ૧૯૮૪

અર્થ હજી સાધીન રાખ્યા છે.

અમદાવાદ આનકારના માકે મનજી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં

મૃતીલાલ ગણપતરામે છાપી.

કિંમત ૦-૧૨-૦

મહર્ષિ કૃષ્ણ દ્વેપાયન-વેદવ્યાસ પ્રણીત લિધાપીઠ ગ્રંથ કલિક ચરિત્ર.

ગાહ્યવાણી થયેલાં શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનના દશમા અવતારનું
ત્રી કોમીરાઈટ-સંગ્રહ સંપૂર્ણ ચરિત્ર.

મૂળ સંસ્કૃત શ્લોક ને નીચે સરળ ગુજરાતી અનુવાદ પુટનોદ
માં ખટશાસ્ત્ર અને અઢાર પુરાણોનું દોહન કરી આપેલી અગત્યની
ટીકા આપેલી છે. શ્રી કલિકચરિત્ર ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને
આપનાર છે. કલિકચરિત્ર વાર્તા અને નાટકની પેઠે રહસ્યમય છે.
કલિકચરિત્ર ઇતિહાસ, ભૂગોળ અને મનુષ્યચરિત્રના આદર્શરૂપ છે.
કલિકચરિત્ર ભવિષ્યના ઇતિહાસની રૂપરેખાકથિત આશ્ચર્યમયી ભવિષ્ય
વાણી છે. કલિકચરિત્ર પઠન કરવાથી રૂપરેખાકથિત ભવિષ્યકથિતના
ભવિષ્યના દેખાવના આશ્ચર્યથી પણ આશ્ચર્ય. અસંભવથી પણ અસં-
ભવ સત્ય સમાચાર જાણવામાં આવે છે. કલિકચરિત્રના વાંચનથી
સનાતન આર્યધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસ પ્રત્યક્ષ થાય છે તે ઉપરાંત
વળી વેદનું આદ્યજ્ઞાથી લઈ કલિયુગ સુધીના આદ્યજ્ઞાની સમસ્ત
જાતિયોની અને સમસ્ત આશ્રમોની ક્યાંસુધી અવનતિ થઇ તે સ્પષ્ટ
જાણી શકાય છે. કલિકચરિત્ર યથાર્થ સનાતન હિંદુ ધર્મ શું છે એ
શિખવે છે.

પ્રત્યેક કથા કરનાર વ્યાસજીએ, સન્યાસીઓ, ધર્મપ્રચારકો તેમજ
સનાતન હિંદુ ધર્મોપદેશીઓ અને ધર્મ જીવનનું મુમુક્ષુજનોને તેની
એક પ્રત ખાસ ખરીદવાની આવશ્યકતા છે, પાકું પુરું જ્ઞેન કમળ
કિંમત રૂ. ૩૦ પોસ્ટેજ માફ. મળવાનું ઠેકાણું—

મંગળદાસ જોષીસાહેબ બુકસેલર.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

શૂરવીર છેલ જરાર

અને

સતી મુમનાની

રસીક વારતા.



અવીચળ ગઢમાં ઋગભારીયો નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેના તાબામાં ચૌદ પટાવત (ખંડીયા રાજ્ય) હતા, તેમાં ચાર પટાવતના તાબામાં વીસ વીસ ગામ હતા, અને બાકીના પટાવતોના તાબામાં ચાલીસ ચાલીસ ગામ હતાં ચૌદ પટાવતોનું લશ્કર વીસ હજાર અને પોતાનું પંદર હજાર એકંદર પાત્રીસ હજાર લશ્કર કાવંમે બેઠા પગાર ખાતું હતું. રાજ્યનું તમામ ખર્ચ કોહતાં એક લાખ રૂપીયા ત્રીન્નરીમાં જમા થતા હતા અવીચળ ગઢને ચૌદ દરવાજા દરેક દરવાજે ધર્મશાળા અને અકેક કુવો અને તલાવ બંધાવેલા હતા. અદારે વર્ષની વસ્તીથી ભરપુર ચોરાશી ચાટા સોના, ચાદી, હીરા માણેક કરીઆણાના મોટા મોટા વહેપારીઓ હમેશો લાખખો રૂપીઆની ઉધવપાવલ કરતા હતા. અવીચળગઢથી ત્રણ કોસ દુર બગીચો એવો સરસ બનાવ્યો હતો કે જેમાં દાડમ જમરખે, શાક, સાંતાઈળ વગેરેનાં ઝાંડ ગુલાબ, ચમ્પે, નામ બુધ વીગેરે મુખપોદાર પુલોથી ભરખેક દેખાય તેમજ મુદર બેઠા ઉપર બે બેઠે બેસવાથી

એવી લહેજત આપે છે કે લાંથી ઉઠવાનું મન ન થાય. રાગ મંત્ર-
મારીથી ઇંદ્રભુવન જેવું સુખ ભોગવતો હતો, પણ પોતાની વૃદ્ધ ઉમ્મર
થવા આવી છતાં પરમાત્માએ પુત્ર આપ્યો નહોતો.

કવાલી

રાજ્ય વૈભવ સુનાં લાગે પુત્રના વીના;

પુત્રથી દીપે છે માનભુષણુ સર્વના.

રાજ્ય.

ક્ષણભંગુર દેહ છે ભરસો કંઈ નથી;

કાલ શું થનાર છે તે ના શકું નથી.

રાજ્ય.

પ્રાણી માત્ર અદ્વિપાયથી આ વાતમાં;

એન ના પડે હવે આ ક્ષાની જગતમાં.

રાજ્ય.

હે પ્રભુ દયા કરી સંતાન આપજે;

પુર્વ જન્મ કરાં પાપ સર્વ કાપજે.

રાજ્ય.

ફક્ત આટલીજ ઉદાસીનતા રાજના હૃદયપર રહેતી તે ઉદાસીનતા
ટાળનાર પોતાને બે બાણેજ હતા, તેમાં એકનું નામ ભેટજાર જે
આપણી વાતનો નાયક અને બીજાનું નામ ઠેમો. આ બન્ને બાણેજ
પોતાની દેખરેખ નીચે ઉછરેલા તેથી છેલ્લજારનામાં શુરવીર અને
બાહોશીપણું જેવાથી સેનાધિપતિની પદવી આપી અને ઘણાખરા
રાજ્યકારભાર તેનેજ સોંપ્યો અને નાના બાણેજને પોતાની
વજુરમાં રાખ્યો.

છેલ્લજાર દરૌજ દરબાર ભરવાના વખતે સોળસે સામંતો
(હાલમાં અંગરક્ષક કહે છે) સહીત દરબાર હમેશાં દરબારમાં આવતા.
મામાને રાજ્યના નીચમ પ્રમાણે ત્રણ સલામ ભરી પોતાની બેઠકે
બેસતા. માળી હમેશાં પુલની છાબ ભરી અનુક્રમે પુલની છડીઓ
આપતો માળીએ છેલ્લજારના હાથમાં પુલની છડી આપી તેવીજ

હેલજરારે બોમ પર નાંખી તે ઉપર પગ મુકી કચરી નાખી. આવી રીતે હેલજરાર હમેશાં કરતા હતા પણ આજે કુલને કચરતાં મામાના જોવામાં આવ્યું એટલે હેલજરારને પુછ્યું, સેનાધિપતી તમે આ શું કર્યું ?

હેલજરાર—મહારાજા ખરા ક્ષત્રિયને છાજતું મેં કર્યું છે.

અગમારીચી રાજા—શું અમે ક્ષત્રી નથી ?

હેલજરાર—આપને બે અઢળી લાગ્યું હોય તો માફ કરશો પણ માળી જે કુલ આપે છે તે કુલ ખરા ક્ષત્રીને સુંધવા લાયક નથી. તો રાજ્ય મુગટને લાયક ક્યાંથી હોય ? કારણ કે બત્રીસ પાંખડીનું કુલ હોય તેજ ખરા ક્ષત્રિને સુંધવા અને મુગટમાં રાખવા લાયક છે.

અગમારીચી રાજા—શું આ બત્રીસ પાંખડીનું કુલ નથી ?

હેલજરાર—માળીને પુછવાથી ખાત્રી થશે.

માળી—ગરીબપરવર સેનાધિપતી કહે છે તે બરોબર છે કારણ કે કુલને બત્રીસ પાંખડી થાય છે પણ આપણા બગીચામાં ઠાંઠા જાન-વર રાતે આવે છે તે કુલની પાંખડીઓ ચરી જાય છે અને બીજાં ધણું નુકસાન કરે છે; હું ઘણી તપાસ રાખું છું પણ ખબર પડતી નથી કે ક્યાંથી આવે છે અને ક્યાં જાય છે.

અગમારીચી—સેનાધિપતિ આજે આ બગીચાની દેખ રેખ તમારે રાખવી, જે જનાવર આવે તે જીવતું પકડો અગર મારી નાંખો.

હેલજરાર—જેવી મહારાજાની આજ્ઞા.

હેલજરાર દરબારમાંથી ઉઠી પોતાને મહેલે આવી શુરવીરમાં શુરવીર પાંચસો ઘોડેસ્વાર સાથે લઈ બગીચા ફરતો ઘેરો ઘાંઘી ઉભા રહ્યા, એક ચકલું સરખું પણ અંદર પેસી શકે નહી તેવી રીતે પ્હેરો બારે છે, બરોબર રાતના દશ વાગ્યા એટલે એટલામાં પુંકાટા મારતો અગ આબો એકદમ ઘોડેસ્વારોને કુદી બગીચામાં પડ્યો, હેલજરારે

નજરે જોયો અને પાંચસો ઘોડેસ્વાર ઉપર ગુસ્સે થઈ બોલ્યો, હવે તમને ઉંઘ આવતી હોય બાપડી છોકરાં માદ આવતાં હોય તમને સુખેથી ચાલ્યા જવું, આ અગ્ર ધણેજ હુશિયાર અને બાહોશ છે, માટે બગીચામાંથી ચારો ચરી અગ્ર જે ઘોડેસ્વારને કુદી અગ્ર નીચે થઈને જશે તેનેજ અગ્ર પકડવો અગ્ર મારવો તેને માથે આવી પડશે.

આ હકીકત મને સાંભળી અને ચારો ચરવા માંડ્યો, બરોબર ચારો ચરી તલાવમાંથી પાણી પીધું પછી વિચાર કર્યો કે આજે જીવતા પહોંચીએ તેમ લાગતું નથી માટે મરવું તો શુરવીરતા હાથે એમ ધારી જ્યાં છેલજરાર ઘોડેસ્વાર થઈ ઉભો છે તેજ ઘોડા નીચે થઈને નીકળ્યો, છેલજરારે બરછીનો ધા કર્યો તે નિષ્ફળ ગયો છેલજરારે તમામ ઘોડેસ્વારોને કહ્યું તમે સર્વે પાછા જાવ અને મામાને કહેજો કે ભાણેજ અગ્રને મારીને આવશે, આગળ અગ્ર અને પાછળ છેલજરાર; અગ્ર છેલજરારની નજર ચુકાવતો ચાલ્યો જાય છે. આ અગ્ર એવો ચાલાક છે કે છેલજરારને ધડીભર શ્વાસ લેવા દેતો નથી ધડીકમાં કોસતું અંતર પડી જાય, ધડીકમાં લગોલગ આવી જાય છે, આવી રીતે બન્ને એક બીજાની હરીફાઈમાં એકી શ્વાસે ચાલ્યા જાય છે.

હંમેશના આવવાના ટાઇમ પ્રમાણે અગ્ર નહી આવવાથી અગલી પોતાના સ્વામીની ખબર કાઢવા સામી આવી તેવામાં અગ્ર શ્વાસોશ્વાસ લેતો સામો મળ્યો અને પાછળ ઘોડેસ્વાર જોઈ અગલી બોલી—

હુહા.

સાંભળ સ્વામી માંહરાં, તું કેમ ડરે છે આવારજો;
સોળ વરસનો એ કુમારડો તે કેમ કરશે તારા કાળજો.

અગ્ર—હે સ્ત્રી મતી તારી પાનીયે, એ શુરવીર ક્ષત્રી કુમારજો;
શિકારે ચઢ્યો પાછો નહી ફરે, નક્કી એ છે મારો કાળજો.

મારે મોત એના હાથથી, પણ તું કેમ આવી મરવા કાળજી
જવતી જાને તારી મયુલીમાં, નહીતર રઝળશે નાના બાળજી
અગલી-શુરવીર થઇને કાયર કેમ થયા, શું મારે એ કુમારજી,
પાંગોઠે પકડી નાંખીયે પૃથ્વીપર આપણે આણીયે તેના કાળજી
અગ-શુરવીર કુમાર રાજા તણો, વળી દંડણુ હૃદય એનુંજ,
શીકારે ચઢ્યો પાછો નહી ફરે, સ્ત્રી જાને તારે તું કામજી.

હેલજરારની નજરે મૃગલી પડી એટલે પોતે ખુશી થયો પણ
પાછો વિચાર કર્યો કે શીકાર કરતાં જાને હાથથી જ્યાં તો મામાને
માં ખતાવવું મુશ્કેલ પડશે આવા વિચારથી થોડાને પુરપાટ મુકી દીધો.
મૃગ મૃગલીને આગળ કરીને એવા જોસથી દોડવા માંડ્યું કે
હેલજરારને અડી કાસેના અંતર પડી ગયો એટલે મૃગે મૃગલીને
કણું તું દબી રહે હું તળાવમાં પાણી પીને આપણે બે કોટ કુઠી
જાએ, ખરો ક્ષત્રિ બન્યો હશે તો તારી ઉપર ધા કરશે નહીં
અને મને પાણીની તરસ બહુ લાગી છે.

મૃગલી-સ્વામીનાથ બેસીકરથી પાણી પીએ હું અહીં ઉભી છું.
મૃગ એકદમ તલાવડીમાં પડી પાણી પીવા માંડ્યું. હેલજરારે
વીચાર કર્યો કોઇ નજરનો કીસ્કો દેખાય છે ને તે જાને કીસ્કામાં
ભરાઈ પેઠા તો શીકાર જતો રહેશે એમ ધારી દીશા સાધી એવા
જોરથી તીર ફેંક્યું કે મૃગલો વાંકો વળી પાણી પીતો હતો તેનેજ
વાગ્યું. મૃગ પાણીમાં પડી મરણ પામ્યો એટલે મૃગલીએ પોતાના
સ્વામીને મરણ પામેલો જોઈ હેલજરારને શ્રાપ આપ્યો.

મારા પતીને મારીને મારા વિયોગનું લીધું પાપજી,
પરણશે માત્રો તારી સ્ત્રીને એવો દહિ છું તુજને શ્રાપજી
આ પ્રમાણે મૃગલી શ્રાપ આપી અને તે પોતાને રહેઠાણે આવી
બન્યાને ગોદમાં લઇ બેઠી આંખમાં આસુ ટપકતાં હતા.

મૃગને મારનાર છેલ્લજરારને આખી રાતનો ઉગ્ગમરો અને ત્રીસ કોસની મજલ થવાથી તેજ તલાવની કીનારે આવી ધોડા ઉપરથી ઉતરી ધોડાને વડની લટકતી મુળીઓ ખાંધી તેને પાસે ધોડાની ગાદી નાંખી નીરાંતે સુતો.

કીલ્લેગઢમાં દોંડી પીટાવી,

રાજા સુર્યસીંહને જે કુવરીઓ હતી મોટીનું નામ કસ્તુરબા અને નાનીનું નામ મુમના હતું અને એક કુંવર છે એનું નામ રણજીતસીંહ પાડેલું છે પોતે વૃદ્ધ અવસ્થામાં અને એકનો એક કુંવર લાડપાડમાં ઉછરતો હોવાથી તેણે મૃગનું જોડું પાળ્યું હતું તે જોડું એક દેવતાષ્ટ હતું કે જે મૃગ હંમેશા કીલ્લેગઢથી અવીચળમઢને ત્રીસ કોસનું અંતર હતું ત્યાં હંમેશાં ચારો ચરવા આવતો તે મૃગને આજે કિલ્લે મઢની પાદરમાં મારી સુર્યસીંહનો ગુનેગાર બની છેલ્લજરાર નીર્ભયપણે તલાવની પાળે શાન્તિમય નિંદ્રામાં છે.

કુમાર રણજીતસીંહ મૃગની મધુકી આગળ મૃગ સાથે રમવા આવ્યો પણ મૃગને નહીં દેખવાથી સોધ કરાવી પણ પત્તો લાગ્યો નહીં જમવાનો ટાઇમ થયો રાજાએ કુંવરને જમવા માટે બોલાવ્યો ત્યારે કુંવરે કહ્યું, મૃગનો પત્તો લાગશે ત્યારે હું જમીશ કુંવરનું બોલવું સાંભળી તરત રાજાએ કિલ્લેગઢમાં દોંડી પીટાવી “ આજે કુવરનો પાળેલો મૃગ નાશી ગયેલો છે તેને શોધી લાવશે અગર બાતમી આપશે તેને રાજ તરફથી ઇનામ આપવામાં આવશે ”

દોંડી સાંભળી ઇનામ લેવાની લાલચે મૃગને સોધવા લાગ્યા મા-ણસો નીકળી પડ્યા એક માણસ ફરતો ફરતો તળાવ ઉપર આવ્યો તો મૃગને તલાવમાં પાણી ઉપર મરેલો તરે છે અને એક ધોડેસ્વારને સુતેલો જોયો એટલે તેણે મનથી વીચાર કર્યો કે આ માણસે મૃગને

તળાવમાં ફેંકેલો છે એમ ધારી એકદમ દરબારગઢમાં આવી રાજને ખબર આપી, તરત રાજાએ માણસો મોકલ્યાં અને કહ્યું પહેલાં મૃગની તપાસ કરવી મુવેલો હોય તો સુતેલા માણસને મુશકેટાટ બાંધી પકડી લાવો. આવો રાજાનો હુકમ સાંભળી જસો સીપાઇઓ હથીઆર સહીત તલાવની પાળે આવી મૃગની તપાસ કરી તો મૃગ મરેલો એવી ખાત્રી કરીને ઘુરત સુતેલા માણસને ઘેરી લીધો. સુતેલા માણસનું કબેવર અને તેનું સ્વરૂપ જોઇને કોઈની હીંમત તેને ઉઠાડવાની કે નજીક જવાની ચાલી નહીં પણ ઘોડો આ માણસોને જોઇ પોતાના ધણીને જમાડવા ખોંખારા અને પગ પછાડવા માંડ્યા. એટલે છેલ્લજાર એકદમ જાગી ઉઠ્યા અને જોયું તો હથીઆરબંધ સીપાઇયો સામા ઉભેલા જોઇ છેલ્લજારે કહ્યું અરે બાઇયો તમારાં ભૈરાં છાકરાંને રાજગતાં મુકવા શા માટે આવ્યા છો ?

જમાદાર—તમે અમારા રાજાના ગુનેહગાર છો માટે તેમની હજુરમાં લઇ જવા માટે.

છેલ્લજાર—તમારા રાજાનો ગુનેહગાર હું પણ તમારો ગુનેહગાર નથી માટે તમે પાછા જઇ તમારા રાજાને મોકલો.

જમાદાર—શું અમે એવા નાલાયક છીએ. તે તમારા એકથી કરી પાછા જમશું !

છેલ્લજાર—ના તમે બહાદુર છો. માટે થઇ જાઓ તૈયાર, છેલ્લજાર તરત એક હાથમાં ઢાલ અને બીજા હાથમાં તમચો ગ્રહી ઉભા થયા કે તરત સીપાઇયો પાછા પગલે નાસવા લાગ્યા. પાંચ મીનીટમાં તો એક પણ સીપાઇ છેલ્લજાર સામે દેખાતો નથી. છેલ્લજાર નીર્ભયપણે હથીઆર બોંચ મેલી તલાવમાં જઇ હાથપગ મોં ઘોઇ બીજાના ઉપર આવી રમાલથી મોં લુવે છે એવામાં રાજા મુર્ચ્છિત થઈ સ્વારીએ આવી છેલ્લજારને ઘેરી એકદમ કોંધથી છેલ્લજારને પુછ્યું તમે કાણ છો ?

છેલજરાર—અવીચળચઢતા રાજ મુધમારીચીનો બાણેજ છેલજરાર
સુર્યસીંહ—અમારા પાળેલા મૃગને તમે શા માટે માર્યો ?

છેલજરાર—(મૃગ સામે હાથ કરી) આ તમારો હોય તો તે
મારો ચોર હતો.

સુર્યસીંહ—કેવી રીતે ?

છેલજરાર અમારા બગીચામાં હમેશાં રાતે આવી ચારે ચરી
જતો હતો. તે આજે પકડાયો. માટે મેં માર્યો.

સુર્યસીંહ—તેની શી ખાત્રી ?

છેલજરાર—અમારને ખોલાવી તેનું પેટ ચીરાવીને જુવો તાજ
ફુલના ગોટા નીકળશે. અને તે પ્રમાણે ન નીકળે તો હું તમારો મુને-
ગાર તમને યોગ્ય લાગે તેવી શીક્ષા કરમાવો. ખમવા તૈયાર છું.

સુર્યસીંહે તરત અમારને ખોલાવી મગનું પેટ ચીરાવ્યું તો છેલ-
જરારના કહેવા પ્રમાણે ફુલના ગોટે ગોટા નીકળ્યા. સુર્યસીંહે આશ્ચર્ય
ચકિત થઈ હૃદય સાથે વિચાર કર્યો. કુંવર ધણેજ હુશિયાર અને
ચાલાક છે વળી મગમારીચી કે જેના તાબામાં ચઉદ પટાવત છે તેનો
બાણેજ સેનાધિપતી અને ધણી ખરી રાજની લગામ પણ તેના
હાથમાં છે માટે સમજવી મહેમાન તરીકે રાખી મોટી કુંવરી કસ્તુ-
રખાને પરણાવી દેવી. આવો. વીચાર ધારી છેલજરારને કહ્યું, તમે
તલાવની પાળે મુકામ કરી બારોબાર જાઓ અને તમારા મામાને કહો
કે હું કીલ્લેગઢ જઈ આવ્યો પણ ત્યાં રાજ્યે આગતા સ્વાગતા કરી
નહીં માટે અમારા મહેમાન બની અમારી સાથે ચાલો.

છેલજરાર—મારાથી ઝાઝા દીવસ રહેવાશે નહીં.

સુર્યસીંહ—તમે ખુશીથી જેટલા દીવસ રહેશો તેટલાજ
દીવસ રાખીશું.

છેલજરાર ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ સુર્યસિંહ સાથે ફરબારગઢમાં

આપ્યો સુર્યસિંહે અલામદો ઉતારો આપ્યો. પોતાના દીવાન અને રાણીની સલાહ લઈ જોસીને બેઠાવી લગ્ન મહુત જોવરાવ્યું તો વૈશાખ સુદ ૩ (અખાત્રીજ) ના સુભ દીવસે મોટી ધામધુમથી છેલ્લજરાર સાથે કસ્તુરબાના લગ્ન કર્યાં. સુર્યસિંહે એકાન્ત મહેલ આપ્યો તેમાં છેલ્લજરારે મોજમજાહ અને સુખવિલાસમાં ત્રણ માસ કાઢ્યા એક દિવસ પોતાની માતૃશ્રી અને મામા યાદ આવવાથી કસ્તુરબાને કહે છે. હે પ્રીયા ? તમારા પિતાશ્રીને કહી કાલે અવીચળગઢ જવાની તૈયારી કરો.

કસ્તુરાં—સ્વામીનાથ આમ એકાએક તૈયાર !

છેલ્લજરાર—તે તમારે પુછવાની જરૂર નથી, તમે નહી આવો તો કાલે હું અહિંઆ રહેવાનો નથી. માટે તમારા પિતાશ્રીને ખબર આપો

કસ્તુરાં—તેના માતા પિતા પાસે આવી કહેવા લાગી મારા સ્વામીનાથ કહે છે કે કાલે અવીચળ ગઢ જવાનું છે માટે આવવાની તૈયારી કરો.

સુર્યસિંહ—ભલે દીકરી મારાથી તેમની મરજી વિરૂદ્ધ રખાય તેમ નથી.

સુર્યસિંહ રાજાએ રાજ્ય રીવાજ પ્રમાણે તમામ સામગ્રી આપી, અને કસ્તુરાંની તહેનાતમાં બીખી નામની દાસીને મોકલી, રાણી દાસીને કહે છે—

સાંભળ દાસી બીખલી યાદ રાખજો મારી વાત જો;

કદી ચુકે દીકરી માહારી, સમજવી લાવે એનું મનજો.

દીકરીને કહે છે—

સાંભળ દીકરી માહારી, કહી યાજો દીલ માંસજો;

લગ્નવીચ નહી તારી માતને, રાખજો પાપનો બારજો.

પ્રભુ કૃપા પુજ ઉપરે, સ્વામી મળ્યો શુરવીરજો.

ચતુરાઈ કરજો ચાર ગણી, રાખજો બીખલી પાસજો,

દાસી—નીમક ખાધું માછ આપનું, જુલ નહી આવે લગારને

ચીંતા તમે હવે પરહરે, રહીશ કસ્તુર પાસને;

આ પ્રમાણે જમાઇ અને પુત્રીને શીખામણ આપી વીદાય કર્યો. અવીચળમઠની પાદરમાં આવી છેલ્લજારે મામાને ખબર આપી, મામાએ મોટી ધામધુમથી સામેયું કર્યું, છેલ્લજારે દરેકને યોગ્યતા પ્રમાણે સરપાવ આપ્યો.

ચીંતામા મુમના.

ઝરખામાં ઉદાસી રહેર બેઠી છે એવામાં સામેથી એક બારોટ ઘોડી પર સ્વાર ચર્ધ ધસમસ્યો આવે છે તેને જોઇને દાસીને કહ્યું જ પેલા બારોટને બોલાવી લાવ. મેઢીએથી દાસી એકદમ નીચે આવી. ઘોડીની લગામ ઝાલી ઉભો રાખ્યો.

બારોટ--અરે બાઇ તું ખસી જ ઘોડી બડકશે તો તને વાગશે.

દાસી--તમને મારી બાઇ બોલાવે છે.

બારોટ ગલરાયો અને બોલ્યો, તમારી બાઇને કહો કે બારોટ ખંધાણી છે અમલ ઉતરી ગયું તેથી બન રહ્યું નહી માટે માફ કરો. તરત ઘોડી ઉપરથી ઉતરી લગમ ઝાલી.

દાસી--મને એટલોજ હુકમ છે. ઘોડી ઉપર બેસી જે સ્વાર આવે છે તેને બોલાવી લાવો.

બારોટ--બલે બાઇ ચાલ જેમ થવાનું હશે તેમ થશે.

આગળ દાસી પાછળ બારોટ બન્ને મહેલ આગળ ગયા. દાસીએ ઘોડીને બાંધી, મેઢી ઉપર ચઢ્યા કુંવરીએ બેસવાનું આસન બતાવ્યું બારોટ બેઠા.

કુંવરી--બારોટજી કાંઈ હુશીયાર અને પરાક્રમી રાજકુંવરનું વર્ણન કરો.

બારોટ--બહેન હાલમાં તો મોટી બહેન કસ્તુરમાં આપી તે

છેલજરાર જેવો બાહોશ, અકલવાન અને શુરવીર. રાજકુલને બીજો મારા જેવામાં નથી, પ્રથમ બાપુએ જીવ કરી છે છેલજરાર આપના લાયક હતા.

મુમના—બારોટજી આપનું કહેવું સત્ય છે. તે વખતે નગરજનો પશુ વાતો કરતા હતા. દાસી લે આ બે સોના મ્હોર બારોટજીને આપ. દાસીએ સોના મ્હોર આપી કે તરત બારોટજી વીદાય થયા.

મુમના બારોટના ગયા પછી અનેક જાતના તરંગો પોતાના હૃદય સાથે કરવા લાગી, આખરે એકજ નિશ્ચયપર આવીને કામળ લખવા બેઠી અને દાસીને જોસીને બોલાવવા મોકલી.

અવીચળ ગઢ રળીયામણ, તેમાં વસે છેલજરારજો,
કોલ્લેગઢથી લખીતંગ દાસી મુમના નારજો.
મન વચન કાયાથી પરણુવા, ઇચ્છા થઈ મુજ મનજો,
માટે પધારી હસ્ત ગ્રહણ કરો, નહીતો યાશે દેહની ધાતજો
જળ વીના માણ્થી ત્રફડે, તેમ ત્રફડું હું આયજો
આઠ દીવસમાં નહી આવો તો, જીવતી બળી મરું અગ્ની માંચજો.
છેવટે લખું સ્વામી આપને, નહી આવો પરણુવા નાચજો
તમ શીરે પ્રહારહલા મોહલા, વળી સો હલાનું પાપજો.

લી. દાસી-મુમના

મુમનાં કામળ લખી રહી ને દાસી જોશીને તેડીને આવી.
મુમના-જોશી તમે જાણે પધાર્યા, સાંભળો મારી વાતજો
કામળ લખ જલદી જાઓ તમે, અવીચળગઢની માંચજો
છેલજરારને પત્ર આપીને, મારાં લખ નહી કરી આવજો;
દીકર જોડી વીનતી કરું તમને, શુભ કામ કરી વહેલા પધારજો
સો સોના મ્હોરો આપું વાટ ખર્ચાની પછી આપીશ આ હારજો.
પત્ર પહોંચે છેલજરારને, જાણ નહીં બીજાના હાથજો.

જોશી મહારાજ મેં તમને ફક્ત આ વાંટ ખચી આપી છે પણ શુભ કામ કરી આવસો ત્યારે ધનામમાં આ નવલખો હાર આપીશ, જોશી—જહેન પરમાત્માની કૃપાથી શુભ કામ કરીને આવીશ હું રજા માગુ છું.

મુમના—પધારો જોશીઆવા.

જોશી બીજે દીવસે પરજાતે ખભે ઝોળી બરાવી અતીચળગઢને રસ્તે રવાના થયા.

પિતાનો આશીર્વાદ

આજે મુમના માતાના એકાંતવાસમાં પોતાની વાત ત્રણજા મટિ જાળને માતા સનમુખ ઉઘાસી ચહેરે બેઠી એટલે તેની માતાએ પૂછ્યું.

દીકરી દેખાય તું ઉઘાસમાં, ને સ્તરીર સુકાયું લહાઈ જો,

માતા કહેવાય મનની વાતડી. ચેતાવું તારો તાતજો;

મુમના—હું માજી ઉઘાસમાં, ઉમર લાયક થઈ તમ આજ જો;

વેવીશાળ હજી તમે નવ કરો: એ છે દુખની વાત જો.

મુમનાની માતા—સાચું કહ્યું તેં દીકરી, અમે કરીએરાતદીવસ વીચારજો;

રાજકુંવર જોયા ધણા, પુજ લાયક નથી બરથાર જો.

મુમના—શું અજળ થયો, અપની પરે, મુજ લાયક ન જડે બરથાર જો;

જોતાં જોતાં મળી આવશે, મેળવનાર કીરતાર જો.

રાજ એક બાળુ ઉપર ઉભો રહી મા દીકરીની વાર્તા સાંભળીને કહ્યું.

દીકરી ચીંતા નવ કરીએ, તમ માથે અમ જોડાં જો;

રાત્રે નીંદ્રા નથી આવતી, શોષતા તમ બરથાર જો.

મુમના—માતા પિતા ક્ષમા આપજો, વણ પુછે કહું એક કામ જો;

જોશી સાથે પત્ર મોકલ્યો, અધીચળ ગઢની મોંઘ જો;

છેલજાર પંચજવા આવશે, દીવસ આઠમાં આવ જો.

લગ્ન સામગ્રી તૈયાર કરાવો, બેઠર બેઠી કહે તમ બાળ ભે;
 ધન્ય ધન્ય પુત્રી મુમના, તેં સાઈ કીધું કામ ભે,
 બંને બહેનો એક રાજમાં, ભરથાર છેલ્લજાર ભે,
 હે મુમના તેં અછલ સારી દોડાવી છેલજાર જેવે પરાક્રમી
 રાજકુંવર બીભે કંઈ ભેવામાં આવતો નથી માટે તમે બંને બહેનો
 સુખી થાવો મારો આશીર્વાદ છે.
 મરકરાની મરકરીમાં.

કસ્તુરાનું કાવતરું પહેલું.

જેશી મહારાજ મુમનાનો કાગળ લખ અવીચળગઢમાં છેલજાર-
 રના મહેલે આવી પહોંચ્યા, સીપાઈએ રોક્યા. જેશીએ કહ્યું કે કીલે-
 ગઢથી કસ્તુરખાના પીયરથી આવ્યો છું બીખીએ સાદ સાંભળી બહાર
 આવીને જેશીને બોલાવ્યા જેશી મહેલમાં ગયા કસ્તુરાએ માતાપીતાના
 સમાચાર પૂછ્યા અને આવવાનું કારણ પૂછ્યું.

જેશી—છેલજારને કાગળ આપવાનો છે.

કસ્તુરાં ફલખોરા અને શીતુરી લોકો વધી ગયા છે તેમને પકડી
 બદોબસ્ત કરવા ગયા છે.

જેશી—ક્યારે આવશે !

કસ્તુરા—એ નકકી કહી શકાય નહીં પણ રાતે તો નકકી
 આવવા ભોંયે.

દાસી—જેશીબાવાને રસેલ્હની સામગ્રી આપી જેશીએ ઝેળી
 ખીંટીએ બરાબી સ્નાન પાઠ પુઝ કરી કંસાર અને શાક ખનાવી
 જમ્યા. પછી અવીચળગઢમાં ફરવા નીકળ્યા. તંબોળીની દુકાન આગળ
 ચાર પાંચ નવરા બેઠેલા તે ગામગ્યાદા મારવા હતા ત્યાં જેશી મહાસબે
 આવી તંબોળી પાસે ખાવાતી તમાકુ માગી જેશી પરદેશી છે એમ
 ધારી એક જણે પૂછ્યું મહારાજ ક્યાં રહેલું ?

જેશી-કીસ્લેગઢમાં રહેવું અને અહિં સેનાધીપતી છેલ્લજારના ત્યાં આવ્યા છું.

ખીજે જણુ-ભલે તમે હેમખેમ રહ્યા છો.

જેશી-તમે એમ કેમ બોલો છો ?

ત્રીજે જણુ-અમારા રાજા અને સેનાધીપતીને તકરાર થઇ છે માટે સેનાધીપતી રીસાઇ ચાલ્યા ગયા છે અને રાજાએ એવો હુકમ બહાર પાડ્યો છે કે પરદેશી અગર ગામનો કોઈ માણસ તેને મહેલે જશે તેને પકડી અંધારી કોટડીમાં પુરી દેવામાં આવશે.

જેશી-મેં ત્યાં આગળ રસોઇ બનાવી જમીને ફરવા નીકળ્યો છું

ચોથો જણુ-તમારાં બાયડી છોકરાને પુણ્યે બચી ગયા લાગે છે હવે પાંછા ત્યાં જશો ત્યારે ખબર પડશે.

પાંચમો જણુ-મહારાજ તમે અહીંથી જાઓ તમારી સાથે વાત કરતાં રાજ્યના માણસના જણુવામાં આવે તો અમે સપડાઈ જઈએ વળી તમે રાજાના દુશ્મનને ત્યાં આવ્યા છો ! અમારે તમારી પાસેથી પાંચ દોકડા લેવા છે ખોટું કહીએ તમારી પ્ધાન પહોંચે તેમ કરો અમારી પાસેથી મહેરબાની કરી ચાલ્યા જાઓ.

જેશી ગભરાયા પગ પાણીપાણી થયા ચાલવાની શકિત પણ રહી નહીં એક ખાલી ઓટલા ઉપર ખેસી વીચાર કરવા માંડ્યો કસ્તુરાનું બોલવું ચોકસ નહોતું વળી આ લોકો જુદું શા માટે બોલે માટે અહીંથી બે કોસ જઈને રાત રહેવું આવો વિચાર કરી મહારાજે અવીચળગઢ છોડ્યું.

રાતના નવ વાગ્યા જેશી આવ્યા નહીં એટલે કસ્તુરાએ જેશીની ઝાળા ફેંદાવી તો મહીંથી કાગળ નીકળ્યો કસ્તુરાએ વાંચ્યો અને બોલી ઉઠી શું ! નાની બહેન શોકમ થવા આવે છે. શું જન્મતમાં ખીજે ધણી ન મળ્યો તે આ ધણીને પસંદ કયો. શું આ કામમાં અમારું

સંમતી આપે કદી નહીં અને છાનો કામળ લખ્યો જણાય છે પણ
હું જરી કે એને સાઠ વરસનો છુટો પરણાવું. મુમનાના નામનો
બન્નવટી કામળ લખી દાસીને કહ્યું કે આ કામળ મામાજીને આપીને
કહેવું કે મારી બાઈએ કહાવ્યું છે. મુમનાએ આઠ દીવસમાં તમારી
સાથે પરણવાનું નેમ લીધું છે માટે જલદીથી તઈમારીઓ કરી ત્યાં
પહોંચવું જોઈએ નહીંતો તે આપઘાત કરશે તો ત્હી હત્યા લાગશે.
બીખી—આ કામળ આપવા હું નહીં જાઉં.

રાણી કસ્તુરા—કારણ.

બીખી—હજી તમારા બાપનું અનાજ મારા પેટમાં છે. શું મુમના
સાઠ વરસના છુટાને અપાવવા હું સામેલ થાઉં ઉંટની કોટે બકર
કદી શોભે આવું અધટીત કામ મારા હાથે થાય ?

રાણી કસ્તુરા—હું તમને મ્હોટું ઇનામ આપીશ.

બીખી—મારે ઇનામ ન જોઈએ પરમાત્મા પેટ પુરતું ખાવા
આપશે એમાંજ આનંદ માનીશ.

રાણી કસ્તુરા—મારું કામ નહીં કરે તો રજા આવીશ.

બીખી—રજા આપો તો મોટી મહેરબાની મળુરી કરી પેટ
ભરીસ અને પેટ નહીં ભરાય તો આપઘાત કરીશ પણ અધટીત
કામ કદી નહીં કરું.

કસ્તુરાએ જણ્યું દાસી આ કામ કરશે નહીં અને સ્વામીનાથ
આવશે ત્યારે તમામ વાત કહી દેશે તેજ વખતે મોત અગર દેશવટો
બેમાંથી એક થશે માટે આ વાત ઉઠાવી દાસી ઉપર પ્રેમ બતાવે.
આવા વીચારી દાસીને કહ્યું. ધન્ય છે દાસી તને ધન્ય છે ? મેં
જણ્યું ઇનામ લાલસે અગર મર્યાના બચથી કરીને કામ કરવા હા
પાડીશ પણ તારા જેવી નીમકહલાલ દાસી અને મળવી મુરકેલ છે

માટે કદી તને મારી પાસેથી કાઢીશ નહીં શું ? હું મ્હારી બહેનનું
પુર ચાહુ ખરી. લે આ કાગળ ફાડી નાખું છું. દાસીના દેખતાં
કાગળ ફાડી નાંખ્યો. વળી દાસીને કહ્યું બહેન આપણે બાળપણમાં
સાથે બેસીને જમ્યાં છીએ માટે આજે આપણે સાથે બેસીને જમીએ,
એમ કહી બન્ને જમ્યાં.

કસ્તુરા—સાંભળ દાસી બીખલી. તું મારી નાની બેન જો.

સાથે સુષએ છત્રપલંગમાં. સ્વામી વીણુ ન જાયે રેનજો,
એકલડાં નીંદ્રા આવે નહીં, ખુટે તમારી રાતજો;

બન્ને બહેનો સુષએ સાથમાં. કરીએ સુખદુઃખની વાતજો.

બીખી—આપ આપનું કહેવું સત્ય છે પણ ? મારાથી છત્રપ-
લંગમાં કેમ સુવાય ? કદાચ સ્વામીનાથ આવ્યોતા પધારે તો મને
માર મારે. વળી આપને ઠપકો આપે. અને સ્વામીનાથ આવે ત્યારે
ખબર કોણ રાખી બારણાં ઉઘાડે માટે તમે સમજુ છો.

વાંચનાર ગૃહસ્થો યાદ રાખજો કસ્તુરાંની ધારણા એવી હતી કે
બીખી દાસીને પાસે સુવાડી રાત્રે મારી નાખવાની હતી પણ ચાલાક
દાસી સપાટામાં આવી નહીં. દાસી પોતાની સુવાની જગાએ આવી
સુતી બનેલી વાતના વીચારો કરતી નીંદ્રાને આધીન થઈ. છેલ્લજાર
મધરાત્રે ગામની પાદરે આવ્યો ને હૃદય ઉપર ઘ્રાસકો પડ્યો. ડાખી
આંખ ફરકવા લાગી એટલે છેલ્લ ખમચાયો અને વીચાર કર્યો કોઈ
દીવસ નહીં ને આજે આ શું ? નહીં મહેલમાં કાંઈક નવા જુની
હોવી જોઈએ, માટે ચુપકીથી જવું જોઈએ દાસી ઘણી ચતુર અને
આજ્ઞાક છે એટલે ચીંતા જેવું તો નથી તેથી પોતાની સાથેના
માણસોને વીદાય કર્યા અને પોતે એકલો ચુપકીથી મહેલે આવ્યો.

ખરા ક્ષત્રીનું બીજ હોય તો આવું પુન ન કરે.

જીણી ખત્તી બળે છે, દાસી બરનીંદ્રામાં છે, કસ્તુરાં ચળકતી તલવાર હાથમાં ઝાલી રાક્ષણી માફક મેડીએથી ઝપાટાખંધ નીચે ઉતરી જ્યાં દાસી સુતી છે ત્યાં આવી જેવો ધા કરવા જાય છે તેવોજ જેખી અવાજ થયો. સશુર ! સશુર ! સાહસ ન કરો ! અરે આ શું ! ખસ મારો હાથ ખમચાયો તેની બ્રમણા.

ધીકધીક ક્ષત્રાણી તારી જાતને, ફટફટ તારો અવતારજો;
ક્ષત્રીની દીકરી આવું નવ કરે, ન મારે ઉંધળી નારજો.
પિતા તારો સુર્યસીંહ નહી, કાતો માતા ખવાસણુ જણજો
અસલ ક્ષત્રીખીજ તારું નહિ હશે. નહી તો નવ લે દાસીના પ્રાણુ જો,
આથી વધારે ચમકી ઉંચું જોયું નીચું જોયું આણુબાણુ જોયું;
કોઇની મગફૂર નથી કે છેલજરારના મહેલે આવી શકે, ત્યારે શું ?
આકાશવાણી ! કે પાતાળ વાણી ! અરે જીવ શા માટે કરે છે. જે
કામ કરવું તે કરવુંજ એમ બબડી જેવો તલવારનો ધા કરવા જાય છે
તેવોજ જેખી અવાજ.

ખરા ક્ષત્રીનું બીજ હોય તો આવું પુન ન કરે ?
ખરું ક્ષત્રીયખીજ હોય તો, મનમાં હલકા ન લાવે વીચાર જો;
સી ચાકર ત્રીજી કુતર, ન કરે ક્ષત્રી શીકાર જો.

એકદમ તરવાર પાછી ખેંચી બોલી ઉઠી ખરેખર ચોષડીયું
બદલાયું. હવે દાસીનું પુન કરીશ તો તેનો જીવ જશે ને હું સપડા-
ઈશ માટે આગળ ઉપર જોષ લેવાશે. એકદમ મેડી ઉપર ચઢી ચઢતાં
પત્ર કાશુમાં રણો નહી તેના ધબકારાથી દાસી ચમકીને જાગી દાસીએ

નમસ્તું છેલજરાર આવ્યા એમ ધારી ખરણું ઉઘાડ્યું તો છેલજરારને
ઉભેલા જોયા, બંધુ પધારો !

છેલજરાર—સાંભળ દાસી બીખલી, ધીમી ખોલ સાંભળજશે તારી બાઈ જો;

કસુર શી કીધી કસ્તુરા તણી, પ્રાણ સેવા આવીતી આવજો.

બીખી દાસી—શુરવીર બંધુ છેલજરારજી, વાટ જુએ છે મારી બાઈ જો;

આપ વીના નીંદ્રા નથી આવતી. હજુ જાગે છે મારી બાઈ.

બંધુ પધારો મેડીએ, ઉદાસી મટાડો મારી બાઈ જો;

હાસ્ય વિનોદ તમે તેની સાથે, કરો તો મનકુ થકું થાય જો.

છેલજરાર—સાંભળ દાસી બીખલી, આડી અવળા ન કર વાત જો;

શી કસુર કીધી કસ્તુરા તણી, મારવા આવી મધરાતજો.

સાચું ખોલ તું બીખલી, મને અગ્ની પ્રગટયો અંગમાં જો;

છેદુ શીશ કસ્તુરાં તણું, એવું મારા મનમાં થાય જો.

બીખી દાસી—ધીરજ ધરો બંધુ માહરા, નમે ક્ષત્રી સીંહ બાળ જો;

બીન કસુરે કસ્તુરાં ઉપરે, કેમ ઉઠાવો છો જાળ જો.

નથી મડખડ દરખારમાં, ધીરજ રાખો મનમાય જો;

પ્રીતે પધારો બંધુ મેડીરે, હમણાં પડશે સ્વાર જો.

મેં કસુર કીધી નથી કસ્તુરાં તણી, હું શું જણાવું વીચાર જો;

એ હાથ જોડી વીનતી કરું, તમે પધારો મહેલ મોઝારજો,

કસ્તુરાંને ઉંચ નહી આવવાથી દાસીને કહે છે કે—

સાંભળ દાસી બીખલી, હજુ કેમ ન આવ્યા સ્વામીનાથ જો;

છત્રપલંગ મેં તો રાજ કર્યા, વળી પુલડાં કરમાઈ જાય જો.

બીખી દાસી—ધીરજ રાખો બાઈ મન વીશે,

હજવે હજવે સજો શણગાર જો;

છેલ જ્યાં છે દરબારમાં, હમણાં આવશે મહેલ મોઝાર જે.

છેલજરાર-અહીં કાળ દાસી મુને અતિ ધણો, હું ક્યાં સમાવું ઝાળજો;
સાચું કહેતું બીખલી નહીં તો, મર પેટ મારી કઠાર જે.

આટલું બોલી કમરમાંથી તરત કઠાર ખેંચી દાસીએ તરત
કાંડું પકડી લીધું.

સચુર સચુર બાઇ માહરા, ધીરજ ધરા મનમાં જો;
વચન આપો આપ દાદા તણું, તો ખરી વાત કહું આજ જે,
છેલજરાર-લે લે વચન તું માહરું, આપું છું આ વાર જે,
સાચી વાત કહે મુજને; જે માગે તે આપવા તથ્યાર જે.

હે દાસી લે તને માસ આજ દાદાનું વચન આપું છું. જે વખતે
તું માગીશ તે આપીશ, સાચી વાત જે હોય તે કહી દે.

દાસીએ મુમનાના કાગળની અને કરતુરાએ મામાના નામનો
બનાવટી કાગળ બનાવ્યો તે વખતે વાત કહી દીધી.

આ સીવાય બીજું કંઈ જાણું નહીં, મેં સધળો કીધો વીચારજો;
વચનમાં માગું એટલું, ન મારવી કરતુરાં નારજો.

છેલજરાર-અરે દાસી તેં આ શું કયું, વચનમાં બાંધીયો આવારજો,
મુજને આરવા દે કરતુરાં નારને, જય કાંટે દરબાર જે.

હસ્તી ઘોડા પાલખી, વળી માઝ અડધું રાજજો,
આપુ રૂપીઆ રોકડા, મારવાદે કરતુરાં આજજો,

બીખી દાસી-હસ્તી ઘોડાને પાલખી. ન જોઇએ મારે કાંચજો;

આપું વચન પાળો તમે, એજ દીક્ર મુજ રહાય જે,

શુરવીર બંધુ છો માહરા, અસલ ક્ષત્રી કુમારજો;

આપી વચન ફરશો તમે તો, ધરતી ન ઝીલે બારજો,

અઝી સમાવો સૌ અંગમાં, શીતળ રાખો મનજો;

પ્રીતે પધારો મેડીએ, મારી બાઈ સાથે કરો અમૃત વચનજો,
પણ વીશ્વાસ ન કરશો એ નારનો, સુવું નહીં તેની સંગજો;
નહીં તો કુલટાં કસ્તુરાં, કાંધક કરશે વિધનજો.

છેલજરાર-શાખાસ દાસી પુજને, તારી ખાનદાની આજ જણીજો;
મારવા આવી પુજને, તેને બચાવે છે દયા દીલ આણીજો,
કાંટો કાઢત મારા અંગનો, સુખ થાત મારા શરીર જો,
તું ચીંતા રાખીશ મારા હૃદય વીશે, કે દી નડશે એ નારજો.
લીખી દાસી-ધીરજ ધરો હૃદય વીશે, આનંદ કરો મેડી મોઝારજો;
લખ્યું હશે જે, લલાટમાં, તે કરનાર છે કીરતારજો,

પતીનું ખુન કરતાં દાસી બચાવે છે.

દાસીના કહેવાથી છેલજરાર તરત મેડીપર ચડી કપડાં ઉતારી
છત્રપલંગ ઉપર સુતા કસ્તુરાં પચરંગી કરતાં છેલજરારને પુછ્યું સ્વા-
મીનાથ આટલી મોડી રાત ક્યાં ગાળી ?

છેલજરાર—પ્રીયા આજે આખો દીવસ રખડ પટીમાં જવાથી
પરીશ્રમ લાગ્યો હતો પછી મેં વીચાર કર્યો કે જે ઘડી વીશ્રાંતી લેવી
એમ ધારી લગાર સુતો તેમાં નીંદ્રા આવી સાથીઓએ કોષએ જ-
ગાડ્યો નહીં મારી મેજે જાગ્યો ત્યારે જાણ્યું રાત વધારે ગઈ છે પણ
પ્રાણથી અધીક પ્રીયા જળ વીના માછલી તરફડે છે તેથ તરફડીયા
મારતી હશે માટે એક ઘડી નહીં રોકાતાં ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ અહીં
આવીને ઉભો રહ્યો છું.

કસ્તુરાં—સ્વામીનાથ ? જેવી મારી ચાહના તેવી તમારી હોય
તેમાં નવાઈ શી ?

છેલજરાર—ઢાલી તમારી વાત સાચી છે. (“ આ રંડા તો જાણતી હશે કે માઈ કાવતરું જાણતા નહી હોય માટે આ વખત સારો છે એમ ધારી ચુકતી બંધ વાન કરવા માંડી. ”

સાંભળ પ્રીયા માહારી પતિવ્રતા, અતિ નીંદ્રા આવી વગડા માંચળે

તે વખતે સ્વપનું એક આવીયું, તે કહું છું વીસ્તારીને આંચળે,

પત્ર લઈ એક આવીયો, તારે પીયરથી જોશી મહારાજળે;

મુમનાએ લખીયો પત્ર એવું, સ્વપનામાં દીકું આજળે.

પત્ર તમે તે વાંચીયો, તે ઉઠી પેટમાં આજળે,

પત્ર બનાવીયો બનાવટી, મોકલવા મામાને દરબારળે,

પત્ર આપવા હુકમ કર્યો, દાસીને તે વારળે;

નીમકહલાલ દાસી યદ, દેવા ન યદ મામા કેરે દરબારળે,

પણ લાલચ આપી તમે ધણી, પણ માની નહિ તે વારળે.

માયું કાપવા છેવટે તમે, હાથમાં લીધી તરવાર જો.

સ્વપનાને સાચું નથી માનતો, એ સઘળું આજપંપાજળે.

રાજ રંક બને સ્વપનામાં, રંક રાજ સ્વપનામાં ધારળે;

સ્વનામાં સ્વાદીષ્ટ ભોજન, જમીએ પ્રીતથી અપારળે,

આંખ ઉઘડી કાંઈ ન દીકું, લાગી જુખની આજળે.

માટે સાંભળ મુંદરી, કાંય મનમાં ન કરવો વીચારળે,

સ્વપનું જીકું જાણવું, મેં કહ્યું સ્વપનું વીસ્તારળે.

કસ્તુરાં—સ્વામીનાથ આવા ખોટા આજપંપાજ છોડી સુખેથી પોઢો સ્વપનું છે તે એક જાતની જમણા છે.

(મજબ થયો એકે દાસી જાણતી હતી પણ સ્વામીનાથ જાણતા લાગે છે, હવે ઉઘે તો બન્નેનાં માથાં કાપી દફન કરી દઈ) કહેવત

છે કે આત્મા સો પરમાત્મા જોવો કસ્તુરાના હાથમાં વીચાર થયો કે તરત પરમાત્માએ છેલ્લજારને ખખર આપી.

છેલ્લજાર—ગ્રીયા આજે મારા શરીરને જેન પકવું નથી માટે મારે એકાંતમાં સુવાનો વીચાર થયો છે. માટે દાસીને બોલાવી કહે કે મેડી ઉપર પથારી કરે.

કસ્તુરા—સ્વામીનાથ આ શું બોલો છો ! જ્યાં વીચાર થાછડી રહી શકે, સમુદ્ર મર્યાદા મુકે, પૂર્વમાં ઉગતો સુર્ય પશ્ચિમમાં ઉગે, નેવાના પાણી મોભે કરી ન ચડે માટે હે સ્વામીનાથ આ પુરષ જુદો સુવેજ નહીં દાસીને બોલાવે છે.

મેડીએ આવું દાસી બીખલી, તું સ્વામીનાથને સમજાવજો,
નાર નારી જુદાં સુવે નહીં ને, એ સુવા કરે છે વીચારજો.

તારામાં ડહાપણ અધી ધણું, વળી ગુણીયત છું મારી દાસજો;
સ્વામીને સમજાવીને સુવાડ મારી પાસજો.

દાસી—શુરવીર છેલ્લજારજી, તમે છો ક્ષત્રીના કુમારજો,

આ પુરષ જુદા સુવે નહીં, તમે કેમ કરો છો ખોટા વીચારજો;

છેલ્લજાર—ગડબડ છોડી દે માંડી બીખલી, તારો અકરનો અવતારજો
તું શું સમજે રાજરીતમાં, વળી અમારા વીચારજો.

આજે એકાંત સુવું મને ખમે, નથી જીવતે કરારજો;

તારી બાઈને સમજાવ તું; માને મારો વીચારજો

દાસી કસ્તુરાને કહે છે હે જ્ઞેન તમે પતિવ્રતા છો, માટે પતિની આજ્ઞા માનવી એ તમારી ફરજ છે. આજે એકાંતમાં સુશો તો કાલે આપની સાથે સુવે માટે તમારે તેમના કહેવા પ્રમાણે હા થાડવી જોઈએ.

છેલજરાર તરત છત્રપલ્લવ ઉપરથી ઉડી મેડી કિમર દાસીને તેડીને બચા પોતે સૂતા અને દાસીને કહ્યું કે તલવાર આણી દાદરા પર બેસજો; છેલજરારના હુકમ પ્રમાણે દાસી સજ થઇ બેઠી.

કસ્તુરાંએ વિચાર કર્યો હવે બન્ને કિંમતોં હશે એમ ધારી તલવાર લઈ પોતે મેડી ઉપર ચઢવા માંડ્યું. દાસીએ બળ્યું; આ કુદ્દા મને અને એના સ્વામીને ચોક્કસ મારશે માટે હે પરમાત્મા ! મને એવી જીદી સુબાડ કે મારો અને જેનો પહેરો બંધ છું તે બન્નેનો બચાવ થાય. હે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા મારી બહાર આવ. એમ કહી તરત દાદરા ઉધાડ્યો. કસ્તુરાં ઉપર જઇ દાસી સામી ઉભી રહી.

દાસી—બસે બહેન પધારીયાં, હું લઈ રાજી મનમાં જો;

કરે ધાયું આપનું, મારી કાઝ એલવામળે.

જીવ કરી મેં આપની, કામળ ન લઈ ગઈ દરબારજો;

માહરાં હાડકાં બાઝ્યાં આ સમે. છે મુરખના સરદારજો;

કસ્તુરાં—કેમ દાસી બીખલી, કેમ કરે પસ્તાવો આવરજો;

મારું કહ્યું માન્યું નહી. તે વખતે થઇ મરવા તૈયારજો;

દાસી—પ્રથમ મેં તમને કહી દીધું, ધાયું કરો તમારું કામજો.

તમારૂં ધાયું થશે નહીં તો, તળી મારશે બન્નેને કારજો.

કસ્તુરાં સમજી કે દાસીની સંમતી છે. માટે વીલંબ શા માટે કરવો જોઇએ એમ ધારી છેલજરાર પર એકદમ ધસી (દાસી કહે છે હે પ્રભુ આ રંગા હમણાંજ સમજવાર પહોંચાડી દેશે.)

દાસી—સધુર સધુર બહેન માહારી, ધીરજ ધરો થોડીવારજો;

કહું તમને એક વાતડી, મુજ મન આવ્યો વીચારજો.

હે બાપ શાસ્ત્રમાં લખેલું છે કે પતિવ્રતા સ્ત્રી પોતાતા હાથે પતિનું ખુન કરે તો પતિવ્રતાપણું નષ્ટ થાય માટે

ખીજના હાથમાં તરવાર આપી કપાવો પતિનું શીર જો.

પતિવ્રતાને બાદ ન આવે. મેં કહ્યા મારા વીચારજો.

કસ્તુરાં—ધન્ય દાસી મારી બીખલી, આવે તારે હાથ તરવારજો;
રજાં આપુ છું વ્રજને, મારી નાખ છેલજરારજો.

દાસી—મારો ભરસો આવે આપને, તો હું કામ કરવા તૈયાર છું
શીશ કાપુ મારા હાથથી, લાવો તમે તરવારજો.
નીચે પધારો બાપ તમે, સુખે સુવો નીરાતજો
માથુ કાપી પતિનું, આપીશ તમને પરભાતજો.

છેલજરાર ઉંઘતો નથી જાગે છે, પણ દાસીને વચન આપ્યું છે
માટે સુતો સુતો સાંભળે છે. મને બચાવ્યો પણ સવારમાં મને જાગતો
જોસો ત્યારે દાસીની શી વલે થસે આવા વિચારો કરતાં નીદાંને આધીન
થયો. દાસીને કસ્તુરાં તરવાર આપી ચાલી ગઈ. દાસી એ હાથમાં
તરવાર ઝાલી છેલજરારની ચોકી કરે છે.

કસ્તુરાં નીચે આવી મુંમનાના નામનો બનાવટી કાગળ લખી
મેઘા નામના નોકરને બોલાવીને કહ્યું, આ કાગળ દી ઉગતા પહેલાં
મામાજીને આપજો અને કેજે જે કસ્તુરાંએ જીહાર કહ્યા છે ને આ
કાગળ વાંચી આઠ દીવસ મારી ખેન મુમતાને પરણવા પહોંચી જવું
આઠ દીવસમાં ત્યાં નહીં પહોંચ્યો તો તે આપઘાત કરસે તેવું સ્ત્રી
હત્યાનું પાપ તમને લાગસે ને જગતમાં તમારી નાલાયકી ગણાસે
આટલું કહી કાગળ આપી મને બચાર આપજો.

સાઠ વરસનો બુઢો વરરાજ

કચેરી ભરાણી મૃગમારીચી રાજ સીદાસન.

ઉપર બેઠા એટલામાં મેઘા આવી પહોંચ્યો. સીપાઇએ રોક્યો. મેઘાએ કહ્યું છેલ્લજારની પટરાણી કસ્તુરાંબાનો નોકર છું. સીપાઇએ ખબર આપી, રાજાએ આવવા હુકમ આપ્યો.

મેઘાએ પ્રથમ કસ્તુરાંબાએ કહ્યું તે પ્રમાણે કહીને કાગળ આપ્યો. મૃગમારીચી રાજાએ વાંચી બોલી ઉઠ્યા ! રાજા સુર્યસીંહની કુંવરી મુમનાએ મારી ઉપર પ્રેમ બતાવી કાગળ લખ્યો છે. ! વળી પરણવા નહીં આવો તો આ કાયાને અખીમાં બાળી ભસ્મ કરીશું તેનું પ્રાયશ્ચીત મને લાગશે. આવો જોનો પ્રેમ અને હું ન જાઉં તો ક્ષત્રીકુળને કલંક લાગે રાજાએ તરત પ્રધાનને હુકમ આપ્યો. અહીંથી આજે સ્વારી નીકળવી જોઈએ, માટે તમામ સાહિત્યો તથ્યાર કરાવવાં જમાલખાં જવ સેનાધીપતીને બોલાવી લાવો. ખુશાલીમાં બંદુકોનો અવાજ થયો નોખતો વાગી શરણાઇઓ પુકાણી. મેઘાને ધનામ આપી ખુશી કર્યો. રાજ્યના તમામ માણસો કામમાં ગુંથાયા.

જમાલખાં છેલ્લજારના મહેલે આવી ખબર આપી સેનાધીપતીકુ મહારાજાધીરાજ બોલતા હે માટે જવ ઉઠકર અખી બેજો. સીપાઇ-ઈસ બખ્ત ઈસકા ઉઠાનેકા ટેમ નહી હેં, ઈસ બાસ્તે હમ ખબર નહીં દેતે જવ તુમેરા રાજકુ બોલો.

જમાલખાંએ આવી રાજાને ખબર આપી રાજા ગુસ્સે મઠ બીજા પાંચ દશ માણસોને મોકલ્યા અને કહ્યું કે એકદમ તમે મહેલમાં જઈ છેલ્લજારને જગાડીને બોલાવી લાવો.

સીપાઇઓ એકદમ છેલ્લજારના મહેલે આવી છેલ્લજારના સીપા-

છને ધમકાવવા લાગ્યા અને મહેલમાં દાખલ થવા માંડ્યું. છેલ્લા સીપાઇને ક્રોધ ચઢવાથી મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી વાપરવા માંડી બેને ધાયલ કીધા અને બેને જાનથી મારી નાખ્યા. દાસીને ખબર પડવાથી છેલ્લજરારને જમાડવા કહ્યું.

જાગો જાગોને બંધુ ઝરારીયા, થાઓ તમે તપધારજો;
મામા બોલાવે આપના, માટે પધારો તમે દરબારજો.
હીને દંત ધાવન કરો, શુદ્ધિમાં લાવો શરીરજો;
શણગાર પહેરો શોભતા, બાંધો પાંચે હથીઆરજો.
દાસીનો બોલ સાંભળી છેલ્લજરાર હીને નીત્ય કામથી પરવારી
તપધાર થઇ દાસીને કહ્યું.

સાંભળ દાસી બીખલી, તારી શીકર મુજને થાય જો;
તારી બાધ જોશે મને જીવતો, નકી મારશે તને આંધજો.
વચન પાછુ આપે તો, તારી બાધને મહેંચાકુ ચમક્યારજો;
દુઃખ સમજું જનમ માહફ, નિશ્ચિંત મુજ મન ચામજો.
દાસી—શું બોલ્યા બંધુ માહરા, શુરવીર ક્ષત્રી કુમારજો,
શીંહ તરણું ખાયે નહી, થુકયું, નવ ગમ્માય જો.

હે બંધુ તમે મારી ચીંતા બીલકુલ રાખશો નહીં અને બચાવવા વાળો રામજી હાજર છે તે તમે જોયું હશે. જે જે વખતે આફત આવે છે તે તે વખતે રામજી મારા હૃદયમાં આવી પુકતી મુઝડે છે સત્યતા જીપર પરમાત્મા હાજર રહે છે અને અંતે પાપીનો ક્ષય થાય છે. માટે સુખેથી મામાની તહેનાતમાં પધારો.

છેલ્લજરાર--કાંઈ દીવસ નહીં ને આજે મામા પ્રજાતમાં કેમ બોલાવે છે ?

દાસી—ઠારણ મેં તો જાણીયું, મામા ત્વી મામી પરણવા જાયને;
માટે તેડાવે છે આખને, લલકર કરવા તપ્પારને.

આજા ન લોપણે તેમની, કીરજ ધરને મનમાંયને.

નોખત નમારા મડમડે, શરણાર્થ પુરે છે સાદને;

ઝડ પધારી બંધુ માહરા, મામા કરે છે માદને.

દાસીની રજા લઈ છેલજરાર નીચે ઉતર્યા કસ્તુરાંએ છેલજરારને
નેહ અંતરમાં તો આમ સળગી પણ સ્ત્રીચરિત્ર કરવા બે હાથ નેહી
છેલજરારને કહે છે.

સાંભળે સ્વામી માહરા, પ્રભાતે ક્યાં જવા થયા તપ્પારને;

આપ વીના ધડી ન રહી શકું, જળ વીના માછલી ધારને.

ખાલું પીવું ભાવે નહી, ન ગમે સજવા શય્યાગારને;

સાચું કહું છું સ્વામી માહરા, પાછા ક્યારે આવશે મહેલ મોઝારને.

છેલજરાર—સાચુ કહો છો રાણી તમે, તમે પતિવ્રતા નારને;

તમ વીણુ હું પણ ન રહી શકું, શું કરવો ઉપાયને.

નોકરી કરીએ મામા તણી, તેથી જવું પડે દરબારને;

ગયા વગર ચાલે નહી, તેથી બન્યો છું લાચારને.

આટલું કહી છેલજરાર મહેલ બહાર નીકળી ઘોડા ઉપર સ્વાર
થયો તેની સાથે શોળસેં સામંતો પાછળ ચાલવા લાગ્યા મૃગમારીચી
કચેરીમાં આવી ત્રણ સલામો બરી પોતાની જગ્યાએ બેઠા પછી
મામાને કહું આજે આશી ધમાધમ ચાલી રહી છે ?

મૃગમારીચી રાજ—ભાણેજ આજે કીલ્લેગઢથી તમારી સાળીનો
કાગળ આવ્યો છે તો તર્યો.

છેલજરારે કાગળ વાંચી મામાને કહું આજને આજ તપ્પારી
કરી અહીંથી નીકળાવું ને ત્યાં મુદતસર પહોંચી જવું નેહએ

નહી તો ક્ષત્રી બાળા બળી ભસ્મ થાય તેનું પાપ લાગે અને જગતમાં વગોવણું થાય કે અવીચળગઢનો રાજા કીસ્કેગઢ પરણવા ન ગયોને સ્ત્રી હત્યા લીધી મામાને કહીને પોતે સૈન્ય ગોઠવવા લાગ્યો.

મૃગમારીચી રાજા છુટો દાંત પડી ગયા છે, કાયા કંપે છે છતાં પરણવાના ઉમંગમાં જીવાનીની માફક કેસરીયા વાધા પહેરી તૈયાર થઈ રથમાં બેઠો આગળ નિશાનડંકા, નોખતો ઘોડેસ્વાર વીગેરે ચાલવા લાગ્યા. નગરજનો છુટા વરરાજાની સ્વારી જોવા મેડીએ માળીએ છાપરે અને રસ્તાપર ઠઠ જામી સ્વારી ધીમેધીમે ચાલવા માંડી છેલ્લજારનો નાનોભાઈ ઠેબાશ્શીહ મામાની હજુરમાં છે તેને વિચાર આવ્યો શું ! સુંયસીહની કુવરી આ છુટા ઉપર મોહીત થઈ હશે ? ના ના આમા તકેટ હોવું જોઈએ ખેર ગમે તે હો ત્યાં ગયે જણાશે પણ મારે મામાને ખરી હકીકત કહેવી જોઈએ એવા વિચાર ઠરી મામાને કહ્યું

સાંભળો મામા મારા જુઢીયા, તમને પરણવાનો ઉમંગજો;

બંધુ છેલ્લજાર સાથે આવશે તો, ન પરણે તમને એ નારજો.

ઠેબાનું કહેવું ઠીક લાગ્યું એટલે મૃગમારીચી છેલ્લજારને કહે છે—

શુરવીર બાણેજ જરારીયા, હુકમ આપુ તુજને આવારજો

અમારી સથે નથી આવવું, તુજ વીના રાજ ન જળવાયજો.

છેલ્લજાર—હે મામા ! સાથે આવી નવી મામી જોવાની બણી હોંશ છે.

મામા મૃગમારીચી—

તેડી જોઈ તુજને બાણીઆ, રેહું નવ રખાયે રાજજો,

સામૈયું લઇને આવજો સજ સૌ સાજજો.



કમળત દાસી ! સ્વામીનું માથું લાવ !

છેલજરારને મારવું દાસીએ માથે લઇ કર્તુરાંને પાછી વાળી હતી. તેજ છેલજરાર પ્રભાતે ઉઠી કર્તુરાંને મળી મામાની તહેનાતમાં જઇ અત્યારે સ્વારીમાં મામાના રથના પડખે ચાલે છે, કર્તુરાં પાસેથી છેલજરાર ગયો તેજ વખતે કર્તુરાં લાલચોળ આંખો કરી દાસીને ખોલાવી. દાસીએ જણ્યું નક્કી આ વખતે મોત છે એમ ધારી નીચે આવી કર્તુરાં સામે ઉભી રહી.

કર્તુરાં—ફટફટ દાસી બીખલી, મેં કીધો ભરસો તારો આજન્ને;
સ્વામીને તેં માર્યો નહી, ને બગાડ્યું મારું કાજન્ને.

હે દાસી પરમાત્માને ભજી લે. હવે તારું આયુષ્ય થોડું છે.

દાસી—મારો બાઈ તમે આ સમે, મને ચીંતા નથી લગારન્ને;
મારી વાત તમે સાંભળી, પછી મારો મને હારન્ને.

હે બાઈ હું આપના સ્વામીને મારત તો મામાને શોક પડત ને પરણવા જાત નહી માટે મેં માર્યો નથી.

કર્તુરાં—ધન્ય દાસી તુંજને, તેં સારો કરો વીચારન્ને;
મારા કામ વિષે વીચાર કર્યો ઈનામમાં લે તું હારન્ને.

દાસી—હે બાઈ તમારી મારી ઉપર મહેરબાની છે. તે હું સમજું છું.

કર્તુરાં—હું આપું છું હર્ષથી, લે તુંજ પહેર આ હારન્ને;
મરણ થશે છેલજરારનું મામાજી પણ મુમના નારન્ને.
રાજ્ય લગામ મુજ હાથમાં, આપીશ પ્રધાન પદ તે વારન્ને
સ્વતંત્રતા ભોગવશું આપણે, નહી હોય છેલજરારન્ને.
દાસીએ કર્તુરાંને કહ્યું બાઈ આવો મામાજીની સ્વારી આવે

છે બન્ને અજ્ઞાનમાં ઉભા રહ્યાં છેલજરાર મામાના રથના પકડે ઘોડા
ઉપર આવે છે ત્યાં બન્નેની નજર એક થઇ એટલે.

કસ્તુરા—સાંભળો સ્વામી તમે મહારા, ન જાણો મામાને પરણાવવાને
તમ વીના મુજથી ન રહેવાય ન જાય દીવસને રાતને.
કસ્તુરાનો અવાજ સાંભળી.

છેલજરાર—સાચું બોલ્યાં તમે પતિવ્રતા, પ્રેમ તમારો અપારને;
તમ વીના નવ રહી શકું, હમણું આવું મહેલ મોજરને.
રસોઇ બનાવો મનગમતી, ભેગાં બેશી જમીએ અપારને.
મામાને વળાવીને, હું આવું છું દરબારને.

કસ્તુરાં દાસીને કહે છે—

સાંભળ દાસી મહારી. તું સોધી લાવે ઝહેરને.
રસોઇ બનાવું ઝેરની પ્રીતે જમે જરારને.

મામાજી પરણવા ગયા, હવે કેમ જાતનો વાંધો નથી, સ્વામી
નાથ આવે તે વખતે તેમને જમવાની રસોઇમાં ઝેર નાંખીને બનાવું
તેમને પંખો ઢાળી જમાડું તો પછી તારે મારવાની મહેનત મટી જાય.

દાસી—ઝેર સોધી લાવવું એ મારું કામ ગમે ત્યાંથી સોધી
લાવું એમ કહી દાસી મહેલ બહાર નીકળી એક કાગળ લખી પોતાની
પાસે વાળીને રાખ્યો ને ઝેર લઇને આવી કસ્તુરાને આપ્યું કસ્તુરાએ
રસોઇમાં નાખી રસોઇ તૈયાર કરી. છેલ મામાને વળાવી મહેલે
આવ્યો. દાસીએ ચાલાકીથી કાગળ છેલને આપ્યો. છેલે વાંચી વીચાર
કરી કપડાં ઉતાર્યાં દાસીએ કહ્યું જમવા પધારો. છેલ જમવા બેઠા
કસ્તુરાએ રસોઇ પીરસીને બોલી સ્વામીનાથ જમો, એટલામાં બીલા-
ડીનું બચ્ચું આવ્યું; છેલે બચ્ચાને પકડી બાણમાં પીરસેલી રસોઇ
તેના મોં આગળ મુકી, બીલાડીના બચ્ચે ચાટી અને થોડીવારમાં

તમ્બર ખામ મરણ પામી. તરત છેલજરારે કારડો લઈ દાસીને ખે
આર લગાવી દીધા કસ્તુરાં કહે સ્વામીનાથ ! એમાં દાસીની જીવ નથી.
કારણ કે રસોઈ મેં બનાવી છે, માટે મારી જીવ હશે એમ
કહી દાસીને છોડાવી. સ્વામીનાથ આજે પરમાત્માએ મારી ઉપર ધણો
ઉપકાર કર્યો. નહીતો હમણાં આપ જમ્યા હોત તો ગજબથ જત.
રસોઈ બધી દાસી પાસે ફેંકી દેવાવીને કસ્તુરાં ફરીથી રસોઈ બનાવી
છેલજરારને જમાડ્યો જમીને દરબારગઢમાં જઈ કામે વળગ્યા.

કસ્તુરાં દાસીને કહે છે—

સાંભળ દાસી બીખલી, આપણો ચાલ્યો ન એકે ઉપાયજો;

તારી ને મારી મહેનત પ્રથા ગમ, બીલી મરી આ ઠાર જો.

મહેનત તેં તો સારી કરી, વળી ખાધો ધણો મારજો;

કામ માં નવ થયું, ને જીવતો રહ્યો બરથારજો,

હે દાસી હવે સ્વામીને કેવી રીતે મારવા તેં તો ખુબ મહેનત
કરી પણ આજની રાતમાં મારી તરવાર લઈ સ્વામીનું માથું કાપી
જમીનમાં દાટી હતો નહોતો કરે તો તું મારી ખરી દાસી—

ચીંતા કસ્તુરાં પરહરો, નથી કંઈ આ કામ જો;

અડધી રાતે જરૂરથી માં છેલજરારજો.

આવી રાતે કસ્તુરાં મોટા મોટા તરંગો ગોઠવે છે દાસી તેને
મજબુત કરી જડમુળથી ઉખેડી નાખે છે આવી નિમકહલાલ સ્ત્રીને
જેટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો થોડો છે.

ચોરીમાં કુંવરી, મુમના કે દાસી !

મૃગમારીથીએ કીલ્લેગઢની લાગોળે આવી બંદુકોના અવાજ
કરાવ્યાને ત્યાં તંજુ ઠોકાવી મુકામ કર્યો, કીલ્લેગઢની પ્રજા ખળખળી
હી અને ટોળે ટોળાં વશરાજને જોવા માટે આવવા લાગ્યાં જે ટોળાં

જોષને પાછાં વળે તે માંહેા માંહે રાજને શીટકાર આપે ઈંદ્રની અપ્સરા
જેવાં કુંવરીને કુવામાં નાખી માથે ઘોળા કેસ. ડાયાં બેસી ગયાં,
કાયા કપે છે, ઊંટની ડોકે બકડું બાંધ્યું છે. આવી વાતો કરી કીલ્લે
ગદમાં હાહાકાર વરતાઇ રહ્યો છે,

મુમના દાસીને કહે છે—

જાતે દાસી ઇલાયચી, જોષ આવ્યા કીલ્લેગદ બહાર જો;
બહારુર છેલ આવ્યા પરજુવા. તેમને કેવો પહેયો શણગાર જો.
લાવ લલકર કેટલું જાનમાં, તે જોષને બેલી આવ્ય જો;
રૂપ રંગ તેમનું જોષને, તું મને કહી બતાવજો.

દાસી મૃગમારીચીના તંજુ આગળ સીપાઇ પહેરો બરે છે તેને
પુછ્યું જમાદાર તાજ વરરાજ કીધર બેઠે હે ?

સીપાઇ—સાલી અંધી હે ! સામે ઓ બેઠા.

દાસી એકદમ આવી મુમનાને કહે છે—

બહેન મુમના તમે સાંભળો, કરમ દુટયું આ વાર જો;
પરજુવા આવ્યોં છુટીયો, નથી આવ્યા છેલજરાર જો.

મુમના—ચુપ રહે દાસી ! તું જાપાણને મારી પાસે જના-
માંના બોલાવી લાવ.

દાસી તરત રાજ કચેરીમાંથી રાજ સુર્યસીને બોલાવી લાવી.
સુર્યસી—કેમરે બોલાવ્યો દીકરી મુજને, પાદરે આવી છે જાન જો;
કહેવાનું હોય તે કહી દે મુને, કરવાનું છે ઘણું કામ જો.

મુમના—અરજ સુણો પિતા માહરી. જાન આવી પરજુવા આજ જો;
છેલના બદલે મૃગમારીચી આવ્યો પરજુવા આજ જો.

હે પિતાજી મેં કાગળ લખ્યો તે કાગળમાં કાવતરું થયું હોવું
જોષને નહીં તો મૃગમારીચી વરરાજ બનીને આવે નહીં માટે

આપણે જનને પાછી વાળીએ તો આપણી અને એની આખર જય.

આડમ્બર સાથે સામૈયું કરી, લાવો માંડવા મોઝારજો.

સમય પ્રમાણે વર્તવું, પરણાવવી ઇલાયચી નારજો;

પોશાક પહેરાવી માહરો, કર્ડ દાસી તયાર જો,

ઇલાયચી રાણી રાયની, હું બનીશ તેની આકરજો.

હું સાથે જઇશ અવીચળ ગઢમાં, પરણીશ છેલજરાર જો;

મેં કહ્યું તેમ તમે કરો, એવો મારો છે વીચારજો.

મુમનાના કહેવા પર ખુબ વીચાર કરી કહ્યું.

સાચું કહ્યું તેં દીકરી, ઉત્તમ તારા વીચારજો;

પણ સાથે જતાં તેહની દુઃખ પડશે અપારજો.

જાણુ પડે મૃગમારીચીને, તો કેદમાં પુરે તને;

શી રીતે છોડાવી, તે સુઝ ના પડે મને.

મુમના—પિતાજી મારી તમારે કંઈ શીકર કરવી નહી કારણકે છેલજરારના હાથમાં રાજ્યની લગામ છે વગી કસ્તુરાં જેન પટરાણી છે હું જઈને તરત છેલજરારને સ્વાધીન થઈ લગ્ન કરીશ પછી મૃગ-મારીચીનું કાંઈ ચાલશે નહિ.

સુર્યસિંહ મુમનાની વાત અને તેની હીમતની તારીફ કરતો રાજકચેરીમાં આવી સામૈયું તૈયાર કરી મૃગમારીચીને માંડવે લાવ્યાં, બાળેઠ ઉપર બેસાડ્યા મુમનાએ દાસી ઇલાયચીને શણગાર સજી તૈયાર રાખી હત્તી ગોરે કહ્યું કન્યા પધારાવા કન્યા પધારવો કે તરત દાસાને લાવી હસ્ત મેળાપ ગોરે કરાવ્યો.

હવે મૃગમારીચીની હજુરમાં છેલજરારનો નાનો ભાઈ ઠેબે બેઠેલો છે તે સત્ય બોલનારો છે તેણે બારીકાથી જોયું તો તેને

માલમ પડયું કે આ કુંવરી નથી પણ દાસી છે માટે મારે મામાને જણાવવું જોઈએ એમ ધારી મામાને કહે છે.

છુટા મામા ઋગમારીચી, તમે પરણવા આવ્યા મુમના નાર જો;
પણ સુર્યસીંહ પરણાવે મશ્કરીમા; ખવાસણી બાળજો,

ઋગમારીચી—જાનો રહે ઠેળા બાણીઆ, તું શું સમજે હજી અજ્ઞાનજો
સુર્યસીંહ નથી એવો મુખો, મને પરણાવી દાસી બાળજો.

બાણીઓ—સારો ધર્મ મેં બજાવીયો, હું કહી છું આવારજો;
પછી ઠપકો નવ આપતા, નકી છે ખવાસણી બાળજો.

ઋગમારીચી રાજ પરણી હોયા પછી મુમના દાસીને લઈ મેડી
ઉપર ચઢી ગઈ ઇલાયચી રત્નજડીત કાચ ઉપર બેઠી ઇલાયચી પડખે
હોળી વીજણો નાખે છે ઠેળા બાણીને એન ન પડવાથી થોડીવારે તે
પણ મેડી ઉપર ગયો તો મુમનાને કાચ ઉપર બેઠેલી જોઈ અને પર-
ણનાર દાસીને વીજણો નાખતી જોઈને ક્રોધ કરી બોલ્યો.

ધીક ધીક મુમના તુજને ધીક તુ માત પિતાને આવારજો,
કાગળ લખ્યો હતો પરણવા પછી કેમ ફેરવ્યો વીચારજો,
ક્ષત્રી વચન ફેર નહી, મુખ બોલ્યાં જે વારજો,
તો લખેલ આંકડાં ફેર નહી. તેનો થાય છે મને વીચારજો,
ત્રી હત્યા તે લખીને, પરણાવી ખવાસણી બાળ જો,
અસલ બીજ તાર નહી, તેં ઉલટો કર્યો વહેવાર જો;

મુમના—ક્યાંના રહેવાશી તમે ને શું છે તમારું નામ જો;
રાજ ઋગમારીચીની હજુરમાં શું કરો છો કામજો.

નાની વયમાં આપના, છે સારા વીચાર જો,
અસલ ક્ષત્રી આપ છો. મેં ધાર્યું હૃદય મોઝાર જો.

ઠેળાસીંહ—અવીચળગદમાં હું રહું, ઋગમારીચી મામો થાય જો;

છેલજરાર છે બંધવો. માર નામ ઠેમે જાણુ ને,
મુમના—વાહરે દીયરજી માહરા, છે હિમદા વીચાર ને;

પરણુનું હતું તુજ બંધુને, આવ્યા અગમારીચી રાય ને

હે દીયરજી મેં તન મન અને કાયાથી પરણવાનો કામળ તમારા
બાધ ઉપર લખ્યો હતો પણ તમારા દરબારમાં ગડગડ થવાથી તમારા
મામાં આવ્યા તેમને પાછા કાઢીએ તો જગતમાં હાંશી થાય તેથી
કરીને દાસી પરણાવી.

ક્ષત્રી વચન ફરે નહીં, નવ ફરે લખેલા લેખજો:

ગડગડ થઇ તમારા રાજ્યમાં, મારી તોડવા ટેક ને.

ઠેવાહીંહ—શાખાશ મુમના આપને, તમે સુર્યસીંહના બાળ ને;

ઉદય કરમ હોય આપનું, તો પરણે છેલજરાર ને.

બાગ્ય માહરાં ઉદય થશે, તું જેવા બાબી થાય ને;

મેં જાણું કેમ જીવીયા, સુર્યસીંહના બાળ ને.

બાબી તમે રજા આપો તો મામા પાસે જઈ કારણકે તમારી
પાસે આવે મને લણીવાર થઇ માટે મામા અકળાતા હશે.

મુમના—દીયરજી તમે પહેલવહેલા મળ્યાં માટે મળ્યાં એ કરતાં
જાઓ એમ કહી દાસી પાસે એક થાળમાં પકવાન મંગાવી દીયરને
મુમનાએ જમાડી ફુલનો હાર ગળામાં નાખ્યો.

ઠેમે મામા પાસે આવી મામાને કહે છે.

સાંભળો મામા માહરા, મેં ચોકશ કીધી વાતજો;

નિરખી મામા ઇલાયચી, મુમના પરણશે છેલની સાથજો,

ઠીક ઇલાયચી આપને, પરણાવી આવાર ને;

નસીબ ખુદયું એહનું; ધન્ય તમારો અવતાર ને.

અગમારીચી—હે મુરખના સરદાર તારૂં બોલવું બંધ કર દીકરીનું વેવીશાળ કરી દાસી કેમ પરણાવે ?

સુર્યસીંહ નવાં નવાં જમણુ કરી જમાડે છે; નાટારંગ અને તમાસાના જલસા થાય છે.

કસ્તુરાનું કાવતરું બીબું.

છેલજરાર આજે સામયાની તૈયારીઓ કરવામાં રાત પડી ગઈ એટલે દરબારગઢમાં રાજમહેલમાં સુષ રહેવાનો વીચાર કરી પોતાને મહેલે કહેવરાવ્યું એટલે કસ્તુરાંએ દાસીને કહ્યું.

આજ રાતે તલવાર લઈ, જાને રાજ દરબારંજો:

મધરાતે મહેલમાં જઈ, માથું કાપ છેલજરાર જો.

આજકાલ કરતા દીન જાય છે,

આવી પહોંચશે જાન જો,

ધાર્યું કામ થશે નહીં ને આપણુ બન્ને થઈયું હેરાન જો.

દાસી—જહ પુરવના વેશમાં, બાંધીને તરવાર જો;

ચોર પેઠે પરવરું, મહેલની મોઝાર જો,

નીમક બાધું આપતું, તે આજ કરું હલાલ જો;

નામ બીખલી જાણુજો, કરી દહિ આજ તમારું કામ જો.

કસ્તુરાંને સમજવી લરકરી પોશાક પહેરી કમરે તલવાર લટકાવી એકદમ રાજમહેલમાં થઈ છેલજરારને જગાંડી કહેવા લાગી.

શુરવીર છેલજરારજી, હું છું આપની દાસ જો;

મારી બાધના હુકમથી, આવી છું તમ પાસ જો.

માથુ કાપવા આપતું, સોંપ્યું છે મને કામ જો;

કામ કરી પ્રભાતમાં, લઉં મોટું ધનામ જો,

છેલજર ૨—ભીખલી તું નથી સમજતી, તને કહું છું વારંવાર જો;
વચન મુકત મને કરેા તો, પહોંચાડું ચમદવાર જો.

દાસી—શુરવીર થઈ કાયર બનો, નકામાં કાઢો વેણ જો;
આપેલ વચન પાછાં માગો, નહિ શુરવીરનાં કામજો
રજા આપો આ સમે, અંધુ છેલજરાર જો;
સમજવું મારી બાધને, ઉગમતે સવાર જો,

છેલજરાર—તમારી બાધ મારું માથું માગશે, તેને તમે શકિ
રીતે સમજવશો.

દાસી—શ્રી ચરીત્ર અનેક છે, તેનો નથી કાંઈ પાર જો;
મુરખને સુમજવતાં, લાગે નહી કાંઈ વારજો

દાસી છેલજરારની રજા લઈ પોતાના પતિનો ત્યાં પહેરો બરતો
હતો તેની પાસેથી છરી લઈ પોતાના શરીર પર બે ત્રણ ધા કરી
જેતા લોંબીથી બે બાકળી બનતી દોડતી દોડતી કરતુરાં પાસે આવી
હે બાધ મને બચાવો બચાવો ! મારા શરીર પર ધણા ધા પડ્યા છે
માટે ધણી પીડા થાય છે.

હું ગઈ દરબારગદમાં, મારવા છેલજરારજો;
ગમા રોનમાં ફરવા નમ્મી મોઝાર જો.

પાછળ હું ગઈ તેમની, ધાર્યું થાશે કામ જો,
થયું કામ સૌ ઉલટું, બચાવી ભગવાન જો.

ચોર મળ્યા ત્યાં છેલને, હતા જણુ ત્રણ ચાર જો,
લડાઈ કીધી ચોર સંગમાં, માર્યા સૌને ઠારજો.

ચોર ધારી મુજ પાછળે દોડ્યા છેલજરાર જો,
પરાણે આવી છું જીવતી, બાધા ધા બે ચાર જો,

દાસીનાં કપડાં લોહીવાળા થયેલા તે બદલાવી ધા ઉપર પાડા આંધીને સુવાડી.

શ્યામ્લાસ દાસી બીખલી, તેં કષ્ટ વેઠ્યું અપારજ્ઞે;

ચાકરી તારી હું કરું, પગી મારજે છેલજરાર જ્ઞે.

દાસી--કોથ ચઢ્યો છે અતિ ધણો, પ્રણ આ વખતે લાચાર જ્ઞે;

ધા રૂઝાઝ નય માહરા, તો માઈ છેલજરાર જ્ઞે.

છેલ સવારમાં પોતાના મહેલે આવ્યા કપડાં ઉતારી થોડીવાર બેઠા પછી પુછ્યું. દાસીને કાંઈ મોકલી છે ? કેમ દેખાતી નથી !

કસ્તુરાં--દાસી તો આ પડદામાં સુતી છે. કાલે એના ધણીએ

કસ્તુરાં--દાસી તો આ પડદામાં સુતી છે, કાલે એના ધણીએ

મડદા પાડુ અને છરાના એવા ધા માયાં છે કે ઉઠવાને સક્તિ નથી.

માટે તમારે તેના ધણીને ઠપકો આપવો જોઈએ, ફરી બોચારીને આવી મારે નહી. છેલે દાસીની પાસે આવી પડદો ઉઘો કરી કહ્યું.

સુશુરે દાસી બીખલી, શી કીધી તકરારજ્ઞે;

તારા ધણીએ કેમ મારી, દર્જાં ઠપકો આવારજ્ઞે,

છેલનું બોલવું સાંભળી હસવું આવચાથી લુગડુ ઓઢ્યું; છેલજરાર જમી તૈયાર થઇ દરબારગઢમાં આવી સામેયાની તૈયારી કરી વાજતે ગાજતે ગામ બહાર નીકળ્યા એવામાં પખાલી પાણીની બરેલી પખાલ પાડા ઉપર નાખી તે ઉપર પાડાને ડહણા મારતો આવે છે સામેથી છેલજરારને આવતા જોઇ પખાલીએ પાડાને એક બાજુએ ચાલવા માટે વધારે મારવા માંડ્યો, એટલે પડાને વાચા થઇ.

પાડો કહે મને નાથીયો, મારે પીઠે પખાલનો ભારજ્ઞે;

સો સો બેંસોમાં હું માણતો, જેમ રાણીઓમાં માલે છેલજરારજ્ઞે.

જીવાની હતી જ્યારે માહરી, ત્યારે જાણતો નહી મને ભારજ્ઞે;

ધડપણ મુજને આવીયું, હવે નથી ખમાતા મારજ્ઞે,

છેલે પાડાનું બોલવું સાંભળી તરત પખાલ ઉતારી નાંખી દર-
ખરખડમાં પાડાને મોકલાવી દીધો અને પખાલીને કહ્યું નવો પાડો
ખરીદતાં જે કીંમત ખેસે તે મારી પાસેથી લઇ જાજે.

કીલ્લેગઢથી જનની વીદાયગીરી.

મુમનાએ પોતાનું સ્વરૂપ ઢાંકવા માટે કાળો શુરખો એવો બનાવ્યો.
કે ફક્ત આમડીના માફક શીટ પોતે પહેરી લીધો ઉપર દાસીના કપડા
પહેમાં દાસીને શણગાર પહેરાવી રાણીની માફક બનાવી સુર્યાસીંહે રથ
પાલખીઓ ઘોડા વીગેરે પાયજમામાં આપ્યું. ભ્રમભારીચીના રથમાં
મુમના રથ ઢાંકવા બેઠી અને દાસીને ભ્રમભારીચીના પડખે બેસાડી
લાવ લશ્કર સાથે જન રવાના થઈ દરમજલ દરમજલ કાપતા લશ્કર
પડાવ નાખતાં ભ્રમભારીચીની જન પોતાની સરહદમાં આવી પહોંચી
અવીચળગઢને બાર કોસનું છેડું થતું ત્યાં છેલજરાર પશુ સામેયું
લઇ ત્યાં આગળ ભેગા થયા સામી બંદુકોના અવાજ થયા એટલે
દાસી ભ્રમભારીચીની રાણી થઇ બેઠી છે તે બોલી.

સાંભળો બાઇ તમે મહારા, ધીરજ ધરો! મનમોઝાર જો.

પતિ તમારા સામે આવીયા. શુરવીર છેલજરાર જો.

આ સાંભળી ઠેમો મામાને કહે છે.

મામી ઇલાહચીએ શું કહ્યું,

તમો સાંભળ્યું કાને મામા માહરાજો.

બંધુ સામે માહરો આવશે,

તેને કહ્યો મુમતાનો બરથાર જો.

ગમારીચી મામો-ભાણા સદાનો મુરખ રહયો,

હજુ રહયો બાળકની જાતજો,

દાશી રાણી વાતો કરે તને કેમ થાય સંતાંપજો.

ઠેબો ભાણો-બુઢીયા મામા સાચુ કહું,

જુહું તા બોલું લગાર જો,

દાસી છોડી રાણી બની, રથ હાંકે મુમના નારજો.

મૃગમારીચી મામો-ભાણા મતી તારી ગર્ધ મેં કહ્યું તેને કેટલી વારજો

મુજ પડજો બેઠી ક્ષત્રાણી, ન હોય ખવાસની બાળજો.

છેલજરાંર રથને પડજો ચઢયો એટલે ઠેબાંએ કાગળ આપો

છેલ ધોડાને પાછો મારી વાંચ્યો અને ઠેબાને કહ્યું

સાંભળ બંધવ માહરા ન કરવી પરાધ આશ જો

જાણી સર્વે વાતડી પણ ખોટી રાખવી આશ જો

મુમના-શુરવીર છેલ સમતા કરો, સીંહ તરખલું ન ખાય જો

લવીંગ સોપારી એલચી મુખવાસ અપાયજો

તમો ક્ષત્રી કુમાર છો વળી શુરવીર છો સરદાર જો

તમારા માટે કુંવારી રહી હાંકુછું રથ આજ જો.

ધલાયચી વળગાડુ મૃગને તેમાં નહીં સંદેહ જો.

ક્ષત્રાણી લુલે નહીં પોતાનો પ્રેમ જો.

બોલ્યું વચન ફોળે નહિ ન કરે લખીયા લેખજો.

ચીંતા ન ધરશે મન વિષે નથી તોડયો મેં ટેક જો.

ધલાયચી જો રાણી બનીને બેઠી છે—તે કહે છે.

ભાણેજ છેલજરાંરીયા આવોને રથ મોઝાર જો.

મુખ જોવાને આપનં, મન તલસાય અપાર જો.

છેલજરાર—મામી મુખ જોવા તણી, આશા છે મુજ મન જો.
આજા વિના અવાય નહીં, સત્ય માનો વચન જો.

મામા આજા આપે મને, તો મામી મુખ જોવાય જો;
હોશ મારી પુરી કરો, સન્દેહ મારો જાય જો;

ઠેબો મામાને કહે છે—ઊતરો મામા રથ થકી આજા આપો આવારજો.
મામા ધલાયતી જોવાં કારણે, રથમાં આવે છેલજરાર જો.

અગમારીતી રથ ઉભો રખાવી છેલજરારને કહ્યું—

ઉભોરે બાણેજ જરારીયા, તું જાને રથ મોજારજો.

મામી બોલાવે તાહરી, મુખ જોવાને કાજજો.

ઠેબો—મામા ગત ગઈ તાહરી, તમે બોલોછો અવળી વાત જો ?

મામી તો છેલજરારતી, તમારી સ્ત્રી જાત જો;

અગમારીતી મામા રથમાંથી ઉતરી ઘોડા ઉપર બેઠા. છેલજરાર
રથમાં આવ્યા કે તરત મુમના દાસીની જગાએ આવી અને દાસી
રથ હાંકવા બેઠી ત્યારે ઠેબો કહે છે—

જોને મામા મારા જુઠીયા, થઈ બદલી આવાર જો;

બાબી બેઠી બાઈ પાસમાં, રથ હાંકે ધલાયતી નાર જો,

અવીચળ ગઢનો તું રાજવી, છે તુજને ધીક્કાર જો;

દાસીને પરણી આવીયો, ફટ ફટ થયો અવતાર જો.

અગમારીતી મામો—ચુપ રહે ઠેબો બાણીયા, શું કહું વારંવારજો;

દાસી મુજને પરણે નહી, જુઠી ન નાંખ આળ જો.

ઠેબો—હે મામા તમારી આંખો ગઈ, કાન ગયા. તેમ જાણી
જેમ તેમ બોલાય છે પણ હું ક્ષત્રીકુમાર છું અત્યાર મુધીમાં જે મેં
કહ્યું અને કહીશ તે તમારે ખરજ માનવું.

મુમના છેલજરારને કહે છે—

કાગળ લખ્યો હતો આપને સાંભળો છેલજરારને;
તેની ગડબડ શી થઇ, આપણા રાજ દરબારને.

તમે ન આવ્યા પરણવા. આવ્યા છુદા વરરાયને
સદભાગ્યે ચેતી ગઇ, નહીતો બાળત મારી કાયને,

છેલજરાર—તમે લખ્યો કાગળ મુજ ઉપરે જુકું નહી લગારને,
કયું કપટ તુજ બેનડી, જે કસ્તુરા નારને.

પત્ર બનાવરી બનાવીઓ, નામ લખ્યું મગમારીચી રાયને,
તેથી પરણવા આવીયા, તુજ બહેન વેરણ ચાયને.

આખાશ ક્ષત્રાણી તુજને, છે ઉત્તમ તારા વિચારને;
એક માઆપની દીકરી બે, તેમાં કેટલો ફેરફાર ને.

કુલટા કસ્તુરાં નીકળી, તું છે ઉત્તમ નાર ને;
બંને જન્મી એક પેટમાં, કેવું કરે કીરતારને,

પરણાવી તેં દાસીને, આવી વળી સંગાથ ને,

ચઢાવી દેશે મહેલ ઉપરે, પછી મુલાકાત નહી થાય ને.

તે વીશે શું ધારીયું બોલો મુમના આ વારને;

રોજની મુલાકાત માટે, શું કરવો વીચારને;

મુમના—શુરવીર બહાદુર જરારજી શીકર તને આ વારને

મોઠવણ કીધી મેં ખરી મળવા માટે તૈયારને.

રહીશું ગામની પાદરે, એકાંત મહેલ મોઝારને;

પ્રીતેથી ત્યાં પધારને, બહાદુર છેલજરારને,

ઠેબાસી'હ—માંમા તમે સાંભળ્યું નહી, કાન રોકો રથ મોઝારને;

આનંદની વાતો બંને કરે, મુમના છેલજરારને,

મગમારીયી મામા—મામીને બાણેજ છે, કરે હાસ્ય વિનોદની વાતને !

તેમાં તું જાને બળે, પેટમાં અગ્નિ ઝાળને.

ટેપાસીંહ—મને પેટમાં બળતું નથી, હું થયો છું સજી અપારજો,
મુમના છેલતું જોડહું, જેમ શોભે સીતારામ જો.

છેલજરાર—મુમના તમે સાંભળો હવે, મુજને થઇ બહુ વારજો.

રજા આપો તમે મુજને, તો થાઉં ઘોડેસ્વારજો,

છેલ રથમાંથી ઉતરીને મામાને રથમાં બેસાડ્યા પોતે ઘોડેસ્વાર.
થઇ સ્વારીની ગોઠવણી કરવા માંડી લાઇનસર સ્વારી અવીચળગદમાં
દાખલ થઇ. નગરજનોની ઠઠ જામી.

રસ્તાઓ પર ચાલવાની જગ્યા રહી નહી દરવાજા નજીક રથ
અટક્યો. એટલે જે દાસી રાણી બની છે તે હાથ જોડી છુટીઆ
મગમારીયીને ઢેહેવા લાગી—

સ્વામી માહરા તમે સાંભળો. મારે બાધા છ માસ જો
નગ્રમાં આવું નહી, રહેવું વન મોજાર જો.

માની હતી મેં માનતા, મળસે મગમારીયી સ્વામીનાથ જો,

તમારૂં મુખ જોવું નહી. રહું છ માસ એકાંત જો;

પ્રત માં પુર થયે, હું આવીશ તમ દરબાર જો;

ત્યારે સર્વે મુખ ભોમવો, હું તમારી નાર જો;

ટેપાસીંહ—મામી તમને ધન્ય છે, બાધા રાખી છે બહુ સારી જો

સોધ્યો તો જડે નહી, મુજ મામા જેવો ભરથાર જો;

વહ વયે જીવાન બન્ધા, આવ્યા રૂપેરી વાળ જો;

સેજ જોગ તમે થશો, ત્યારે તેને આવશે કાળ જો.

મામો મુસે શમશાનમાં, તમે રહેજો મહેલ મોજાર જો;

પ્રજા તણી ભક્તિ કરી, પુરો કરો અવતાર જો.

મૃગમારીચી—તેં કેમ જણ્યું મારી ઉમર થોડી છે. જોધીએ માફ આપુબ્ધ એકસોને પચીસ વરસનું આંક્યું છે. પણ તારી મામીને રહેવા માટે આ એકડંડીઆ મહેલમાં ગોઠવણ કરી આપ, અને તેના કરતાં સંદ્રી પેરામાં પાંચસો માણસની ગોઠવણી કરી અને તેમના ઉપર આખી રાત તારે રોન દેવી. તારી મામીનું વ્રત પુર થાય ત્યાં સુધી દેખરેખ તારે રાખવાની છે.

દેખાસીંહ—આરા મુજબ બધું કરું, છુલ ન આવે લગારજો;

પણ અરજ મારી સાંભળો, એક ન કરું કામજો,

રોન દઉં આખી રાતની, મુજ મામીના મહેલ જો;

કરતી ચોકી ગોઠવું, તે કરવું મારે સ્હેલજો.

શુરવીર બંધુ માહરો, જશે મહેલ મોઝાર જો,

તે તમને જાહેર કરું, પણ પકડું નહીં લગાર જો.

હે મામા ! મારા મોટા ભાઈ મુમનાના મહેલે આવશે તે વખતે તમને ખબર આપીશ.

મૃગમારીચીએ મુમનાની ગોઠવણ કરી, દરબારગઢમાં આવી. પોતાના માણસોને યોગતા પ્રમાણે સરપાવ આપી ખુશ કર્યા.

કસ્તુરાનું કાવતરું ત્રીજું.

કસ્તુરાં—કેમ દાસી બીખલી આપણું ધાર્યું આપણા મનમાં રહ્યું અને મામાજી પરણીને આવ્યા, મારા ધારવા પ્રમાણે મુમના બહેન પરણ્યા હોય એવું લાગતું નથી. કારણ કે તે ચાલક અને ચપલ છે, માટે તેમનું કંઈક કાવતરું હોવું જોઈએ નહીં તો તે એકાંત મહેલમાં રહેવાનું માગે છે,

દાસી-મુનના બહેને તો ઇલાખચી દાસીને રાણી બનાવ્યા છે અને પોતે દાસી બનીને આવ્યાં છે.

કસ્તુરા-સ્વામીનાથ તેના મહેલે જવાના અને ચોક્કસ તેની સાથે પરણવાના.

દાસી-આજ રાત્રે જઈ મુમનાની મેડીએ ધીરજ ધરો મનમાં જો દાઝ મુજને અતિ ઘણી, મારું છેલજરારને

કોડ વાતે મુકુ નહી એ નિશ્ચય મનમાં આણજો.

તોજ બીખલી નામ માહરૂં લઉ તેમના પ્રાણુ જો

હે બાઈ તમે નિરાંતે ઉઘો હું છેલજરારને માંરી પરાઢીએ આવીશ. એમ કહી હાથમાં તલવાર ઝાલી પોતાને ઘેર આવી સુષ રહી.

છેલજરારે વિચાર કર્યો આજે એકાંત મહેલમા ગમે તે પ્રકારે જવું એમ ધારી દાસી બીખલીને સ્વાદીષ્ટ એને સારી માજમની લાકડીયો બનાવવાનું રહી પોતાના મહેલે આવ્યા.

કસ્તુરા-પધારો પ્રીતમ માહરા હું પ્રેમે લાગું પાથે જોં.

ત્રણુ દીવસથી તમે ગમે ત્યારના મને અપવાસજો.

બન્ને જણુ જમવા બેઠાં જમતાં જમતાં કસ્તુરાં કહે છે હે સ્વામીનાથ ! મારી બહેન મુમનાને મારાં માળાપે વૃદ્ધ મામાને કેમ આપી હશે તેમને કાંઈ વીચાર કર્યો નહી હોય ? મને તેડાવી નહીં કંઠોત્રી પણ લખી નહીં તેનું શુ કારણુ હશે ?

છેલજરાર-તમારા માતા પિતાને ગમ્યું હશે તેમ કયું હશે હું જનમાં ગયો નથી એટલે મને શી ખબર.

છેલ પોતે જમીને કપડાં પપેરી પોતાની એકાંત જગ્યામાં ગોઠવણુ કરી હતી ત્યાં આવી સ્ત્રીનાં કપડાં પહેરી હાથમાં થાળ ઝાલી

એકાંત મહેલ તરફ રવાના થયો પ્રેમ એવી ચીજ છે કે શુરવીરને સ્ત્રી બનાવે છે. '

એકાંત મહેલમાં સાગટાં બાજી.

એકાંત મહેલને ફરતાં કદમ કદમના છેટે પહેરો ગોઠવી દીધો છે ચકલુ સરખું અંદર ફરકી શકે નહીં તો પુરૂષ કેવી રીતે જઈ શકે ! ત્યાં આગળ એક બાઈ રમઝુમ કરતી ચાલી આવે છે તેને પહેરાવાળે ટોકી.

બાઈ-આજે દરબારગદમાં ખુશાલીનું ખાણું કયું હતું તેમાં લાડવા વધ્યા એટલે રાજાએ હુકમ આપ્યો આપણા એકાંત મહેલે પહેરેગીરો પહેરો ભરે છે તેમને અકેક લાડવો આપી આવો. તેથી હું આપવા આવી છું એમ ફહી દરેકને અકેક લાડવો ઝપાટાબંધ આપવા માંડ્યો. બધા પહેરાવાળાએ ખાઈ ચોડીવારમાં ઝોકે ચઢ્યા થાળને ખાલી કરી એકદમ તે બાઈ મહેલમાં ગઈ (આ બાઈ નહોતી તોપણ છેલ્લજાર પોતે હતો.)

મુમના-પધારો સ્વામીનાથ હું આપની રાહ જોતી વીચામમાં બેઠી હતી.

છેલ્લજાર-હે સ્ત્રી ! જ્યાં સુધી હજારો માણસની વચ્ચે માયફે બંધાયું નથી જવતલ હોમાયા નથી ત્યાં સુધી સ્ત્રી પુરૂષનો સંબંધ રાખવો નહીં. અને સંગર સુખની ઇચ્છા કરવી નહીં અને એવા કુકૃત્ય કરનારા માણસો સાતમી નરકના અધીકારી બને છે માટે આપણે સત્યને વળગી રહી ટેક છોડવો નહીં, બાકી હસવું રમવું બોલવું એવી મારી તમને સુચના છે.

મુમના—જાણાજી ! ક્ષત્રીકુમાર તમને ધન્ય છે ! તમારા જેવા
શુરવીર ક્ષત્રીઓ ટેક ન રાખે તો ધૈર્ય રસાતાળ જાય, માટે હું
તમારા મતને મળતી છું અને પતિવ્રતા સ્ત્રીઓને તે પ્રમાણે વર્તવાની
જરૂર છે.

મુમનાએ સોગટાં બાજી માંડી બંને જણ રમવા બેઠાં સોગટી
પર સોગટી મારવા લાગ્યાં મધરાત થવા આવી. પહેરાવાળા બરોબર
નીશામાં આવી ઝોકે ચઢ્યા. એવામાં ઠેબાસીંહ રોન મારવા ત્યાં
આગળ આવ્યા અને જોયું તો પહેરાવાળા બેભાનમાં અડગડીયાં ખાય
છે મહેલમાં પાસા ખખડે છે અને ધમાધમ ચાલી રહી છે આ જોઈ
ઠેબાસીંહે વીચાર કર્યો કે હવે મામાને ખબર આપીને ઘેર જઈ સુષ
રહેવું જેની ચોકી કરવાની હતી તે તો આવી સોગટાં બાજી બેસી
રહ્યા છે. ઠેબો મામાના મહેલે આવી મામાને કહે છે.

હો હો મામા માહરા બુઢીયા
હું જોઈ આવ્યો કહું આ વારજો;
ખહાદુર બંધુ મારો,
સોગટાબાજી રમે મામાને દરબારજો.

મામો મૃગમારીચી--સાચું ઠેબા તેં કહ્યું.

પણ વાય છે મુજને ટાઢ જો;

તેં કહ્યું મેં સાંભળ્યું;

તેનો કાલે કરશું ઉપાયજો,

ઠેબાસીંહ--મેં તો નોકરી કરી માહરી,

વળી ફરજ બજાવી આજ જો;

રોન હાથે આવીયો,

હવે જાઉં ધર મોબર જો;

હેના પોતાની નોકરી બાળવી મુઠ રહ્યો, પરાડીયે મુમનાની રળ માગી છેલ્લજાર પોતાને મહેલે આબ્યો, હરબાર બરવાના ટાકરે સોજસે સામંતો સહીત જઈ મામા મૃગમારીચીને ત્રણ સલામો બેરી પોતાની જગ્યાએ બેઠો.

રાંજ મૃગમારીચી—બહાદુર છેલ્લજાર આજે ક્યાં ઉભમરો કરી આવ્યા છો ?

છેલ્લજાર—તમે કેમ જાણ્યું. મામા.

રાંજ મૃગમારીચી—તમારી આંખો લાલચોળ જેવી દેખાય છે તેથી.

છેલ્લજાર—પ્રવાતા મામીની મેડીયે.

રમ્યા ચોપાટ આખી રાત જો.

તેથી ઉભમરો આંખમાં,

વળી દેખાય રાત્રીચોળ જો.

હેનાસીંહ—મામા શરમ નથી આવતી,

પુછતાં કચેરી મોઝાર જો,

અડધી રાતે તમને ઉઠાડીને,

વાત કરી જાહેર જો.

ખંધુ જુહું બોલે નહી,

તે જાણો છો આપજો;

છતાં ધજત ગુમાવવા,

સલા મધ્યે પુછો વાતજો,

હરબારી કામ પુરું થયે કચેરી બરખાસ્ત થઈ છેલ પોતાના મહેલે આવ્યા જમીને પોતાની એકાંત જગ્યાએ આવી એક કરન્ડીયો મંગાવ્યો અને માલજુને બોલાવવા મોકલી, માલજુ આવી માલજુ

માથે સંકેત કયો પછી દાસી બીખલીને કહ્યું, હવે તું તારી બાઇ પાસે જ, પણ તારી બાઇને તું કેવી રીતે સમજાવીશ.

બીખીદાસી—શુરવીર બંધુ મારા તરફની તમારે શીકર રાખવી નહીં તમે તમારું કામ સુધારો એમ કહી દાસી કસ્તુરાં પાસે આવી.

કસ્તુરાં—અરે દાસી તું આખી રાત અને અત્યાર સુધી ક્યાં રહી સ્વામીનાથ હમણાં જ ગયા.

બીખીદાસી—બાઇ અહીંથી હું મુમનાના મહેલે બારેબાર ગઇ, પણ મને ત્યાં આગળ રાખેલા ચોકીદારોએ પ્રકડી કેદ કરી હતી, તે જુખીને તરસી અત્યારે ઠેબાસીંહે મને છોડાવી.

આંધળો કે દેખતો પુલના કંડીયામાં છેલ.

છેલ પોતે કરંડીઆમાં બેસી ઉપર પુલ બર્માં માલજી કરંડીયો માથે લઇ મુમનાની મેડીએ ગઇ ચોકીદારોએ માલજી જાણી જવા દીધી. પણ છેલી ચોકીમાં આંધળો ચોકીદાર હતો. તેણે માલજીને ટોકી માલજી કહ્યું પુલનો કરંડીયો લઇને જાઉં છું ત્યારે આંધળો બોલ્યો પુલના કરંડીયાથી તારો પગ આટલો બારે પડે નહીં માટે કરંડીઓ ઉતારી મને બતાવ છેલે પાંચ સોનામહોરો માલજીને આપી માલજી આંધળા ચોકીદારને આપી મેડીએ ગઈ કરંડીઓ ઉતારી માલજી પાછી વળા. બે ઘડી વાતોચીતો કરી કહેલાં દુધ પીને સોગટાં બાજી માંડી ઠેબાસીંહ રોન મારવા આવ્યા તો મહોલમાં જોયું તો બરાબર સોગટાની બહાર ઉડી રહી છે, આ જોઇ ઠેબો મામાના મહેલે આવી મામાને કહે છે—

જાગ જાગ મામા માહરા,
મામી સાથે રમે છેલજરારને,
રંમ જામ્યો અતિ ધણો;
ત્યાં જા લઈ તરવાર જો.

મામા અગમારીચી—સાંભળ્યું બાણેજ માહરા,
જાહેર કરી તેં વાતજો;
માત્ર મારાં શીથીલ થયાં,
તેથી કેમ ચાલે મારા હાથજો.
જેવી મરજી આપની
જાહેર ક્યું મેં આજજો;
ફરજ બજાવી માહરી,
હું જાઉં છું સુવા કાજજો;

છેલજરાર પરાઢીએ માલણુ આવી તેજ કરન્દીયામાં ખેસી પો-
તાના મકાને ઉતરી ટાઇમસર સોળસે સામંત સાથે દરબારમાં આવી
મામાને તણુ સલામો ભરી પોતાની જગ્યા પર ખેઠો.

રાજા અગમારીચી—શુરવીર બાણુ જરારીયા,
તારી દેખાય આખો રાત્રી જો.
ઉજાગરો તમે કયો કયાં,
કયાં મોજા ઉડાવી રાતજો.
ઉજાગરો કયો આજજો,
હતો મામીની મેઢીએ.
ચોપાટ રમવા કાજજો.

દીવાન—શુરવીર છેલજરારજી,
તમને ચોપાટ રમવાનું બહુ મનજો;

દરેશજ મામીની મેડીયે,
જઓ છો કરવા આનંદજો.
છેલજરાર—મામી તણો આગ્રહ ધણો,
વળી રમવાના બહુ ફાડજો
તેથી મહારે જવું પડે,
કરવા ઉજાગરો રાજજો.

જીવના જોખમે મુમનાનો મહેલ.

છેલજરાર રાજના ટાપમે મુમનાના મહેલ તરફ નીકળ્યો મહેલની આજુબાજુ ફરતાં એક વડનું ઝાડ હતું તેવું ડાળું મહેલના જરખા આગળ નમેલું હતું ને તેની મુળી ચાર હાથના છેટે હતી. છેલ પોતે વડ ઉપર ચઢી ડાળે આવી ડાળાને ખુબ હલાવી મુળી ઝાલીને લટક્યો પણ એક હાથનું છેડું રહ્યું. છેલ અરખે બાજવા હીલોળો ખામ છે પણ નજર પહોંચતી નથી. એવામાં ઠેબાસીંહ આવી પહોંચ્યો મહેલમાં જોયું તો કંઈ ગડબડ માલમ પડી નહીં એ મહેલ ફરતાં ફરવા માંડયું તો બાઇને વડને ડાળે લટકતો જોઇને વીચાર કર્યો કે ડાળું બાગ્યું અગર મુળી તુટી તો આજે બાઈ હતા નહોતા મઠ જવાના માટે જોઈ તો ખરો કે કેવી રીતે મેડીયે જાય છે અમર પડે તો ઝીલી લઈ એમ ધારી ઠેબો ઉભો ઉભો જોયા કરે છે પણ છેલને કંઈ દાવ ફાવતો નથી એમ ધારી ઠેબાએ એક કંકરો ફેંક્યો તે અરખાની બારીએ વાગ્યો મુમનાએ બારી ઉઘાડીને જોયું તો છેલને લટકતા જોઇને કહ્યું.

બહાદુર સ્વામી માહરા,
મરણું એકજ વારજો;

છલંગ મારો આ તરફ,
ગ્રીલી લગા કરમોઝારને.

મુમનાને નેષને છેલને શુર ચઢયું એકદમ છલંગ મારી ઝરખે
આવ્યો તરત મુમનાએ કાંકુ પકડી લીધું, છેલ મહેલમાં ગયો.

ઠેબાસીંહે પોતાના મામાને ખબર આપી ને સુવા ગયો છેલ
હમેશના રીવાજ પ્રમાણે મુમનાના મહેલેથી નીકળી પોતાના મહેલે
આવી સોળસે સામંતો સહીત દરબારમાં દાખલ થયા છે તેવોજ
રાજા મગમારીચીએ સામંતોને હુકમ કર્યો. છેલજરારને પકડી કેદ
કરો ! સોળસે સામંતો નીચું નેષ રહ્યા પણ છેલને પકડવા કોઇ
આગળ ધસ્યો નહીં, એટલે છેલજરારે કહ્યું

ધીક ધીક તમારી જાતને,
તમે થયા નીમકહરામ ને.
જલદી પકડો મુજને,
કેમ હુકમનું કરો અપમાન ને,
આગ્રા મગમારીચી રાયની,
કેમ સોંપી આવાર ને,
શું જણ્યા તમારી માથે,
એ જણુતરને ધીકાર ને,
જનની જણુને ભકતજન,
કાં દાતા કાં સુર,
નહીતર રહેજો વાંઝણી,
મત ગુમાવે નુર.

આજ સુધી જાગીરો પગાર ખાધા તેનું આજે તમે હરામ કર્યું
ધીકાર છે તમારા ક્ષત્રીયપણાને.

ઠેબાસીંહ—ધીક મામા તમ રાજને,
 થયું હકમનું અપમાન જો,
 સોજસે સામતો સુધાં.
 મયા નીમકકરામ જો,
 પકકુ પલમાં છેલને,
 એમાં કહણ શું કામ જો,
 વડીલ બંધુ માહરો;
 તેથી ધર નહી હામ જો,

મુમનારીની તેજ વખતે આંતરપુરમાં ચાલ્યા ગયા, છેલ પોતાનું
 કામકાજ કરી પોતાના મહેલે આવ્યા જમી એકાંત બેસી વીચાર
 કરવા માંડ્યો, રાણી કરવરાંથી તેા હું બચ્યો છું પણ મામાને હાથે
 મેલત થશે માટે આજે બહાજર સજીતે મુમનાલી મેદીએ જવું
 એતો વીચાર કરી પોતે બખતર પેરી લીધું ને એક બખતર મુમના
 માટે લખતે મુમનાલી મેદીએ જધને મુમનાને કહ્યું આજે આપણે
 એપાદ રમવી નથી.

મુમના—કેમ સ્વામીનાથ.

છેલજરાર—આજે મામા આવશે અને ચોકસ આપણી ઉપર
 ધા કરશે પણ આપણાથી ધા થશે તહી માટે તમે આ બખતર પેરી
 સ્વો વરત મુમનાએ બખતર પેરી લીધું બને જણ હીડોળા ખાંટ
 ઉપર બેસી હીંચકા ખાવા માંડ્યા, ઠેબાસીંહ રોત દેવા આવ્યા
 તો હીંચકાનો અવાજ સાંભળ્યો એટલે જાણ્યું આજે ભાધ બાજી
 રમતા નથી પણ હીંચકા ખાય છે પોતે મામાને આવી જાહેર કર્યું
 એટલે મુમનારીની રાજ એકદમ લક્ષી કર્યાં. મહેલમાં માંડ્યા અને
 લજ્જાગર સને છે,

ઠેબે — સાંભળો મામા મગમારીચી,
 તમે પહેરો કેમ અલંકાર ને;
 નથી જવું ત્યાં પરણવા;
 ત્યાં જેસો દાલ તલવાર ને,
 હથીયાર બાંધો શોભતાં.
 સાથે રાખો જમીયો કટાર ને;
 પીસતોલુ થ્યો સંજમાં,
 ભરી સાથે ચાર ને.
 હીમત રાખો મનમાં,
 ડરશો નહીં લગાર ને,
 હું આવું છું સંજમાં,
 પણ ધા મુજથી નવ થાય ને.

ઠેબો મામાને શણગારી શુર ચઢાવી તૈયાર કરી મુમનાની
 મેદીયે લઈ ગયો, બન્ને મેદી ઉપર ગયા તો સામે હીડોળા ખાદ
 પર હેલજરાર ને મુમના હીંચકા ખાય છે. આ જોઈ ઠેબો
 મામાને કહે છે.

જીવો મામા માહરા,
 કેવું જોડું શોભે આવાર ને;
 એક ભાભી મારી મુમના,
 બીજો બંધુ હેલજરાર ને.
 હીડોળા સામી નજર કરી,
 ખેઠાં બન્ને જોડાજોડ ને,
 હીમત હોય તમમાં,
 તો કરો પુરા કામ ને,

રાખી પીસતોલ શા કામની,
જેતાં ઝેર ન થાય જો,
ચત્રીપણુ તમ ક્યાં ગયું,
વાપરેને હથીયાર જો,

હે મામા તમારી પરણેલી સ્ત્રીને તમારો બાણેજ પડ્યો લઈ
હીંડોળા ઉપર બેઠો છે છતાં તમે શું જોઈ રહ્યા છો ! ઠેબાનું કહેવું
સાંભળી અગમારીચી રાજ્યે પીસતોલનો બહાર ક્યો છેલજરારે જોળી
ઝીલી ઝીલી.

ઠેબાસીંહ—અસ મામા ધણું થયું.

ખાલી ગયો તમારો ધાય જો;
જોલી ઝીલી સાથમાં,
મુજ બંધુ છેલજરારે જો.

તરત અગમારીચીએ બીજો ધા ક્યો તે મુમનાએ જોળી ઝીલી
ઝીલી એટલે ઠેબો બોલ્યો.

હવે થઈ મામા હવે,
મુકો મુમનાની આજ્ઞા જો;
જોળી ઝીલી મુજ બાબીએ,
ધા વ્રમ ખાલી જાય જો.

હે મામા હવે દરબારમાં ચાલો નહીં તો વખતે મરણ થશે
કારણકે તમારા બે ધા ખાલી ગયા. મુગમારીચી રાજ્ય પણુ બેશુદ્ધ
જેવો થઈ ગયો એટલે ઠેબાએ કાંડુ ઝાલી નીસરણી ઉતારી દરબાર-
ગદમાં લઈ જઈ મામીને કહ્યું.

મુજ મામે મહેનત કરી.
લડાઈ કીધી બહુ વાર જો;

ચાકરી કરો તેમની,
કરો ન દીલ લગારજો;
પંખાથી પવન નાંખો,
છાંટો ગુલાબ આવાર જો;
મરી જશે પલકમાં તો
રંગાશે દરબારજો.

આ પ્રમાણે મૃગમારીચીને દરબારગઢમાં મેલીને પોતાના મઠાને જઈ સુઈ રહ્યો છેલજરાર નીચમસર મુમના પાસેથી રજા મળી પોતાના મહેલે આવ્યો. હંમેશના કરતાં દરબાર મૃગમારીચીએ વહેલો બર્યો અને દારંતુ એક પીપ મંગાવ્યું અને સો એક ગલાસ મંગાવ્યા પછી છેલજરારને તેડવા માટે સીપાઈ મોકલ્યો. સીપાઈએ છેલજરાર પાસે આવીને કહ્યું, મહારાજા ધીરાજીએ દરબાર બર્યો છે માટે તમને બોલાવે છે. હેલે કહ્યું હું આવું છું. હેલે વીચાર કર્યો આજે બીન દાષમે દરબાર બરી મને બોલાવ્યો માટે સલામત બર્યું પાછું આવવું મુશ્કેલ છે. તેથી દરેકને મળાને જવું જોઈએ એમ ધારી પોતાની સ્ત્રી કસ્તુરાને બોલાવીને કહ્યું હે પ્રીમા તારી ને મારી છેલી મુલાકાત છે. ઘડીમાં શું થશે તેની ખબર નથી.

કસ્તુરા—સ્વામીનાથ આપ શુરવીર થઈ આવ્યા નીરાશા બર્બા મળે. કેમ કાઢો છો ? એવો તમારા માથે દુશ્મન કોણ જાણ્યો છે.

છેલજરાર—જહાલી દુશ્મનને પહોચી વળવા હું શક્તી મેડાઈ છું ! પણ પરમાત્મા પલમાં ચહાય શો કરે છે તેની કોઈને ખબર પડતી નથી માટે મને રજા આપો.

કસ્તુરા પાસેથી ખસીને જહાર આવે છે ત્યાં ઠાસી બીખી મળી તેને કહ્યું. જહેન બીખી તે મારી હૈનાત હાલી જે સેવા કરી છે

તેનો બદલો મરાથી આપી શકાયો નથી હું દીલસીર છું અને મારી
મુલાકાત આ છેલી છે કારણ કે મામાએ આજે ક્યા ટાઇમે દરબાર
ભરી મને બોલાવ્યો છે તેનું પરીણામ મારું આવશે, આ સાંભળી
દાસી બીખી કહે છે.

બહાદુર બંધુ તમે શું બોલો છો.

કરનાર છે કીરતાર ને;

વીકટ કામ ને ત્યાં પડે તો,

હું છું લડવા તૈયાર ને,

હિલંમન કરશે નહીં આજ,

મામા તણી કોઇ વાર ને;

ક્ષત્રી ટેક તજશે નહીં,

સાચવશે આ વાર ને,

રક્ષણ કરશે આપનું,

જગ તારણ હારને;

મેં ફરજ બજાવી માહરી,

તેમાં શું કરવો ઉપકાર ને.

હે બંધુ મેં તમારી સેવા કરી છે તે બદલો સેવા મારે નહીં
પણ મેં મારી ફરજ બજાવી છે અને હું પરમાત્માને અરજ કરું છું
કે તમારી રક્ષા કરી સહાયતા આપે.

છેલ્લ દાસી પાસેથી નીકળી પોતાની માતૃશ્રી પાસે આવી બે
હાથ જોડી પગે લાગી કહ્યું. માજી મારા છેલ્લા પ્રણામ છે પરમાત્મા
તમારાં ફરજ કરાવશે ત્યારે કરીશ.

માતૃશ્રી—પુત્ર માહરા તમે શું વદો,

કુળ દીપક છે આપનો;

ક્રુદ્ધ એવું થું આવ્યું,
તમે કરો મુજને વાતં જો.

હેલજરાર—માજ મુજને ખબર નહી.

ગડબડ છે દરબાર જો;
પલમાં પ્રભુ આહાય સો કરે,
રાખણહાર કીરતારજો.

હેલજરાર દરેકની મુલાકાત લઈ દરબારમાં ગયા મામાને મળી
સલામ ભરી પોતાની બેઠક ઉપર બેસવા જાય છે તેવોજ મામા
મગમારીચીએ દારૂનો પ્યાલો ભર્યો હેલજરારને કહ્યું બાણી લે.

હેલજરાર—મામા મારી આટલી ઉંમર થઈ તેમાં મેં તેનો
સ્પર્શ કર્યો નથી તો પીવાની વાત બાણી ઉપર રહી.

રાજ મગમારીચી—મારા હુકમનું અપમાન.

વરત હેલજરારે પ્યાલો હાથમાં લઈ પી ગયો અને તરત દીવાને
ધર્યો ને મગમારીચીએ હુકમ કર્યો આવી રીતે એક પછી એક દારૂના
પ્યાલા ધરતા ગયા. રાજ મગમારીચી હુકમ કરતા ગયા તેમ હેલ
પીતા ગયા, જ્યારે હદ ઉપરાંત દારૂ પીવાણો એટલે હેલ બેશુદ્ધ થઈ
બોંધપર પડ્યો નાના બાઈ ઠેળાસીહની આંખ ફાટી લોહી ઉકળ્યું
એકદમ ઉભો થઈ રાજ મગમારીચીને કહ્યું હે મામા સીંહને કપટ-
થી કળજે કર્યો. આવો વીચાર એક રાંડીરાંડ ન કરે ! તે તમે કર્યો
તો તમારી જીવિને ધીક્કાર છે. આ ધડી વડીલ જાંઘ આજી આપે
તો જતાવી આપુ કે સીંહને કેમ સપડાવાય છે.

ઠેળાનું બોલવું સાંભળી હેલ બેશુદ્ધ છે, છતાં ઠેળાસીંહને કહ્યું
બાઈ મામા સામે હાથ ઉગામાય નહી અને ઉગામીએ તો હુકમનો
અનાદર કર્યો કહેવાય અને આપણા ક્ષત્રીવટને ઝોળ લાગે આવી

રીતે લથડતા અવાજે ઠેબાછે અટકાવ્યો. અગમરીચીએ છેલ્લેને ખાટલા માં નખાવી હુકમ કર્યો કે પાદરમાં લઈ જઈ ગરદન મારો, આ વાત આખા નગરમાં પવન વેગે પહોંચી વળી નગરજનોમાં હાહાકાર વરતી રહ્યો. સૌ જન અગમરીચીને ધીક્કારવા લાગ્યા.

ખાટલો ઉપડાવ્યો ઠેબો ખાટલા પાછળ ચાલે છે, તેવામાં માતુ-શીનું મકાન આવ્યું ઠેબાએ ખાટલો ઉતરાવી માતુશીને બોલાવ્યા, છેલ્લજારની સ્થિતિ જોઈ પોતાના બાપ અગમરીચીને કહ્યું. આને તાર્ક શું નુકસાન કર્યું છે ? કે તું ગરદન મારવા લઈ જાય છે.

અગમરીચી—જેન બાણીએ મારું કાંઈ નુકસાન કર્યું નથી પણ મને કલેજનો એવો આઘાત પહોંચાડ્યો છે તે મારી રગોરગમાં સાલે છે તે મટાડવા માટે હું ગરદન મરાવું છું.

છેલની મા—પ્રથમ અહીં મને મારીને પછી એને ગરદન માર.

અગમરીચી—જેન ખરી ક્ષત્રાણીયોને રાજખટપટમાં પડવાની જરૂર નથી કારણ કે દીકરો બાપને મારે અને બાપ દીકરાને મારે.

તરત ખાટલો ઉપડાવ્યો એવામાં દાસી બીખને ખજર પડી એટલે એકદમ મહેલમાંથી તરવાર લઈ જઈ બકરાના ટોળામાં સીંદ ફેલી પડે તેવી રીતે એકદમ હજારો માણસની મેદનીમાં પડી ખાટલા આગળ આવી બોલી હે બંધુ છેલ્લજાર મને આગ્રા આપ. રાજ અગમરીચી અને બીજા તમામને અહીં પુરા કરું. બીખીને સીંદ સાંભળી છેલ્લજારે કહ્યું જેન ! બીખી શાન્ત થા ! શાન્ત થા ! તેવું કરવાની જરૂર નથી આપણા કુળને એવ લાગે.

લખ્યું હશે જે બવિખમાં,

થવાનું હોય તે માય જો;

છવ મથે આગ્રા બોધું નહી,

હાલે મરણ્ય મારું થાય જો.

ખાટલો ગામની પાદરે અગ્નિ નીચે ઉતાર્યો.

મૃગમારીચી—છેલજરાર પ્રજા માર્થના કરી હે હવે તારા કાળ
આવી પહોંચ્યો છે.

હેમો ત્યાંથી ખસી મુમના મહેલે આવી મુમનાને કહ્યું.

સાંભળ લાભી મુમના,

શું બેઠી મહેલ મોજર જો;

ઝરખે આવી નજર કરો,

ધુરા હાલે મરે છેલજરાર જો.

મુમના તરત મેડીયેથી નીચે ઉતરી ખાટલા પાસે આવે છે તે
પહેલાં છેલજરારને ચમદાર પહોંચાડી દીધો મુમનાને સુર ચઢ્યું મુમનામાં
અગ્નિ વરસવા લાગ્યો, ખાટલા આગળથી તમામ માણસો ખસી ગયા
મુમનાએ સુર્ય નારાયણની સ્તુતી કરી શબ્દને ખોળામાં લઇ બેઠી ને
અગ્નિ ગ્રગટ્યો જોત જોતમાં બન્ને બળી ખાખ થઇ ગયા. હેમો
મામા મૃગમારીચીને કહે છે. હે મામા જો સાટે તેં છેલજરારને માર્યો
તે તેની સાથે બળીને સતી થઇ તો પુ' તેની સાથે બળી સતો થા
ફટ ફુંડા તારા ક્ષત્રીપણાને ધીક્કાર છે.

(છેલજરારના મરણ્યથી તેની સ્ત્રી કસ્તુરા અને રાજા મૃગમા-
રીચી ફક્ત બે બચી પુશી હતાં.)

તે સીવાય આખા નગરમાં સાંભળા કોઇએ વાણુ ક્યાં નાહી
રાકકળ થઇ રહી. દેવમંદિરોમાં હીવા આવતી બધી શબ નહીં જો
જગાએ છેલજરાર અને મુમના બળી ખાખ થયા તેના સામે શંકરનું
દેવળ હતું, તેમાં પારવતીએ શંકરને કહ્યું હે ! ભોળા શંકર ! રાજાએ
શુભમ કયો. સત્યવાદી અને ધુરા ક્ષત્રી કે તમે પાર વરસનું તપ

બીબીના મોહમાં ત્યાગ કર્યું. અને આ હમેશાં સોમટાં માથાં એ-
કાંતમાં ખેલતા છતાં પોતાનો ટેક સાવચેતી અને સ્ત્રી પસંદગી પાછળ
સાચી થઈ માટે આશાભર્યું જોડું બણી બસાયું અને આખા નગરમાં
આત્મારે અનન્યજનો ત્યાગ કરી કલ્યાણ કરી રહ્યું છે માટે આપ
મંજના બળથી જોડું સજીવન કરો એટલી મારી પીનતી છે-

શંકર—પ્રિયા તમારી મરજી એમને સજીવન કરવાની હોય તો
તમે જઈ તેમની રાખતી બે ઢગલીઓ કરો હું આવી તેમને
સજીવન કરું છું.

પારવતીજી શંકર પાસેથી ઉઠી ત્યાં આવી બે ઢગલીઓ કરી
શંકરે મંત્ર બણી પાણી છાંટ્યું બંને સજીવન થયા શંકર પારવતી
અદ્વય થયાં છેલજરાર અને મુમના બંને નગ્ન વેષે નગરમાં
દાખલ થયાં

બીબી દાસી છેલજરારનો વીયોગ સહન ન થવાથી તેજ જગાએ
આપઘાત કરવો એ ધરાદાયી હાથમાં તરવાર લઈ તે જગ્યાએ અડધે
ગઈ ત્યાં તો સામે નગ્નરૂપે છેલજરાર અને મુમનાને જોઈ ઉભી રહી
વિચાર કર્યો બંને અવગતીયા થયા હાજે છે (બોલો કહે છે જો
માથુસો આપઘાત કરી અને અજ્ઞાનકથી મરણ પામે તે માથુસો
અવગતીયા થાય છે તે વાત આજે મારા જોવામાં આવી) પોતે
ખચ્યાણી એક ડગલું આગળ વધી સૂકી સહી અને શરીર કંપવા
લાગ્યું નગ્ન જોડું નજીક આવ્યું એટલે બીબી બોલી, માથુસો
છેલજરાર ! હા બહેન બીબી, અમે નગ્ન છીએ માટે અપહરવાનું
આમો. બીબી તસવારનીએ સૂકી બે હાથ જોડી કહે બંધુ અહીં
ઉભા રહો, હું માથુસીના મકામેથી વજા લાવું એમ કહી રાસ્ત
છેલજરારની માનું મકાન પાસે હતું તે ઉપડાવી વધામણી આપી.

કપડાં લાવી પહેરાવી માતૃશ્રીના મકાને લાવી છેલ માતૃશ્રીને પંજે લાગ્યો માતૃશ્રી ભેટી પડી હર્ષના આસુ આંખ્યા-

ઠેળાસીંહ રોન મારવા નીકળ્યા છે અને પોતે એવો વીચાર કયો છે કે દી ઉગતાં બાઈનું ઠંડેર જરૂર લેવું આવા વીચારમાં ઉદાસી ચહેરે માતૃશ્રીના મકાન આગળ આંખ્યાં ત્યાં ગડબડ સાંભળી સાદ પાડ્યો બીખીએ આવી મકાન ઉધાડી છેલજરારની વધામણી આપી ઠેળો હાથ જોડી બોલ્યો બંધુ માયાવી કે ખરૂં સ્વરૂપ ? છેલજરારે બનેલી હકીકત કહી સાંભળાવી ઠેળાએ કહ્યું બાઈ તમે તથા માતૃશ્રી એકાંત મહેલે જાઓ અને હું લગ્નની તમામ ગોઠવણ કરું છું બ્રાહ્મણ હસ્તક લગ્ન વીધીથી સતી મુમનાનું પાણી ગ્રહણ કરે એવી મારી મરણ છે

છેલજરાર—બલે તમારી મરણ છે તો હું ના કહેતો નથી પણ એક દીવસમાં તમામ સામગ્રી ભેળી થઇ શકશે નહીં,

ઠેળાસીંહ—હે બંધુ એક દીવસમાં નહીં પણ એક કલાકમાં તમામ ગોઠવણ કરીશ એમ કહી ત્યાંથી નીકળી દરેક માણસોને મળી ત્યાં આગળ જે જે ગોઠવણ કરવાની હતી તેનો બંદોબસ્ત કયો. આખા નગરમાં ડાંડી પીટાવી નગરજનો છેલજરાર અને સતિ મુમનાના દર્શન કરવા ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યાં. ઠેળો મામાને મહેલે જઈ મામાને કહ્યું હે બુઢા મામા મારા બાઈ છેલજરાર પરણે છે મારે મોસાળુ લઇને પધારો.

રાજ મમમારીચી—હજી તારી મરકરી અને વાચાળ શક્તિ ન મળ.

ઠેળાસીંહ--મામા મારો બાઈ છેલજરાર અને સતિ. મુમનાને શંકર પારવતીએ સજીવન કર્યાં છે એકાંત મહેલમાં લગ્ન થાય છે.

હું જુઠું મેલતો નથી નહીં આવો તો પસ્તાશો (સજીવન થયાં તે હકીકત કહી સંભળાવી).

ઠેમે ત્યાંથી વીદાય થયો અહીં તમામ સામગ્રી તૈયાર થઇ ગઇ એર મહારાજ આવ્યા સૌરા સારાં ગ્રહસ્થો ભેગા થયા. મૃગમારીથી રાજા મોસાળુ લઇને આવ્યા. જોશીએ હસ્ત મેળાપ કરાવી મોંચરામાં બેસાડ્યા.

કસ્તુરાનું ખુન.

પતિને મારવા જતાં પોતાનું ખુન.

અરેરે દાસી ગઇ, નાની પહેન વેરણુ થઈ, મારી કપટ ક્રિયા હવે ઉધાડી પાડશે, શંકર પારવતીને મારી દયા આવે ખેર વીચાર કરતાં પરણી ઉતરશે. પોતે પુરુષનો પોશાક પહેરી અરખી ઘોડા ઉપર સ્વાર થઇ કમરે તલવાર લટકાવી છુપા વેષે છેલજરાર પરણે છે ત્યાં આવી પહોંચી (વાંચનાર ગૃહસ્થો વીચાર કરે, એક શુરવીર માણસની આવી હીંમત ચાલે નહીં તેવી હીંમત આ કસ્તુરાંએ કરી, છેલજરાર અને સતિ સુમનાના હસ્ત મેળાપમાં હજારો માણસોની મેદનીમાં, છેલજરારનું માથું કાપવા આવી છે. ઘોડાએ ખુખારો કર્યો બીખી દાસીયે પાછુ વાળી જોયું તરત ઝોળખી ઠેળાને કહ્યું ઠેળાભાઇ આ મેમાન ઘોડાપર ચઢીને આવ્યો છે તેમને એકાતમાં લઇ જઇ ઉતારો આપો આ મેમાનથી બંધુ છેલજરારને દુખ ધણું ભોગવવું પડ્યું છે. માટે અહિંથી લઇ જાઓ નહીં તો કંઇક વિધન કરશે ઠેમે તરત સભામાંથી ઉઠી ઘોડાની લગામ ઝાલી ઠેમે રાખ્યો કસ્તુરાં નીચે ઉતરી

ઘોડાને આંધ્યા પગી ઠેગાએ પુછ્યું આપ ક્યાંકે રહેને વાલેહો ? એ
૧ આપકા નામક.

મેમાન—મેં દીલ્હીકા રહેને વાલા હું મેરા નામ કસ્તુરમલ છે.

ઠેગાસીંહ - ઇધર આનેકા સંખળ ?

મેમાન—જેવજારકી સાદી હોતી છે સો દેખનેકે વાસ્તે
આયા હું.

ઠેગાસીંહ—આપકી ખોલીમેં મેરેકુ ભેદ માલુમ પડતા છે.

મેમાન—ભેદ રખનેકી જરૂર નહિ છે આપકી મરજી હોવે તો
હમ ચલા ગ્વે.

ઠેગાસીંહે તરત કાકું પકડીને કહ્યું આપ મરદ નહિ. સચ ખોલો
એસા કપટ કરકે ઇધર આનેકી ક્યા જરૂર છે ?

મેમાન—મેં કસમ ખાકે કહેતા હું જુદ ખોલનેકી જરૂર નહી
હે મગર આપકુ બહેમ લાગતા હો તો તપાસ કરવો.

ઠેગાને વધારે શક પડતો ગયો તેમ કસ્તુરાં ગમરાતી ગત તરત
ઠેગાએ માથાની પાવડી ઉપાડી તો પાંચી પાડેલી સેથો પુરેસો
વાળનો અંધોડો ગુંથેસો અને ફકત ઠેગાએ એકજ વખત જોયેલી
છતાં એકદમ ખોલી ઉડ્યો કાણુ ? ભાની કસ્તુરાં વાહ સુર્યાસીંહની
કુંવરી તમને ધન્ય છે ! વેષ ખરાખર લગજ્યો દેખાય છે. મુમનાનું
લાકડે માકકુ વળગારવાર તમેજ હશે એમ ખાત્રી થાય છે. તુંજ
મારા બંધુને કાંટમાં નાંખી અંત લાવી હતી. હે કુત્રટા કસ્તુરા હવે
પરમાત્માનું સ્મરણ કરી લે મારા માથે ત્હારું મોત લખેલું છે.

કસ્તુરાં—દીવરજી તમારા બંધુને આઠેક દીવસથી મેં જોયા
નહોતા ને ત્યાર પગી મરણની વાત સાંભળી અને પાછા સજીવન
થયાં એટલે તેમના મુખાવીદનાં દર્શન કરવાની ઉત્કંઠાથી આ પુરુષ

વેશ લેવો પડ્યો છે, તમે જે હકીકતો કહી તેમાંનું કાંઈપણ મેં કયું નથી જતાં તમે આરોપ મુકી શા માટે સ્વીકૃત્યા લ્યો છો.

ઠેબાસિંહ—વાહ! મારા ઉપર પ્રિતી ધરાવનાર તમને મેં જોઈ લીધાં રાજરીત પ્રમાણે દાસી સાથે આવતાં તમને શરમ આવતી હશે માટેજ તમે પુરૂષના વેશમાં આવ્યા હશે. શાખાશ છે તમને અને તમારા ક્ષત્રીવટને ! તમારી કપટજાળ મારી સામે પાથરી શકાશે નહિ ને તમારા જેવી દુરાચરણીને તો આ શક્તિથી પૃથ્વી ઉપરનો બાર ઓછો કરવામાંજ હું સત્ય માનું છું, તરત તરવારથી માથું ઉડાવી દીધું ને ત્યાં ખાડો ખોદી જમીનમાં દાટી લગન મંડપમાં આવ્યો.

દાસી બીખી—બાપરે ઠેબા મારા સાંભળો.

તમે શું કરી આવ્યા કામજો,
મહેમાનનો ઉતારો ક્યાં કર્યો,
રાખજો બરોબર ધ્યાનજો.

ઠેબાસિંહ—છાની રહે દાસી બીખલી.

કરતી હેરતી હોય તે કરને કામજો;
આવ્યા મુસાફર આ સમે,
તેમને ઉતાર્યા જમપુરી માંચજો.

દાસી બીખી—અઘટીત કામ તમે કયું,

ન કર્યો કાંઈ વીચારજો;
ક્ષત્રી તમે આ સંમે,
કેમ લીધી સ્ત્રી હત્યાજો.

ઢેલજાર—શાખાશ બાપ તમે સારૂ કયું.

મને થયો હર્ષ અપારજો;

વચન બંધન થયેા હતો,
 તેથી બન્યેા લાચારજો.
 બીખી નહોતી માનતી,
 ન આપ્યું પાછું વચનજો:
 તેથી ફાવી અતી ધણી,
 કાઢવા મારું નીકંદન જો.
 શાખાશ અંધુ તુજને,
 તુજ ઉપર કયો ઉપકારજો,
 શું ધનામ દઉં તુજને.
 તે ઉત્તમ કયો વીચારજો,

જ્ઞેન બીખી અત્યાર સુધી તું હર્ષમાં હતી અને એકાંએક
 ઉદાસી કેમ બની અને શા વીચારમાં પડી છું. ?

બીખી--ભાઈ મને અતિ હર્ષ છે.

નથી કાંય વીચારજો,
 સોઅતમાં બાઈ માહરી,
 ગદ્ય કરતુરાં નારજો.
 હતી પાપી તે ધણી,
 કુડાં કૃત્ય કરનાર જા.
 તેથી દીલગીરી મુજને,
 મુજ સાથે રહેનારજો,

હેલજરાર-શાખાશ બીખી તુજને.

ઉત્તમ તારા વીચાર જો,
 હલકા જાત છે તાહરી,
 પશુ ખાનદાનીનો નહિ પાર જા.

હેલજરાર અને સતિ મુમના પરથી ઉઠવા પ્રજાજનોએ હર્ષની

ખનીથી વધાવી લીધા મામા મામીને પગે લાગી આશીર્વાદ માંગી.

જોકડ સાથે—અમે બાળક આપના.

સતિ મુમના છેલ્લજરાર જો,

આશિર્વાદ આપો રદ્યથી,

સુખી રાખે કીરતાર જો.

હજુ સુધી જુલ્યાં નથી,

કદાચ જુલ્યા અમે જો,

મારી આપો આ સમે,

રહિયે કુશળ ક્ષેમ જો.

ભાટ બ્રાહ્મણો ગરીબ ગરબાને છેલ્લે દાન આપી સર્વ ખુશી કર્યાં.

છેલ્લજરારે કાગળ લખી પોતાના સાસરે કીલ્લેગઢ સાંઢણી સાથે

ખેપીઓ મોકલ્યો.

રાજા મૃગમારીચીએ બીજો દીવસે મોટો દરબાર ભર્યો તેમાં છેલ્લજરાર નીચમ પ્રમાણે સોળહજાર સામંતો સહિત આવી ત્રણ સલામો ભરી પોતાની જગ્યાએ બેઠો. રાજા મૃગમારીચીએ વરખાશન ખાનાર જોશીઓને હુલા કરીને પુછ્યું અને બાણેજને માર્યાનું પ્રાયચીત લાગ્યું છે તે કેવી રીતે નિવારણ થાય તે તમે શાસ્ત્ર તપાસીને કહો.

જોશીઓ—મહારાજાધિરાજ એ પ્રાયછીત કાષ્ટ રીતે નિવારણ થઈ શકતું નથી. બાણેજની હત્યા સાત અવતાર સુધી ભોગવવી પડે છે પણ અમે બ્રહ્મ વચનોથી કહીએ છીએ કે તમારી વૃદ્ધઅવસ્થા થઈ છે હવે પુત્રની આશા નથી તો તમે છેલ્લજરારને રાજ્યભિષેક કરાવી રાણીઓ સહિત વનમાં જઈ તપ કરી બાકીનું આયુષ્ય પુર્ણ કરો તો પ્રાયચીતનો કંઈક ભાગ ઓછો થાય.

રાજા મૃગમારીચી—રાજ્યાભિષેકનું મહુત આપો.

જોશીઓ—આજથી આઠમે અખાત્રીજ આવે છે અહતો તે

પહેરે રાજ્યભિષેક થાય તો સાર કારણ કે તે દીવસ ચોખ્ખો છે; રાજ્યનો ઉદય થાય રાજ્ય કરનાર અને પ્રજા તે બંને સુખી થાય અને આપની સદ્ગતી થાય એવો જોગ છે.

મગમારીચીએ તે દીવસ નકી કરી દરબાર ખરખાસ્ત કર્યો અને રાજ્યાભિષેકની રચનાઓ થવા લાગી કિલ્લેગઢથી સુર્યસીંહ કુટુંબ સહિત આવી છેલજરાર અને સતી મુમનાને મળ્યા મુમનાએ તમામ કરતુરાનાં કાવત્રાંતી હકીકત કહી સંભળાવી એક તરફ હર્ષ અને બીજી તરફ શોક થયો પણ પોતાનું બાળક નીચ કૃત્ય કરી માતા પીતાને એથ લગાડે તેના કરતાં મરણ પામે તે ઉત્તમ છે. અખાત્રિજના દિવસ શુભ ઘડી અને લાભ ચોધડિયામાં રાજા મગમારીચીએ રાજ્ય તિલક કરી છેલજરારને રાજ્યભીષેક કર્યો. પંદીજનોને છુટા કર્યો રાજ્યવ્યવસ્થાની યોગ્ય સલાહ આપી રાણી સહિત વનમાં જઈ તપ કરી દેહનો ત્યાગ કર્યો.

સુર્યસીંહ રાજાએ મુમનાને કરીયાવર આપી રજા માગી પોતાની રાજધાની કીલ્લેગઢ આવ્યા.

દાસી બીખાને ઇનામમાં પાંચ ગામ આપ્યા.

નેક ન્યાયી અને અદલ ઇન્સાફથી રાજ ચલાવવા માંડ્યું. ચોર, છુટારા, ઠગારા ફાંસીયા, ફેલખોરાને શોધી શોધી પોતાના રાજમાંથી નાશ કરવા માંડ્યા અને રામરાજ માફક પ્રજા પાળવા માંડી શુરવીરના કુંવર શુરવીર પાકે છે છેલજરાર અને સતી મુમના ઇન્દ્રના જેવો વૈભવ ભોગવે છે તેને રત્નસીંહ નામે એક કુંવર થયો તેના પ્રાકૃમ આગળ ઉપર વાંચનાર ગ્રહસ્થને માટે રજુ કરવામાં આવેલો.

સમાપ્ત.

આહુ જમાનામાં ધરણ્યુ ઉપયોગ માટે હિંમેશાં કામ
લાગે તેવી વિદ્યાઓનો સંગ્રહ

સચિત્ર ત્રિકાળ-જ્ઞાન-દર્શક

અથવા

અદ્ભુત વિદ્યાઓનો મહાસાગર

ચૌદ વિદ્યા અને ચોસઠ કળાનો ઉપયોગ પ્રાચીન કાળમાં જેટલો જાણીતો હતો તેટલો હાલમાં રહ્યો નથી, કારણ કે તે વિદ્યાઓનું જ્ઞાન હાલના જમાનામાં ઘણું ઓછું થઈ ગયું છે. અનેક અદ્ભુત વિદ્યાઓ અત્યારે પણ આપણા દેશમાં રહેલી છે અને તે થોડાં જ જાણી છે. એ વિદ્યાઓ સર્વ કાંઈ સહેલાઈથી શીખી તથા સમજી શકે અને ઘેર બેઠા તેનો ઉપયોગ કરી અનેક પ્રકારના ઐહિક આમુષ્મિક લાભ મેળવે તેટલા માટે અનેક પ્રાચીન અર્વાચીન ગ્રંથોનું સંશોધન કરીને અને તે વિદ્યાઓ જાણનારા મહાત્માઓ પાસેથી મેળવીને આ ગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે. વળી એકલા લખાણથી નહિ સમજી શકનારાઓને માટે જરૂર પૂરતાં ચિત્રો પણ તેમાં આપ્યાં છે જેથી પોતાની મેળેજ વાંચી સમજીને ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવા પ્રયોગોને કારણે આ ગ્રંથ સૌએ પોતાની પાસે રાખવા જેટલો મુશ્કેલ નથી.

પહેલા ખંડમાં માનસ વિદ્યા અથવા મેંટલ સાયન્સ છે. મનુષ્યના શરીરમાં ત્વચા, આંખ, કાન, નાક અને જીભ એ પાંચ ઇન્દ્રિયોની શક્તિ કેટલી છે, તે કેમ કેળવાય છે. કેળવવાથી તે કેવાં અદ્ભુત કામો કરી શકે છે. નિરીક્ષણ, અવધાનશક્તિ સ્મરણ

શક્તિ, કલ્પનાશક્તિ, વિચારશક્તિ. વિકારો અને સંકલ્પશક્તિ કેમ ખીલે છે અને ઉપયોગમાં આવે છે તેની ભરપૂર માહિતી આપી છે.

બીજા ખંડમાં માનુષ્યની આકર્ષણશક્તિ અથવા પર્સનલ મેગ્નેટિઝમની મીમાંસા છે. એક માણસ બીજાનું આકર્ષણ કેવી રીતે કરી શકે, કેમ તેને વશ કરી શકે, તેની ઇન્દ્રિયો ઉપર પોતે કેવી રીતે કાણુ મેળવે. આકર્ષક શક્તિ વધારવાના કેવા પ્રયોગો કરવા પોતાની ઇચ્છા મુજબ બીજાઓને વર્તવાની કેમ ફરજ પાડવી ઇત્યાદિ વિષયો ચિત્રો સાથે સમજાવ્યા છે.

ત્રીજા ખંડમાં મસ્તકવિદ્યા અથવા ક્રેનોલોજીની સચિત્ર માહિતી છે. એક માણસના માથા ઉપર હાથ ફેરવીને તેની બધી શક્તિઓને ઓળખી લેવાની કળા જાણવા માટે આ વિદ્યા ઉપયોગી છે અને શીખનાર મસ્તકશાસ્ત્રો બની અનેક પ્રયોગો કરી લોકોને અજાણ્યખીમાં નાંખી શકે છે.

ચોથા ખંડમાં મેન્ટલ ટેલીપથી અથવા માનસ સંદ-શવિદ્યાની ચિત્રો સાથે સમજાવતી આપી છે. દૂર રહેલા બે મિત્રો વચ્ચે માનસિક સંદેશા કેમ ચલાવવા, કેવી રીતે એ શક્તિ ખીલવવી, બીજાના વિચારો કેવી રીતે પારખી કાઢવા અને વાંચવા (ટ્રાન્સમીટ્ટીંગ), મરણ વરીકરણ અને ઉચ્ચાટન વિદ્યાઓનું રહસ્ય શું છે વગેરે વિષયો તેમાં વિસ્તારથી આપેલા છે.

પાંચમા ખંડમાં બ્રાહ્મિનીવિદ્યા અથવા મેસ્મેરીઝમ અને હીપ્નોટીઝમનું શિક્ષણ આપેલું છે અને તેમાં પણ સમજાવતી માટે પ્રબળ ચિત્રો આપેલાં છે. સામા માણસને મેસ્મેરીઝમવડે કેમ ઉઘાડી

કેવો તેની પાસેથી પોતાની ઇચ્છા મુજબ કામ લેવું; તેની દ્વારા તર-
કતરેહના પ્રયોગો કરાવવા, રોગો મટાડવાને મેસમેરીઝમના પ્રયોગો
કેવી રીતે કરવા વગેરે માહિતીનો વિજ્ઞાન તેમાં છે.

છઠ્ઠા ખંડમાં પ્રેતવાહન વિદ્યા આપી છે અને તેમાં જૂત-
પ્રેત એટલે શું ? જુતો ક્યારે આપણી આત્મામાં રહીને કામ કરે ?
તેમને કેમ બોલાવવાં ? જૂતો અને મંત્રોનો સંબંધ કેવો છે ! મેલાં
જુતોના પાશામાંથી કેમ છુટવું ? પ્રેતવાહન કરનારા ઠગારા જુઆને
કેમ પકડવા ? પ્રેતવાહનની શક્તિ કેમ પ્રાપ્ત કરવી અને ખીલવવી
વગેરે માહિતી જૂત-પ્રેતના ફોટોગ્રાફો સાથે આપી છે.

સાતમાં ખંડમાં ત્રિકાળદર્શન વિદ્યા છે. ત્રિકાળદર્શી વીંટી
આવના બનાવવાની રીત, વિચારશક્તિ માર્ગે ત્રણે કાળનું જ્ઞાન
મેળવવાની વિદ્યા, ઇત્યાદિ વિધિ સાથે આપેલું છે.

આઠમા ખંડમાં મંત્ર વિદ્યા છે. એટલે શું ? હાલના કાળમાં
મંત્ર સાચો પડે કે નહિ ? મંત્ર સાચો પાડવા માટે કેમ વર્તવું ?
તેનો વિધિ શો ? પ્રયોગો કેમ કરવા ? સાવચેતી કેટલી રાખવી ? એ
માહિતીની સાથે અનેક પ્રકારની મનઃકામના સિદ્ધ કરવા માટેનો મંત્રોનો
મહાસાગર તેમાં છે.

નવમા ખંડમાં યંત્ર વિદ્યા છે. અનેક પ્રકારના રોગો મટા-
ડવા, આવતી ચિંતાઓ, દુયકા, બાધિઓ અટકાવવા જુદા જુદા
શાસ્ત્રસિદ્ધ યંત્રોનો સંગ્રહ.

દસમા ખંડમાં તંત્ર વિદ્યા છે. તંત્ર વિદ્યાના ચમત્કારો
આપણા દેશમાં જાણીતા છે, તંત્ર શાસ્ત્રીના જુદા જુદા પ્રયોગો પ્રાપ્ત
કરી તેના ઉપયોગ માટેનો વિધિ સાથેનો સંગ્રહ.

અગીઆરમાં ખંડમાં સ્વપ્ન વિદ્યા છે. જુદાજુદા સ્વપ્નમાં જે કાંઈ દેખાવ જોવામાં આવે છે તેની પાછળ કાંઈ કાંઈ રહસ્ય રહેલું હોય છે. આ રહસ્ય શું છે તે આ ખંડમાં સ્વપ્નમાં દેખાતી દરેક વસ્તુના નામ સાથે આપવામાં આવ્યું છે.

પ્રારંભ ખંડમાં શકુન વિદ્યા છે. આ શકુન વિદ્યા અદ્ભુત છે. શકુન વહેમ છે કે ખરાં છે અને તે ક્યારે ખરાં નીવડે, અનિષ્ટ ટાળવાને માઠાં શકુનનું નિરવાણુ શું, સારાં શકુનનો વિધી શું ? પશુ પક્ષીની બોલી શકુનરૂપ ક્યારે નીવડે તે માહિતી મેળવીને સહેલાઈથી શકુનશાસ્ત્રી બની શકાય છે.

તેરમાં ખંડમાં કોકશાસ્ત્ર અથવા કામ વિદ્યા નિરૂપણ છે. સ્ત્રી પુરુષો અને તેમના ગુપ્ત અવયવો સંબંધી માહિતી, આસનોની ઓળખાણ તથા ઉપયોગ, શક્તિ વધારવાના અને ખીજ ગુહ્ય પ્રયોગોની સમજણ ઇત્યાદિ ખરેખરી માહિતી અનેક સાચા નીવડેલા પ્રાચીન ગ્રંથોને આધારે આપી છે, પ્રયોગો દરેક માણુસ સહેલાઈથી સમજીને કરી શકે તેવાજ આપ્યા છે.

તે ઉપરાંત હસ્તાક્ષર પરીક્ષણ વિદ્યા, અને ખીજ નાની મોટી માહિતીનો વિશાળ ભંડાર જરૂર પડે તેટલાં ચિત્રો સાથે આપેલાં છે. આવો ખરેખરી માહિતીવાળો ગ્રંથ ગુજરાતીમાં હજી બહાર પડ્યો નથી. પુસ્તકનું કદ ૪૦૦ પૃષ્ઠને આશરે થશે. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૫ રાખેલું છે.

મળવાનું ઠેકાણું:—

મંગળદાસ જોષીતારામ વુકસેલર.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

અપૂર્વ ગ્રંથ ? મહોદયોમાં મહોદયો સપ્રમાણ શાસ્ત્રીય ગ્રંથો !

રતિશાસ્ત્ર કિંવા કોકશાસ્ત્ર.

(સાંસારિક ગુમેજ્ઞાન વિષયક સચિત્ર ગ્રંથ)

આમાં રતિશાસ્ત્રનું મહાત્મ્ય, સ્ત્રીજાતિ ભેદ, પદ્મિની, શંખિણી ચિત્રિણી, હસ્તીનીનાં લક્ષણો અને તેમના મનહર ચિત્રો, પુરુષજાતિ જેવી કે મૃગજાતિના, શશકજાતિના, અશ્વજાતિના અને વૃષભજાતિના, સ્ત્રીપુરુષના સામુદ્રિક લક્ષણ; પુરુષકૃતિ જાણવાનું સાધન. સ્ત્રી જાતિના અવસ્થાભેદ, ચારજાતિના પુરુષોને યોગ્યનારી નિર્ણય; વિવિધ જાતનાં સ્ત્રી પુરુષોથી થતાં સંતાનોના ગુણાવગુણ, કુમારી વિવરણ, રૂપવર્ણન અને તેનું કળાકૃતિ, રજ્જેદર્શન, માસકૃતિ, રજ્જેદર્શનનું નક્ષત્રકૃતિ, રૂપમતિ સુંદરીનું કર્તવ્ય, લાવણ્ય કિંવા સૌંદર્ય-રૂપ મહીમા, રતિ તથા પુરુષ કામવાસ, મૈથુનદોષ વર્ણન રતિપ્રકાર આસન વિવરણ, સહવાસ, ગર્ભાધાન, રજ્જેદર્શનના આરંભથી ૧૬ દિવસ સુધીનું શાસ્ત્રીયકૃતિ, ઇચ્છાનું રૂપ પુત્ર-પુત્રી પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય, કાળકૃતિ મહાત્મ; ગર્ભમાં પુત્ર હોય તો તેનાં લક્ષણ. ગર્ભમાં પુત્રી હોય તો તેનાં લક્ષણો; ગર્ભવર્ણન અને સગર્ભા સુંદરીનું કર્તવ્ય, ગર્ભનો અદ્ભુત ભેદ અને ગર્ભાવસ્થામાં તેની સ્થિતિ, ગર્ભવૃદ્ધિ, માતૃપિતાના આચાર-વિચારની ગર્ભપર અસર, માતૃપિતા કાળો હોવા છતાં સફેદ બાળક કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકે ? ગર્ભસ્ત્રાવ અને ગર્ભપાત, પ્રસવકાળ, બાલ્યાવસ્થા, નાળ, પ્રસવ થયા પછી સ્નાનની વ્યવસ્થા, બાળકનો પોશાક સ્તનપર, બ્રહ્મચર્ય, યુવાવસ્થા, હસ્તદોષ કિંવા હસ્ત મૈથુન, અને વિહાર, વીર્યસ્ત્રાવ, રાત્રે સ્વપ્નમાં, વીર્યસ્ત્રાવ, પ્રમેહ, વોતથી અથવા વાયુથી થનાર પ્રમેહ, વંદ-દોષ અથવા વંછીયાવળ, ઉપદંશ અથવા ચાંદી, ઉપદંશની બીજી સ્થિતિ તથા સ્ત્રીરપર તેની અસર, નળીને સોળે, ઉપદંશને અવયવ

રૂઢિઆવમાં ઉત્પન્ન થતી અડચણો, રૂઢિઆવમાં અટકી જવું, ધાતુક્ષય, ગર્ભસ્થાનનું ખસી પડવું, હિસ્ટિરિયા અથવા ચિત્તભ્રમ, સ્ત્રીના ઉત્પત્તિ અવયવ, હસ્તદોષ કિંવા હસ્ત મૈથુન, અતિ વિહાર, વીર્યભ્રાવ પ્રમેહ વંછદોષ અથવા વાંઝીયાપણું, ઉપદંશ અથવા ચાંદી, મુત્રરોગ, બહુ મુત્ર, મૂત્રગાંઠ, નપુષ્પત્વ અને તેની જુદી જાતો અને ઉપાય; વીર્યસ્તંભનના ઉપાય, વિગેરે વિગેરે ધણી બાબતોનાં આમાં સંપૂર્ણ સમાસ હોવાથી ધણું ઉપયોગી છે, છેવટ કામસજીવની અર્થોત પાંડિત કામનાથ (કાકા)નું જીવનચરિત્ર આપવામાં આવેલું છે આ પુસ્તકની થોડા વખતમાં આવૃત્તિ ખલાસ થવાથી આ તેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે. અને તેની પછી સંખ્યાબંધ નકલો ખપી ગઇ. પાકું પુંકું ગ્લેજ કાગળ કિંમત ૩ા રૂ. પોસ્ટે ૪ આના.

પ્રાણપ્રયોગ યાને મેસમેરીઝમ

આ દુનિયાની અંદર તરેહ તરેહની વિદ્યાઓ ફેલાયેલી છે અને તે દરેક વિદ્યા દુનીઆદારીના ઉપયોગની છે. પરંતુ તે સર્વ વિદ્યાની શિરોમણી આ મેસમેરીઝમ યાને પ્રાણપ્રયોગની વિદ્યા સર્વ વિદ્યાથી તદ્દન વિરક્ત અને નિરાળી છે; કેમકે આ વિધાના અભ્યાસીઓ આ વિધાના બળવડે દ્રષ્ટીઓને એવા પ્રયોગો કરી બતાવે છે કે દ્રષ્ટિ જોઇને ચક્રિત થઇ જાય વરી જે દ્રષ્ટિઓ નાસ્તિય મતમાં પડ્યા હોય તેવાઓને આસ્તિકની હવાને સ્વાધીન કરે છે. આ ઉપરથીજ આ વિધાનો કેવો ચમત્કાર છે તેનો પોતાના હૃદયમાં સહેજ ખ્યાલ કરશો તો સહેજ જણાશે કે ખુદ દેવી વિદ્યા તો મેસમેરીઝમ (પ્રાણપ્રયોગ) છે. આમાં ત્રાકટ એવી સરળ બાબતોમાં જણાવ્યું કે હરકોઈ માણસ સહેલાઇથી શીખી શકે છે. કિં. ૮ આના પોસ્ટેજ ૩ આના જુદા.

મળવાનું ઠેકાણું.

મંગળદાસ જોષિતારામ બુકસેલર.

રીઝીરોડ—અમદાવાદ.

ઘર વકીલ.

આમાં દિવાની, ફાજદારી તથા રેવન્યુ કાયદાઓનો સંબંધ છે.

કાયદાના હિમાયતીયો, ઇંગ્લેન્ડ નહીં બલુચી, તેમજ કેટલું સંબંધીનું કામકાજ કરનારાઓ સારા આ પુસ્તક એક ઉત્તમ બક્ષીસ છે. જુજ બાબતો સારા વકીલ અગર બેરીસ્ટરોની શી ભરવા કરતાં આ પુસ્તક પાસે રાખવું એ બહુજ લાભદાયક છે. આમાં ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ક્રીમીનલ પ્રોસીજરકોડ, ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા, રાજદારી કેદીને ફેશ્વર કરવાનો, કારીગર અને મજૂર, બખ્તરો તથા મેળા, બાઝનાં વાહન વીલેજ પોલીસ. છાપખાનાં, કારખાનાં તથા વર્તમાનપત્રો, ઠેરના કમથુ ભટકતા યુરોપીયનો નાટકના ખેલ, શીતળા, અશીષુ આબકારી, પોલીસ; રેલવે, જનાવર ઉપર થતું ધાતકીપણું અટકાવવા, સ્ટીમબોઈલર, એસ્ટ્રાડીશન, ઝેરી જથ્થો મોટરવાહન, બાર થનારા પદાર્થો, વર્તમાન પત્રો, ફટકા પ્રેસ. વીજળી ગુન્હા કરનારી જાતી, રાજદ્રોહી સભા કારખાનાના ગાડાં માણસો. જાંફ-ગીના વીમા, ઘોડદોડની સરતો વેલકીય નોંધ રાખવા. પોલીસ ઓશી-સરોના અખત્યાર હરકોઈ શખ્સના અખત્યાર; પીનલકોડ મુજબના ગુન્હાનું પત્રક હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્ર, દત્તક, વિવાહ, વીલ. વારસો, છુટાછેડા; ખોરાકી, પોશાકી વિગેરે સર્વ બાબતો તથા પારસી લોકોના બળ તલાક વગેરે વગેરે બાબતો, વારસનામું તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો. મુસલમાની કાયદો, શાદી, તલ્લાક, શગી, બક્ષીશ. વકફ, ખોરાકી પોશાકી વગેરે વગેરે બાબતો. અપકૃત્ય તથા એ સંબંધીના અધિકાર ન્યાય સંબંધી. હિન્દુ વિધવા પુનરલ્લખ; દિવાની કેટના ફરજન, કેટ શી તથા તે સંબંધની

જુદી જુદી બાબતો, હિન્દુ લોકોનાં વસીયતનામાં, પુરાવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો કરાર તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો, સમ વિશેષ ન્યાય, કરજદાર ખેડુતોને મદદ કરવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો પ્રોબેટ ત્રસ્ટ અને તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો. દીવાની કોર્ટમાં કામ ચલાવવા તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો, મુદત તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો, દરવાજો તથા તે સંબંધની જુદી જુદી બાબતો, ગાંડા માણસની મીલકત ઉપર દેખરેખ રાખવા બાબત; જમીન મેહસુલ તથા તે સંબંધી જુદી જુદી બાબતો જમીન ઉપર હક્કપત્રો, લોકલફન્ડ વતન ભાગદારી તથા નરવાદારી. સમરી સેટલમેન્ટ તાડાગીરાસ, મતાદાર તાલુકદારો કોર્ટ ઓફ વાડ્સ તગાવી ધનકમટેક્સ ધરીગેશત જંગલ. તમાકુ, ખુબીજકાત, જળ માર્ગની ડ્યુટી, હિન્દુસ્તાનના બંદરો, દેસી ઉતાર લઘ જનારા વહાણો સુતરાઉ માલપરની જંકાત સાર્વજનિક હોડી, ઘાટ, સાર્વજનિક રસ્તા તથા પુલો કબજા વહી વટ. જનરલ સ્ટામ્પ એક્ટ સાર્વજનિક કામ સાર જમીન સેવા બાબત, ચલણી નોટો નાણાં, દસ્તાવેજના જુદી જુદી ધણી ગતના નમુના વીગેરે ધણી ધણી બાબતો આમાં આપવામાં આવેલી હોવાથી સર્વ સાધારણો તેમજ થોડું બણેલાઓને ખાસ સંગ્રહવા યોગ્ય છે. પાકું પુકું ગ્લેજ કાગળ જુજ પ્રતો શીલકે છે છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદા ૦-૧૨-૦ જુદા આજેજ મંગાવો.

સંગીત બાળપોથી.

કર્તા ડાહ્યાલાલ શિવરામ આ પુસ્તક નાના છોકરાઓને સંગીતનું જ્ઞાન આપવા ધણુંજ સરળ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે, કાગળ ઉંચા સુંદર છપાઈ છે. કિં. ૧૨ આના પોસ્ટેજ ૩ આના.

નૂતન હુન્નરસાગર.

જાતિ અનુલવ તેમજ વિવિધ ગ્રંથોના આધારે આ પુસ્તકમાં વિવિધ વિષયો ઉપર ધણીજ હાંબાણથી માહિતી આપેલી હોવાથી ગમે તેવો અજાણ્ય અજ્ઞાન માણસ પણ આ પુસ્તકની સહાયતાથી હુન્નરો શીખી શકે છે, આમાં મીણખત્તીયો, દીવેટો તથા તે સંબંધના મસાલા વીગેરે સુકા રંગો, હાથીદાંત ઉપર ચઢાવવાના જુદા જુદા રંગ ને સાફ કરાવવાની રીત તથા તે જણસો સાંધવા માટેની પળવણી, સાથુઆ જેવા કે ક્રાકમના તેલનો, પાપડ ખારમાંથી સાથુ બનાવવાની રીત, પારદર્શક સાથુ, વીંડઝરસોપ, ખારસોપ કપડાં ધોવાના સાથુના પાકેડર, લેમન ઓરંજ સોપ, રોઝસોપ, જાનવરો સાફ કરવાનો સાથુ, ઉંનાં કપડાં ધોવાનો સાથુ, હીનાનો સાથુ, કેવડાનો સાથુ, મરક કાર્બોલિક અને સલ્ફર સોપ વિગેરે ધણી જાતના સાથુઓની માહિતી જુદી જુદી જાતના વાર્નિશો જેવા કે તેલીયા વાર્નિશ, ગાડીઓ રંગવાના વાર્નિશ લોઢાના સામાન સાફ કાળો વાર્નિશ, સ્પ્રીટની મદદથી બનતા વાર્નિશો, ટોપલીયો, પેટીયો અને નકસી કામના વાર્નિશ વોટરપ્રુફ વાર્નિશ, જર્મન પેટન્ટ વાર્નિશ, લોખંડના વીગેરે ધણી જાતના વાર્નિશોની માહિતી કુવા અને કેટલી ઉંડાંધર પાણી નીકળશે તે સંબંધીની માહિતી શીંગડાં તેમજ હાથીદાંતનાં બટનો, છીપના બટનો, કાચનાં પીતળના, લોખંડના બટનો, જુદી જુદી જાતનાં પકવાન, અથાણાં ચટણી વીગેરે બનાવવા વિષે, અગરબત્તી અર્કજે, ચુલાલ, અખીલ, અને છીંકણી, બનાવટી સ્કેટો; કાચી ઝેળીયો સુગંધી ધુપ કાગળની ચીજો લોકડા જેવી કરવા વિષે રૂપા, ત્રાંબા, આદી ઉપાયો ઢાળ ચઢા-

વવાની જુદી જુદી રીતો અને તે કેવી રીતે સાધ કરવા વીગેરે સોનેરી
 શાહી. કપડાં ઉપરના બામવાનને ઉપયોગી હરકોષ જાતના ડાઘ
 કાઢવાની રીત જેવા કે મોતી ઉપરનો તમાકુનો, જમ્મન સીલવર
 ઉપરનો ડાઘ, કાચનો સામાન સાધ કરવા બાબત, દીવાસળીયો વીલા-
 ચતી બપોરીયાં, રંગીન તારાઓ, વીગેરે વીગેરે, જુદી જુદી જાતના
 ત્રાસદાયક જંતુઓ દુર કરવાની રીત જેવા કે સર્પ ઊંદર માંકજી
 મચ્છર કીડી વીગેરે વિગેરે; જુદી જુદી જાતની લાખ જેવી કે
 સીલ કરવાની લાલ તેમજ કાળી લાખ, સીલ કરવાની ફેંચ લાખ,
 બટન તેમજ ચપડા લાખ વીગેરે વીગેરે જાતની, જુદી જુદી જાતના
 કાગળો, ચામડાં સંબંધીના જુદી જુદી જાતના હુન્નરો જેવા કે
 જુદા જુદા રંગ ચઢાવવા ચામડું નરમ કરવું ચામડું તતડી જતાં
 અટકાવવું ચામડાં બગડે નહી તેમ રાખવાની રીત વિગેરે વિગેરે
 બાબતો, કાચ સંબંધી જુદા જુદા હુન્નરો લાકડાં સંબંધીનાં જુદી
 જુદી જાતના હુન્નરો, ધાતુઓ સંબંધી બિન્ન બિન્ન પ્રયોગો જુદી
 જુદી જાતનાં સુગંધી તેલો જેવા કે, જાયફળ બદામ, તજ લવીંગ,
 નારંગી, ગુલાબ, કેવડા, અત્તર, કાલન વોટર. લવન્ડર વોટર,
 હંગેરીયન વોટર, મોલીફલાવરનું અત્તર, બાદશાહી ગજરાજ વીગેરે
 વીગેરે અત્તરો તથા તેલો જુદી જુદી જાતના અકો તથા એસેન્સો
 જેવા કે ગુલાબ, ચંબેલી, મોગરો, કપુર. રૂબાઈ લીંબુ, કસ્તુરી,
 લલિંગ જાયફળ, તજ, લોખાન. અર્ક ટીંકચર આયોડાઇન એવી
 વિગેરે ઘણી અસંખ્ય બાબતો આપવામાં આવી છે, “સર્વ” સાધાર-
 રણોને સમજ પડે તેટલા ખાતર પુસ્તકની બાષા ઘણી સહેલી
 બાષા રાખવામાં આવી છે. કાગળ ગ્લેજ પાકું પુકું. છતાં કિંમત
 માત્ર રૂ. ૪૥૫ પોસ્ટેજ. ૦૧૮

મળવાનું ઠેકાણું:—

મંગળદાસ જોષિતારામ—બુકસેલર

રીચીરોડ—અમદાવાદ

રામાયણ—ગોસ્વામી શ્રી તુલસીદાસકૃત—મૂળ દોહા,

તથા દીકા ગુજરાતી અક્ષરમાં રામાયણ એ શાસ્ત્રનું શાસ્ત્ર છે. ઇતિહાસનો ઇતિહાસ છે અને જ્ઞાન તેમજ ઉપદેશથી અક્ષરે અક્ષર રસમય બનેલું વાર્તામય વાંચન છે. વળી તેને સમર્થ મહાત્મા તુલસીદાસજીએ એવી રસમય વાણીથી રચેલું છે કે તેનું રસામૃત પાન કરતાં ભક્તોનાં હૃદય ડોલવા લાગે છે અને ભક્તિરસથી ઉછળી ઉછળીને ઉભરાઇ જાય છે. આમાં બહુજ સાદી અને સરળ દીકા આપેલી છે અને બાળક અથવા વૃદ્ધ તેમજ સામાન્ય શીખેલા અને સાક્ષરો બધા એક સરખી રીતે તેનો સંપૂર્ણ લાભ લઇ શકે તેમ છે. સુંદર ચિત્રો, ગ્લેજ કાગળ પાકું બાઇન્ડીંગ, કદ ૬૧x૨૬લાઈન પહેાળું સાઇઝનું પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૦૬૨ છતાં કિં. રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટેજ ૧-૮-૦ ભુક્કું.

રામાયણ—ગોસ્વામી શ્રી તુલસીદાસકૃત મૂળ દોહા

સિપિમાં જ તથા દીકાના અક્ષર પણ ગુજરાતીમાંજ બાળ બોધ અક્ષરો ન જાણનારાં સ્ત્રી પુરૂષો મહાત્મા તુલસીદાસજીની વાણીનું રટણ કરી શકે તેટલા ખાતરજ આ પુસ્તકનો મૂળ હિન્દી ભાગ પણ ગુજરાતી અક્ષરોમાંજ છપાવેલો છે. કાગળ ગ્લેજ સુંદર ચિત્રો, પાકું બાઇન્ડીંગ, કદ ૬૧x૨૬લાઈન ઈંચ લંબાઇ પહેાળાછવાળું કિંમત રૂ. ૫-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૧૧ ભુક્કું.

રામાયણ વાલ્મીકીય—આદિકપિ મહર્ષિ વાલ્મીકીય પ્રણીત

આદિ કાવ્ય રામાયણનું આ સરળ બાષાન્તર છે આ પુસ્તક ઇતિહાસ હિન્દુસ્તાનની પ્રાચિન સ્થિતિ, રાજ્યનીતિ, મુકરાજ્યનીતિ

કરણસ, નીતી, ધર્મ અને સદ્વર્તનથી ભરેલો બંદાર છે. આમ પ્રજાનો આ પરમ પવિત્ર ગ્રંથ છે. ઉત્તમ ઉત્તમ ૩૪ ચિત્રોથી ભરપૂર કાગળ ગ્લેજ ઉંચા હપામણ સુંદર પાકું પુઠું છતાં કિંમત રૂ. ૮ પોસ્ટેજ ૧૥ રૂ. જુદો.

રામાયણ—વાલ્મીકીય ગુજરાતી ભાષાન્તર સાધારણ પાકું પુઠું સચિત્ર કિં. ૬ રૂ. પોસ્ટેજ ૧૥ રૂ. જુદો.

રામાયણ—કવિ ગિરધરકૃત કથા કરવામાં પંકાયેલા કવિ ગિરધર વડોદરાવાસીની આ રામાયણ અનાવેલી છે. આમાં ધનાશ્રી, આશ્વાપરી, મેવાડો, સામેરી, ચોપાઈ, બીલાવર માર, દોહરા આદિ આણુ રાગમાં રચવામાં આવેલી હોવાથી ધણું ઓણું બાણેલાઓને પણ વાંચવામાં મજા પડે છે. ગ્લેજ ઉંચા કાગળ, સુંદર ચિત્રો પાકું પુઠું અક્ષર ધણા મોટા છતાં કિં. ૩ રૂ. પોસ્ટેજ ૦-૧૨-૯ જુદા.

રામાયણ—ગિરધરકૃત સાધારણ કાગળ, પાકું પુઠું મોટા અક્ષર, સુંદર ચિત્રો, કિં. રૂ. ૩ રૂ. પોસ્ટેજ ૦-૧૨-૦ જુદા.

રામાયણ—ગિરધરકૃત સાધારણ કાગળ ગ્રીણા અક્ષર કિં. ૧૥ રૂ. પોસ્ટેજ ૮ આના.

ધર્મ સિંધુ.

મુળ સહિત ગુજરાતી ટીકા. ધર્મશાસ્ત્રના નીરજ્યનો આ મોટામાં મોટો ગ્રંથ છે. આમાં, તીથી, માસ, અધીક્રમાસ, સીંદરથ, વૃત્તોનો નિર્ણય. ઉપવાસાદિકનો નિર્ણય, ચતુર્દશીનો નીર્ણય, આઠમહા

દાદશી, પૂનમ અને અમાસ એનો નિર્ણય, સોમવતી અમાવાસ્માનો નિર્ણય પર્વ સંધીનો નીર્ણય, ગૃહ્યુક્તો શુભાશુભ નીર્ણય, આતુર્મો-સ્થનોકાળ, બારે માસની તીથી, અને વૃત્તનો નીર્ણય એમ આ ગ્રંથમાં ધર્મ સંબંધી બધા ખુલાસા આવી જાય છે. પ્રત્યેક પ્રતિષ્ઠિત આઠાણ કુટુંબોમાં આ પુસ્તક હોવાની ખાસ જરૂર છે. એજ કાગળ પાકું પુંકું કિ. ૬ રૂ પૌણેજ ૧ રૂ.

સામુદ્રિક દીપ.

અથવા

હસ્તરેખા આધારે ભાગ્ય નિર્ણય

આ પુસ્તક ત્રીસ વર્ષના અનુભવ પછી લખવામાં આવ્યો હોવાથી ધણોજ અનુભવ સીદ્ધ છે જેમનું જન્માક્ષર કરેલું ન હોય અથવા જેમની જન્મઘડી મીનીટ અને સેકન્ડના હીસાબે બરોબર ન હોય તેમને બીજા કોઇપણ જ્યોતીષ શાસ્ત્રનો ઉપયોગ થતો નથી તેવા વખતે માણસના શરીરપરના ચિન્હો તથા તેથી હથેલીમાંની રેખાઓ અને ચિન્હો જે બ્રહ્માએજ લખી રાખેલી એક કુદરતી જન્મ પત્રીકા છે, હસ્તરેખા વિષે સામાન્ય વિવેચન, આકુષ્ઠ રેખા અથવા માતૃરેખા, ધનરેખા, શીર્ષરેખા અથવા પિતૃરેખા, અંતઃકરણ અથવા હૃદયરેખા, સૂર્યરેખા તથા સૂર્યનો પર્વત, આરભ્યરેખા અથવા શુભ રેખા, સ્ત્રી તથા સંતતી વિચાર, મુકનો પર્વત તથા કંકણ, મંજળ, ચંદ્ર તથા મુકનો પર્વત, હથેલી અને તે પરના ચિન્હો, કેટલાક વિશિષ્ટ લક્ષણો, આંગળીયોનો ફળ નિર્ણય, પુરુષ લક્ષણો. કાર્મનિર્ણય.

ધંધા સંબંધી વિચાર. વિગેરે ઉપયોગી બાબતોનો સમાવેશ છે. તેમજ હસ્તરેખાના ૭ ચિત્રો. ધણીજ વિસ્તારથી માહિતી આપેલી હોવાથી દરેક વાંચક પોતાના આયુષ્યમાના સુખદુઃખનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે. આ પુસ્તકના વાંચન પછી એવી ખાત્રી થશે કે આમાં જણાવેલી બાબતો સશસ્ત્ર અને અનુભવ સિદ્ધ છે. કિ. ૧૧
૩. પોસ્ટેજ ૩ આના જુદા.

સરસ્વતી પ્રકાશ

આ પુસ્તકમાં સ્વપ્નશાસ્ત્ર, હસ્તરેખા. તથા જન્મની તારીખ અને મહીના ઉપરથી દરેક માણસનું ભવિષ્ય જોવાની રીત આમાં ધણીજ અનુપમ છે. આમાં પ્રત્યેક આંગળીના બેઠા ઉપરનું ફળ. દરેક અંગના હાથ ઉપરના જુદા જુદા ભાગ અને તે ઉપરના ચીન્હોનું ફળ. પોતાની રેખાનું ફળાદીશ. જુદા જુદા શાસ્ત્રોના ભાગમાં બાવીઓ થાય તે જણવાના ચીન્હો. જુદી જુદી વખતે પૈસાની અવર કુટુંબમાં માણસના મૃત્યુની નુકસાની થાય તે સંબંધનાં ચીન્હો. જેલ યાત્રા; સદ્દામાં ધનનું મોટું નુકસન. જન્મથી બહેરા અને બોખડા હોય તે વીશે. સ્વપ્નશાસ્ત્ર સંબંધી પણ માહિતી ધણી સારી છે જન્મની તારીખ ઉપરથી તે માણસનું ભવિષ્ય વિગેરે ધણી સારી રીતે સમજાય તેટલા ખાતર આમાં ૧૭૫ હસ્તરેખાના ચિત્રોના નમુના આપેલા છે કાગળ એજ હિંચા. સુંદર છપામણ છે. કિ. ૨
૩. પોસ્ટેજ ૧ આના જુદા.

વૃતરાજ

આમાં બારે મહીનાના જૂત મૂળસહીત ગુજરાતી ટીકા સહીત આપવામાં આવ્યા હોવાથી પ્રત્યેક ગૃહમાં રાખવાની જરૂર છે. આમાં શિવજૂત, નવરાત્રીજૂત, દર્શતાલીસજૂત, રૂપીપંચમી, નાગપંચમી, વસંતપંચમી, લલીતાશષ્ટી, કપિલાશષ્ટી, ચંપાશષ્ટી, શીતલાસપ્તમી, શુક્રતાલગણ્યસપ્તમી, રથસપ્તમી, અચન્નાસપ્તમી, પુત્રસપ્તમી, જન્માષ્ટમી, દુર્વાષ્ટમી, મહાલક્ષ્મીજૂત. સપ્તનવમી જૂતસપ્તમીત્રી. શીવરાત્રી. વીજેરે અસંખ્ય કથાઓનો સંગ્રહ છે. પાકું પુકું ગ્લેજ કાગળ કિં. ૫ રૂ. ચોરોજ ૧૪ આના ભુદા.

મહર્ષિ કૃષ્ણ દ્વપાયન વેદવ્યાસ પ્રણિત

કલ્ક ચરિત્ર.

હવે પછી થનારાં શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનના દશમા અવતારનું સંપૂર્ણ ચરિત્ર.

મૂળ સંસ્કૃત શ્લોક ને નીચે સરળ ગુજરાતી અનુવાદ પુટનોટમાં જટશાસ્ત્ર અને અદાર પુરાણોનું દોહન કરી આપેલી અગત્યની ટીકા આપેલી છે. શ્રી કલ્ક ચરિત્ર ધર્મ. અર્થ કામ અને મોક્ષને આપનાર છે. કલ્ક ચરિત્ર વાર્તા અને નાટકની પેઠે રહસ્યમય છે. કલ્ક ચરિત્ર ઇતિહાસ ભૂગોળ અને મનુષ્ય ચરિત્રના આદર્શરૂપ છે. કલ્ક ચરિત્ર ભવિષ્યના ઇતિહાસની રૂપિમણુકથિત આશ્ચર્યમયી ભવિષ્યવાણી છે. કલ્ક ચરિત્ર પઠન કરવાથી રૂપિમંડળની ભુદિશક્તિના.

ભવિષ્યના દેખાવના આશ્ચર્યથી પણ આશ્ચર્ય. અસંભવથી પણ અસંભવ સત્ય સમાચાર જાણુકામાં આવે છે. કલ્પિક ચરિત્રના વાંચનથી સનાતન આર્યધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસ પ્રત્યક્ષ થાય છે તે ઉપરાંત વળી વેદનું બ્રહ્મણોથી લઈ કલ્પિયુગ સુધીના બ્રહ્મણોની સમસ્ત જાતિયોની અને સમસ્ત આશ્રમોની ક્યાંસુધી અવનતિ થઈ તે સ્પષ્ટ જાણી શકાય છે. કલ્પિક ચરિત્ર યથાર્થ સનાતન હિંદુ ધર્મ શું છે એ શિખવે છે.

પ્રત્યેક કથા કરનાર વ્યાસજીઓ. સન્યાસીઓ. ધર્મપ્રચારકો તેમજ સનાતન હિંદુ ધર્માવલંબીઓ અને ધર્મ જ્ઞાસુ મુમુક્ષુજનોને તેની એક પ્રત ખાસ ખરીદવાની આવશ્યક છે; પાકું પુકું એજ કાગળ કિંમત રૂ. ૩૦ પોસ્ટેજ માફ.

સારંગધર સંહિતા.

મુળસંહિત ગુજરાતી ભાષાન્તર.

વેદકશાસ્ત્રનો આ વિશ્વાસપાત્ર ગ્રંથ છે. આમાં જુદા જુદા દેશની આબોહવા ઉપરની ઔષધ આપવાના પ્રમાણ, ઔષધ કેટલી મુદત સુધી ગુણકારી નીવડે. ધાતુ વધારનારા ઔષધો શરીરના જુદા જુદા અવયવોની ઉપયોગી માહેતી, જુદા જુદા રોગોની ચિકિત્સા અને તેના અનેકાઅનેક રામબાણ ઉપાય ધણીજ સરળતાથી આપવામાં આવ્યા છે. આમાં નાગરાદિ કવાથ, મુસ્તાદિ, પટોલાદિ, પુકુત્ર્યાદિ, ધાન્યાદિ, દશમુલાદિ આદિ ધણી જાતના કવાથ બનાવવાની વીધિ છે. આમલક્યાદિ ચૂર્ણ, પિપ્પલી, લવંગાદિ, સિતોપલાદિ, સંજીવની, ચિત્રકાદિ, નારાયણ, મહાખાંડવ, હરીતક્યાદિ, સુદર્શન, લવણપંચક કૃષ્ણાદિ, શુંક્યાદિ કકોટી, અભયાદિ, ત્રિવૃતાદિ આદિ ધણી જાતના

અન્ય બનાવવાની રીત અનુપમ છે, ચોમરાળ ગુમળ, કિશોર ગુમળ, ત્રિકુળા, ગોક્ષરાદિ, કાંચનાર ગુમળ, આદિ ધણી જાતના ગુમળ બનાવવાની રીત, લાક્ષાદિ, નારાયણ, સતાવરી, નિલંબીજ કરંબદિ, હિંબાદિ, બિલ્વાદિ, પાદાદિ, માષાદિ, નીલિકાદિ, ધરીમેદાદી વગેરે ધણી જાતના તૈલ બનાવવાની વિધિ, ઉંશીરાસવ, કુમાચીસવ, લોહાસવ પ્રાક્ષાસવ, લોહાસવ આદિ આસવો તથા જુદીજુદી જાતના અલલેહ બનાવવાની રીત, વિડંગારિષ્ટ, ખરિદારિષ્ટ, રોહીતાંશિષ્ટ, કશમુખારીષ્ટ, કુટબરીષ્ટ આદિ ધણી જાતના અરિષ્ટો બનાવવાની રીત, સુવર્ણભસ્મ, રૂપાભસ્મ, તાંબાભસ્મ, પીતળની ભસ્મ, નાગભસ્મ, અંગભસ્મ, લોહ-ભસ્મ, હીરાભસ્મ. અબકભસ્મ, આદિ ધણી જાતની ધાતુ શોધન અને મારણના ઉપાય જાણીત છે. જ્વરારી રસ. લોહનાથરસ, મૃગાક-પોટલીરસ. મહાજવરાંકુશ. આનંદભૈરવ. વછનાગની રસ. મહાતાલેશ્વરરસ સ્વછંદભૈરવરસ આદિ ધણી જાતના રસ બનાવવાની રીત. પરસેવો કાઢવાના જુદી જુદી જાતના પ્રકાર. વમન (હલદી) ના જુદા જુદા પ્રકાર. રેચ આપવાના જુદા જુદા પ્રકાર. બસ્તીનાં જુદા પ્રકાર. ધુઅના પ્રકાર. જુદી જુદા જાતના લેપ. જુદી જુદી જાતના અંજનો આદિ વિષયોનો સમાવેશ આમાં છે. પાકું પુઠું કિ. રૂ. ૪૫૫ પોરટેજ ૮ આના જુદા.

સચિત્ર.

ગુજરાતી મોટર ગાઈડ.

૧-૨-૩-૪-૫-૬ અને ૮ સીલેન્ડરની મોટરગાડી
અભ્યાસવાની માહિતી આપનાર પુસ્તક,

આમાં એન્જીન અને તેના ચાર સ્ટ્રોક. સક્રિય સ્ટ્રોક અને
પાસિવ સ્ટ્રોક. કંબેચ સ્ટ્રોક. પાવર સ્ટ્રોક. એક્ષો સ્ટ્રોક. વોલ્વ

એન્ડ કેમ. ડબલ દાતાનું કેમ શાફ્ટ. બ્લોબ્લના ટાઇમીંગ. વીગેરે.
પેટરોલ. કારલ્યુ રેટર. તથા કારબ્યુરેટર. બેટરી તૈયાર કરવાની રીત
એકબુમ્બુલેટર ચાંજીંગ ઇનડકશનકોઇલ. સ્પારકિંગ પ્લગ. કોનટેક્ટ
બ્રેકર. બ્લોલ્ટમિટર, ઇનથુથેટ વાયર. ડિસ્ટ્રિબ્યુટર. બોસમેનનેટિક
મેક એન્ડ બ્રેક સ્પારકિંગ પ્લગ. મેનનેટો. આરમ્બુયર. મેનનેટો
કોનટેક્ટ બ્રેકર અને ડિકસ્ટ્રીબ્યુટર. ટાઇમીંગ કીયરને મેનનેટો કેવો
બેસાડવો. સીંગલ સીલેન્ડર ડમકોઇલ વાયરીંગ. ડબલ અને ચાર
સીલેન્ડરનું વાયરીંગ. સીલેન્ડર. ફાયરીંગ ઓર્ડર. ડબલસિલેન્ડરના
કૌક. ત્રણ સિલેન્ડરના એંજીનની માહેતી. ૪ સિલેન્ડરના એંજીનનો
કૌક. વાયરીંગ વોટર ક્લીંગ સિસ્ટમ. ટ્યુમીલર રેડિએટર થર્મોસ્ટાટ
વોટર પુલીંગ સિસ્ટમ. વોટરપંપ. કલચેસ. લેદરકોનકલચ. પ્લેટસકેસીંગ
ફેરવનારી મોટીપ્લેટ. ફરનારી નાનીપ્લેટ. કંપાઇટ કલચપ્લેટ. ડિફરન
સિયલ ગિયલ એનમડગાર્ડ. સ્થિયરીંગ ગિયર. લેદાર બાઇન્ડીંગ હેડબ્રેક
ઇનટર્નલ એકસ પેડીંગબ્રેક થોટલ લિબ્લર અને એકસડીરેટર.
મર્વનર. ટાયરમાં હવા ભરવાનો પંપ. ટાયરમાં હવા ભરવાનું કૌલક.
ટાયર કાઢવા. ટાયર અને ટ્યુપનો જથ્થો. મહત્વની સુચના વિગેરે
ઉપયોગી બાબતોનો આમાં સમાવેશ છે પુસ્તકમાં સમજ ખાતર
ઠેક ઠેકાણે તેના ભાગના ચિત્ર આપવામાં આવેલ છે. કિ. રૂ. ૨-૦-૦
ચોરેજ ૦-૪-૦ આના જુદા.

ભવિષ્ય ફળ.

નવા વર્ષનો તેજમંદીનો વર્તારો.

આમાં ચૈત્રી સં. ૧૯૮૪ થાકે ૧૯૪૬ ની સાલનું ભવિષ્યફળ છે
જેમાં રૂ. સુતર. અરીથુ. ચાદી. ઘઉં. અળથી. સરસવ. તલ. તેલ.

જી, બાળ, ચોખ્ખા, સોનું, રૂપું વગેરે દરેક વસ્તુની તેજમંદી તારીખ
 વાર બતાવેલી હોવાથી બેપારીયોને બહુજ ઉપયોગી છે. પ્રત્યેક નવા
 વર્ષનું ભવિષ્યકથન એક મહિના અગાઉ એટલે ફાગણ માસમાં તેવાર
 કરવામાં આવે છે. કિં ૦-૬-૦ વિ. પી. થી. ૦-૧૧-૦

સત્યનામ કબીર.

સર્વેત્પત્તિ-જ્ઞાનરત્ન.

કબીરસાહેબના જ્ઞાનમંદીરનો આમાં સમાવેશ કરેલો છે. આમાં
 સત્યપુરુષ (આદ્યપુરુષ) વિવરણ, મૂળ સત્ય શબ્દના પ્રભાવથી
 નિતત્ત્વીર્તિ અક્ષર, અક્ષયકમલ પ્રગટ થવાનું વિવરણ, મૂળ શબ્દ
 બેદથી સ્વાસાસાર પ્રગટ થવાનું તથા અનાગતવક્ત્રતા કબીરસાહેબનું
 વિવરણ સમસુતિ પૈકી સહજસુતિ, તથા અંકુરસુતિથી પ્રગટ થયેલી
 રચવાનું વિવરણ, ઇચ્છાસુતિથી પ્રગટ થયેલી રચનાનું વિવરણ,
 સોહંસુતિથી ઉત્પન્ન થયેલાં આઠ અંશનું તથા પંચબ્રહ્મઅંડના
 રાજ્ય કારભારી થયા તેનું વિવરણ, ચારે સુતિઅંશ ચારે અંડના
 શબ્દિક થયા તથા તેમના વંશ. શુદ્ધવેદ અધિકારને ગુરુવાઈ પ્રધાન
 થવાનું વિવરણ અક્ષયકમળ, સ્વાસાસાર, સમસરપવન, અને અમીથી
 થયેલી રચના, કીપો, નાલા, સુરંગો, સોહં, ટોરી, સોહંસ્થાન સુતિ-
 પાંચાદાટ, અક્ષયવૃક્ષ, સરોવર, સિન્ધુ ઇત્યાદિનું વિવરણ, નિરંજનને
 તપશ્ચર્યા કરવાથી ત્રિલોક્યનું રાજ્ય મળ્યું, નિરંજનનું કુર્મહંજ પાસે
 જ્યું, ત્રિલોકની રચનાની સામગ્રી જીલમથી માગવી તથા કેદલીક
 રચના પ્રગટ થવી તથા પુર્ણિમાનું વ્રત ઉત્પન્ન થવું, નિરંજન તથા

અમરગીતો એક મત મવાથી મળ્યુ અંશ બ્રહ્માજી-વિષ્ણુજી-શંકરજી
ઉત્પન્ન કર્યા, બાદ નિરંજન જીવ્યમાં સમાધિસ્થ થયા તથા વેદો
પ્રમદ કરી સિંધુમાં રહેવા સ્થાન આપ્યું, તારણયુગમાં બંગદેસના
રાજાને બોધ આપવો તથા જીવોનો ઓહાર કરવો, અખીલયુગમાં
ધનુષ્ય યુતીને અને વિસ્વાયુગમાં આઘાને બોધ આપવો, તેમજ
હંસોને પણ બોધ આપવો, તત્પશીલાની હકીકત, જીવોને પડતો
ત્રાસ, જીવોનો પોકાર જાનીજીને મોકલવો, તત્પશીલાપર જાનીજીનું
આવવું, જીવોને બોધ આપી જાનીજીનું અંતર્ધાન થવું જાનીજીનું
સત્યલોકથી ઝાંઝરીદીપપર નિંજન પાસે આવવું, વાર્તાલાપ થતા
યુદ્ધ થવું, નિરંજનનું નાસવું, ને કુર્મજી પાસે જઈ બન્નેની સલાહ
થતી તથા નિરંજન વચન માગવા, દ્વાપરયુગના અંતમાં ને કલિયુ-
ગના પ્રથમારંભમાં કદળામય સ્વામી અંડગુર કબીર નામ ધારણ કરી
પ્રગટ થઈ હંસોને બોધ આપવો, કબીર સાહેબનું ઝોડીસા પધારવું
ને જગન્નાથજીની સ્થાપના. ચંદ્રવારી નગરનાં સરોવરમાં લાયક
સ્વરૂપે કબીર સાહેબનું પ્રગટ થવું, ઉદયાને મળવું, તથા બ્રાહ્મણી
લક્ષ્મીજીને મળવું, તેના ગૃહે જવું, બાદ ત્યાંથી અંતર્ધાન થવું,
બલમ શહેરના બાદશાહ શહેનશાહ સુંદરતાન ઇબ્રાહીમ અધમસાહેબને
બોધ, સત્યલોકથી કબીરસાહેબનું કાશીજીની લેહેર તલાવમાં પ્રકાશ-
રૂપે પધારી બાળકરૂપે પ્રગટ થવું, નીર તથા નીમાને મળવું, તેમના
ઘેર જવું ને બાળલીલા બતાવવી, સ્વામી રામાનંદજીને ગુરૂ કર્યા
બાબત તથા કબીરલીલા, ગોરખનાથનું આવવું ને પરાસ્ત થવું,
કબીરસાહેબનું મગધદેશમાં જવું વીરસીંહ વાઘેલા રાજાને ઉપદેશ
આપવો, સિકંદરશાહ લોદીનું કાશીમાં આવવું, જલનરોગ મટાડવો
તથા અનેકલીલા તેમજ કસનીયો વીરેર, દીલ્લી તથા પંજાબ જવું,
નાનકસાહેબનો મેળાપ, સમનને ઘેર જવું, સર્વાનંદ તથા રામાનંદજી

સાથે થયેલી ગોળી તત્વાજ્ઞવાનું વૃત્તાંત, કબીરવદનું આપન, કમાલ-
જીને ઈસ્મ ફકીરી આપણી, તેમનું પર્વટજી તથા બંદારની વિધી, નાન-
કસાહેબ તથા ધર્મદાસજી ગોસ્વામીનું કાશીજીમાં આગમન, છેલ્લો
મગદરમાં દેહ મુકી ગુપ્ત થવું, કબીરસાહેબનું મથુરાપુરીમાં પધારવું, તથા
રત્ના કંદોબને ઉપદેશ આપવો, બાંધુમઠ બધા ધર્મદાસજી ગોસ્વામીજી
ઉપદેશ આપી બેહેતાણીસવંશ ગુરૂતી સ્થાપના કરી સુરવાસ આપી
આંતરધ્યાન થવું વિગેરે રસિક રસિક બાબતોથી પુસ્તક બરપુર હોવાથી
એકવાર વાંચવા લીધા પછી પડતું મુકવાનું મન મનું નથી એજ
કામળ, અક્ષર સારા છીં. ૩૫૩ રૂ. પોસ્ટેજ માફ.

ધી ઈઝી સેલ્ફ ઈન્સીરા ટીચર.

ભાગ ૧—૨

ઈંગ્લેન્ડ શીખવાનું આ બહુજ સરળ અને સરસ પુસ્તક છે.
આ પુસ્તક એક સારા વિદ્વાન મી. ત્રંબકલાલ શિવશંકર ત્રિવેદી
એમ. એ. ને હાથે લખાયેલું છે. જેઓ એક સુપ્રસિદ્ધ શાળાઆસ્તર
છે અને તેમણે પોતાના લાંબા અનુભવથી ઈંગ્લેન્ડ શીખવા સારૂ આ
સહેલું અને સરળ પુસ્તક લખ્યું છે. આમાં ૩૨ પ્રકરણ આપવામાં
આવ્યાં છે જેમાંથી ફક્ત ૯ પ્રકરણજી શીખવાથી કોઈ પણ માણસનું
સરનામું અને ગામનું નામ અંગ્રેજીમાં પોતાની મેજેજ લખી શકે છે
જે માણસોને બહુવાનસે યોગ્ય નાની ઉંમરમાં કેટલાંક કારણોથી ન
આવ્યો હોય તેવાઓ સારૂ તો આ પુસ્તક એક કીમીયારૂપ છે. આવ-
નકલી પુસ્તકો બહુમાં નીકળ્યાં છે જેથી ધી ઈઝીસેલ્ફ ઈન્સીરા ટીચર
એ નામે બરોબર વાંચી પુસ્તક ખરી કરસો. કામળ તથા છપાઈ
બહુ સ્વચ્છ છે છતાં કિંમત દરેક ભાગની રૂ. ૧૧ મુજબ કુલ રૂ. ૩
બાજ સાથે લેનારને રૂ. ૨૧ પોસ્ટેજ જુદું.

શિવ પુરાણ

રાગરાગણીમાં કવિ દુર્ગાશંકરકૃત, આ ગ્રંથમાં બ્રહ્મા ઉત્પત્તિ બ્રહ્મા વિષ્ણુનો સંવાદ. બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઉપર શિવ પ્રસન્ન થયા. દક્ષનો યજ્ઞારંભ દક્ષ તથા વર્ણન. શિવપુત્ર વર્ણન. તારકાસુરે તપ કર્યું, શિવ કામદંધ કર્યો, રતિવિલાપ. પાર્વતિએ તપ કર્યું. પાર્વતિ ઉપર શિવ પ્રસન્ન થયા. શિવવિવાહ, હિમાચલને ત્યાં શિવ જન લઇને આવ્યા, શિવસ્વરૂપ દર્શન, મેનાનો શોક, મેનાને વિષ્ણુએ ઉપદેશ કર્યો, શંકરના સ્વરૂપનું વર્ણન પાર્વતીના સ્વરૂપનું વર્ણન, હિમાચલે શિવને પહેરામણી આપી; પાર્વતી સહિત શિવ કેલાસ આવ્યા. કાર્તિકસ્વામીની ઉત્પત્તિ અને તારકાસુરનો વધ, તારકાસુરના ત્રણે પુત્રોનું તપ, મુંડી દધત વનમાં ગયો, મુંડીએ કરેલો વેદ ધર્મ, શિવપુત્રનો નાશ, ત્રિપુરાસુર પ્રતિ શિવનું યુદ્ધ, કમળાક્ષ અને કૌસના સંવાદ, કેકસ ઇંદ્રસંગ્રામ, વિષ્ણુ અને કમળાક્ષનું યુદ્ધ, વિષ્ણુકળા વર્ણન, શિવે ત્રિપુરાસુરનો વધ કર્યો; ત્રિપુરાસુરની સ્ત્રીએ કરેલું રૂદન, સિંગ ઉત્પત્તિ, નિરગુણની ઉપાસના, શિવની સ્થુળ પુત્ર, પુન્નવિધિ વર્ણન, કેતકીને શ્રાપ, ચંપાને શ્રાપ, ગણેશ ઉત્પત્તિ બદ્ધ કર્યું યુદ્ધ, શિવે બદ્ધકને હણ્યો, પાર્વતિનો વિલાપ શિવે ગણેશને સંજવન કર્યો, ગણેશ લગ્ન. નંદીકેશ્વર મહિમા, સાધવિ મહિમા. અચળેશ્વર મહિમા. વિપ્રના શ્રાપનું વર્ણન. બદ્ધ મહિમા. વર્ણન. અરજુનનું તપ, પાર્થિવ પુત્ર, શિવરાત્રી મહીમા, રૂદ્રાક્ષમહાત્મ, જૈન મહિમા આદિ ધણેા રસિક રસિક કથા ભાગ આ પુસ્તકમાં ધણીજ સરળ ભાષામાં વર્ણવવામાં આવ્યો છે. ત્રણ મુંદર મુશોભિત રંગીન ચિત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. પાકું રૂપેરી પુકું છે. કીમત રૂ. ૪૦ પોસ્ટેજ માફ.

જ્યોતિષસાર

અને

જ્યોતિષરત્ન.

જ્યોતિષ સંબંધી શક સંવત્સર માસ. નક્ષત્રો. વાર, જન્મ-પત્રિકા જેવી અને લખવી, વિવાહ સમયે વધુવરોની પત્રીકા જેવાની રીત, તેમજ ગણીતનાડી, રાશિના સ્વામી તેમના સત્ત્વ મિત્રત્વને કેદાદિ સંજ્ઞા, રૂપદ્રવ્ય અને લગ્ન તેમજ દશમભાવ કેમ લાવવો તેમની ઉદાહરણ સાથે રીત, કુંડલિ કેમ કરવી, જાતગૃહ સ્વરૂપ, (જન્મકાલ) શુભાશુભગ્રહકલ, દ્વિદશભાવકલ, અંતરદશા કેમ જાણવી તેનું ગણીત અને પ્રત્યેક ગ્રહદશા અને બીજા બધા ગ્રહોના અંતરદશાના કાગળો અને એકંદરે શુભસંસ્કારમુંજ, જનોઈ અને વધુવરના ગુણુ જેવાની રીત એ સંબંધી મુહુર્ત દિગ્દર્શક, પદ્મ-દ્વક; નવપંચક અને કેરલ મત પ્રમાણે પ્રશ્ન આખ્યા છે. સામુદ્રિક હસ્તરેખા દોષથી મનુષ્યનું શુભાશુભ ફળ, વિગેરે બાબતોનો સમા-વેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી જ્યોતિષ સંબંધી બધી માહિતી યથાને માણસ પોતેજ જન્મપત્રિકાદિ બધી બાબતો બધીજ સરલતાથી જોઈ શકે છે.

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ પોસ્ટેજ ભુદ્.

મળવાનું ઠેકાણું—

મંગળદાસ જોષીતારામ,

રીઝીરોડ—અમદાવાદ.

અસંખ્યધારાથી ઉડતો ભકિતરસનો ધ્રુવારો

અમરચરિત્ર

ભાગ ૧-૨-૩-૪

ભકત બાપાલાલ વેણીરામ કૃત

હથમાંથી હેઠે મુકવાની ઇચ્છા ન થાય, એવો નિરંતર
પાસે રાખવા લાયક લોકપ્રિય ગ્રંથ

ભકિતરસનો મહિમા વિશ્વવિખ્યાત છે; આમાં સત્ત્વ, શિભળ
શાન, નીતિ વીર, હાસ્ય, કરુણા, શ્રંગાર, શાન્ત, અદ્ભૂત અને
ભયાનક રસથી ભરપૂર એવા અસંખ્ય આખ્યાનોનો સંગ્રહ છે.
આખ્યાનો ઘણીજ સરળ ભાષામાં લખાયેલા હોવાથી નાના બાળકો
તેમજ સ્ત્રીઓને પણ વાંચવા સુગમ પડે છે. પૌરાણીક વિષય આવી
સરળ ભાષામાં સમજાવ્યો હોય એવો આ શિવામ બ્રહ્મને એક ગ્રંથ
નથી. થોડાજ સમયમાં આ પુસ્તકની પ્રથમ ભાગની દસ આવૃત્તિ
ખલાસ થઈ છે તેમજ બીજી ભાગની માત્ર આવૃત્તિ ખલાસ થઈ છે
એજ એના સારાપણની ખાત્રી બસ છે. દરેક ભાગની કિંમત રૂ. ૩)
મુળ્ય ચાર ભાગની કિંમત રૂ. ૧૨-૦-૦ પેસ્ટેજ બહુ.

મળવાનું ઠેકાણું—

મંગળદાસ જોષીતારામ બુકસેલર.

સીધીરોડ—અમદાવાદ.

મહાત્મા કબીરનો કાવ્ય પ્રસાદી.

કબીરકાવ્ય.

આમાં મહાત્મા કબીરના દોહરાનો અને તેમાં રહેલો શેઠાઈ ધણીજ સહેલી ભાષામાં વિસ્તાર પુર્વક સમજાવ્યો છે કે તે વાંચવાથી સ્પષ્ટિ, ધર્મી ચરિત્ર, મૃત્યુ વગેરે સંબંધીનો ધણીજ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન આવે છે ગમે તેવા પાપાણુ હૃદયવાળા માણસને પણ આ પુસ્તક સારું જ્ઞાન આપી નૂતન જીવનમાં પ્રવેશ કરાવે છે. પુસ્તક ફક્ત એકજવાર વાંચવાથી તે વારંવાર વાંચવાની પ્રેરણા થાય એવો અદ્ભુત રસ છે, આમાં સામર્થ્ય અંગ, સ્મરણ અંગ, ચિંતાવનની અંગ, જીવનમૃતઅંગ, કાળઅંગ, કુળિધાઅંગ, અદ્વૈતજ્ઞાનઅંગ, સાચાઅંગ, ભ્રમણઅંગ, ભ્રમવિધ્વસઅંગ, ભેષઅંગ, બેદરઅંગ, પછતાવાનુંઅંગ, અસાધુઅંગ, સાધુઅંગ, સાધુ મહાત્મઅંગ, વિશ્વાસઅંગ ધીરજઅંગ પ્રસ્તાવિક અંગ એમ જ્ઞાન અને ઉપદેશથી છલોછલ ભરેલા ૨૦ અંગ છે. તેનો ખરેખર જ્ઞાણ વાંચવાથી થશે. સાથેજ કબીર સાહેબનું ઉચ્ચ આર્દ્રશ તથા અદ્ભુત ચમત્કારોથી ભરપૂર જીવનચરિત્ર આપવામાં આવેલું છે. શિવાય આમાં નીચે જણાવેલાં ત્રણ સુંદર દોહાગ્રંથિક ચિત્રો આપેલાં છે.

(૧) કબીરને ગુરૂની પ્રાપ્તિ (૨) કબીરનાં અદ્ભુત ચમત્કારથી કાજી સાહેબે ચિડાઈ જઈ બાદશાહ મારફત કબીર સાહેબને બોલાવી તેમને બોલાવી પેટીમાં પુરી ઉપરથી મળજી તાણું લગાડી તે પેટીને ઉઠા પાણીમાં ડુબાડી દેવી અને બીજી બાજુએ કબીર સાહેબનું સમાધી અવસ્થામાં પાણીપર તરવું. (૩) કમાલના મૃતદેહને બાદશાહની સંમતિ મુદે ઉઠે પુરૂષે કમાલસે એમ કહી. સજીવન કરવું વગેરે ચિત્રોના દેખાવો ખાસ જોવા લાયક છે. સર્વ સાધારણોની

સંગવડતા ખાતર આ પુસ્તક ગુજરાતી અક્ષરમાં છપાવ્યું છે. કામળ
એજ ઉંચા પાકું પુકું ખાંધણી મળજીત હોવા છતા માત્ર રૂ ૪
૪ આના-

શ્રીમદ્

ભગવદ્ગીતા પંચરત્ન.

મુળસહિત ગુજરાતી ટીકા.

આમાં ગીતાજનો અર્થ સરલ ગુજરાતી ભાષામાં છે. અક્ષર
બધ્યા મોટા અને ચોખ્ખા હોવાથી સાધારણ નગરવાળાં પણ સારી
રીતે વાંચી શકે છે. ગીતામહાત્મ્ય ૮૮ શ્લોકનું ગુજરાતી ટીકા
સહિત છે.

ન્યાસ કરન્યાસ હૃદયચાદિ ન્યાસ અને વિનિયોગ આદી સર્વ
ગુજરાતી ટીકા સહિત છે. વિષ્ણુસહસ્રનામ બીજમસ્તવરાજ અધુ-
સ્મૃતી, ગજેન્દ્રમોક્ષ ચતુશ્લોકી ભાગવત સમશ્લોકી ગીતા નારાયણ
કવચ મણીરત્નમાળા વિગેરે સર્વ ગુજરાતી ટીકાં સહિત છે. આમાં
(૧) અર્જુન અને સારથી (૨) વૈરાટ સ્વરૂપ (૩) ગીતામુતિ (૪)
રાધાકૃષ્ણ (૫) શેષશાષ્ટ વિષ્ણુભગવાન (૬) બીજમ પીનામહ (૭)
અનીસ્મૃતી (૮) ગજેન્દ્રમોક્ષ આદી આઠ ચીત્રો છે. એજ કામળ
પાકું સોનેરી પુકું કિં. ૨ પોસ્ટેજ ૬ આના જુદા. રૂ કામળ પાકું
પુકું રૂ. ૧૥ પોસ્ટેજ ૬ આના જુદા. મળવાનું ઠેકાણું—

મંગળદાસ જોષીતારામ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

જુજ કિંમતમાં ઇંગ્રેજ શીખવું છે ?

થોડા વખતમાં થોડી મહેનતે જરૂર જોડલું ઇંગ્રેજ શીખવ

આજકાલ સર્વ બાબતોમાં અને સર્વ ઠેકાણે ઇંગ્રેજ ભા
પ્રચાર થવાથી ઇંગ્રેજ નહીં જાણનારાઓને શું નથી વેઠવું પડવું ?
શુદ્ધિ હોવા છતાં તેમજ સારા હુન્નરો આવડતા હોવા છતાં
ઇંગ્રેજ નહિ જાણવાથી કેટલાક શુદ્ધિશાળી યુવકો પાછળ રહ્યા
ને આવુંજ છે તો ખરીદો.

ધી સેલફ ઇંગ્લીશ ઇન્સ્ટ્રક્ટર રાજભાષા. ભાગ ૧-૨ જો.

આ પુસ્તક ઇંગ્રેજ જાણનારાઓને એક રત્નરૂપ છે. થોડી મહે-
નતે અને થોડું થોડું જાણવાથી આ પુસ્તકના આધારે ઇંગ્રેજ જિજ્ઞા
શકાય છે. અક્ષર જ્ઞાન, લખનાં, બોલનાં કાગળ લખનાં વગેરે
વાનું આ ઉત્તમ સાધન છે. આજ સુધી આવી જનતની બહાર
તમામ શુકો કરતાં આમાં દોઢો સમાસ છે. નાનપણમાં જાણ
યોગ નહીં પામેલા યુવાનોને ઇંગ્રેજ જાણવાનું આ એક અમૂલ્ય
છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૬૪ છે. આટલી સગવડતા હોવા છતાં કિંમત
ભાગતી રૂ. ૧.૧૧ મુજબ. જાંને ભાગ સાથે લેનારને રૂ. ૨.૦૦ પે
આતા.

મળવાનું ઠેકાણું:—

મંગળદાસ જોડતારામ બુકસે:

રીચીરો:—અમદા

